

ŠTÚDIA VÝSKYTU A METODIKA AKO RIEŠIŤ DOMÁCE NÁSILIE NA LGBT ĽUĎOCH PRE POMÁHAJÚCE PROFESIE

*Jana Jablonická - Zezulová, Andrej Kuruc
Martin Macko, Romana Schlesinger*

2017

„Domov musí byť bezpečné miesto pre všetkých“

ŠTÚDIA VÝSKYTU A METODIKA AKO RIEŠIŤ DOMÁCE NÁSILIE NA LGBT ĽUĎOCH PRE POMÁHAJÚCE PROFESIE

Štúdia a metodologické východiská

Pripravili:

Mgr. Jana Jablonická - Zezulová

Ing. Mgr. Andrej Kuruc

Mgr. Martin Macko

Mgr. Romana Schlesinger

Odborné konzultácie a úprava:

Ing. Mgr. Andrej Kuruc

Vydavateľ: Inštitút pre výskum práce a rodiny

Rok vydania: 2017

Rozsah: 68 strán

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

Publikácia bola financovaná z Grantov EHP a Nórska a spolufinancovaná zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky v rámci projektu Koordinančno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie v rámci programu SKog: Domáce a rodovo podmienené násilie

„Domov musí byť bezpečné miesto pre všetkých“

www.norwaygrants.org

OBSAH

OBSAH.....	3
ÚVOD A ZÁKLADNÁ TERMINOLÓGIA	4
1.1 Terminológia	4
2 VÝSKYT DOMÁCEHO NÁSILIA NA LGBTI ĽUDOCH ZO STRANY RODINNÝCH PRÍSLUŠNÍKOV	8
2.1 Realizované prieskumy	9
2.2 Násilie zo strany rodinných príslušníkov a jeho rodová podmienenosť	12
2.3 Formy domáceho násilia vo vzťahu k LGBT ľuďom zo strany rodinných príslušníkov	15
2.4 Dôsledky domáceho násilia voči LGBT ľuďom zo strany rodičov a blízkych	17
2.5 Čo by mali vedieť pomáhajúce profesie o coming oute LGBT ľudí – údaje, prípadové štúdie z poradenskej praxe	20
2.6 Výsledky z online prieskumu „Výskyt domáceho násilia voči LGBT ľuďom zo strany rodinných príslušníkov“	24
3 ODPORÚČANIA A METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ PRÍSTUPU K LGBT ĽUĐOM ZO STRANY ORGANIZÁCIÍ, KTORÉ POMÁHAJÚ V OBLASTI DOMÁCEHO NÁSILIA	49
3.1 Stručná analýza situácie LGBT ľudí, ktorí zažili domáce násilie a poskytovania sociálnych služieb pre túto cieľovú skupinu	49
3.2 Výzvy a odporúčania pre verejné politiky vo vzťahu k riešeniu domáceho násilia špecificky u LGBT ľudí	53
3.3 Štandardy a odporúčania pre pomáhajúce profesie	53
3.4 Odporúčania pre pracovníkov a pracovníčky, ktoré poskytujú služby pre ľudí, ktorí zažili domáce alebo rodovo podmienené násilie	56
3.5 Implementácia metodických postupov pre organizácie	58
4 ZÁVER.....	60
ZDROJE A LITERATÚRA	61
PRÍLOHA.....	63

ÚVOD A ZÁKLADNÁ TERMINOLÓGIA

Cieľom tejto štúdie je zmapovanie problému, ktorému čelia mnohí LGBT ľudia (lesby, gejovia, bisexuálni a transrodoví ľudia) vo svojich rodinách v súvislosti so zverejnením svojej identity (coming out). Neraz sa mnohí mladí ľudia stretávajú nielen s neprijatím zo strany blízkych, ale aj s horšími dôsledkami ako je vyvíjanie psychického tlaku, vyhrážanie sa, či dokonca zažívanie fyzického násillia. Spracované príbehy ľudí, ktorí sa so svojimi problémami obrátili na poradenské Q-centrum pre LGBT komunitu¹ poukazujú na fakt, že sa nejedná o výnimky a veľa mladých LGBT ľudí prechádza v čase coming outu ťažkým a komplikovaným obdobím. Ľudia poskytujúci služby pomoci a asistencie v týchto situáciách často nechtiac reprodukovujú predsudky a mýty o homosexualite a LGBT ľuďoch vo všeobecnosti. Napríklad Istanbulský dohovor priamo vo svojom výklade konštatuje, že gejovia, lesby a bisexuálni ľudia, ktorí sú obeťami domáceho násillia sú často vylúčení a vylúčené z podporných služieb z dôvodu ich sexuálnej orientácie. Ešte väčší problém môžu mať transrodové osoby, ktoré nezodpovedajú tomu, čo spoločnosť začleňuje do kategórie „muž“ alebo „žena“. Okrem zákazu diskriminácie dohovor hovorí aj o pozitívnych opatreniach na zabezpečenie toho, aby preventívne opatrenia výslovne riešili a zohľadňovali potreby zraniteľných osôb.² Preto sme sa rozhodli skúmať prostredníctvom mapovacieho prieskumu výskyt násillia voči LGBT ľuďom zo strany rodičov a blízkych, ako aj jeho dopady na zdravie a celkovú životnú spokojnosť LGBT ľudí. Ďalším cieľom dokumentu je pripraviť odporúčania a metodologické východiská pre pomáhajúce profesie, ktoré riešia problematiku domáceho a rodovo podmieneného násillia a môžu sa vo svojej práci stretnúť s LGBT klientmi a klientkami.

Cieľovou skupinou materiálu sú pomáhajúce profesie ako psychológovia a psychologičky, sociálni pracovníci a pracovníčky, zamestnanci a zamestnankyne poradenských centier, krízových stredísk, MVO poskytujúcich služby osobám, ktoré zažili domáce alebo rodovo podmienené násillie. Snažili sme sa zmapovať dostupné opatrenia aj prostredníctvom príkladov dobrej praxe zo zahraničia pre pomáhajúce profesie s cieľom poskytnúť relevantné informácie, ako toto náročné obdobie mladým LGBT ľuďom čo najviac uľahčiť, poskytnúť im podporu a skvalitniť ich život.

1.1 Terminológia

Bisexuálny človek je osoba, ktorú emocionálne, fyzicky a sexuálne priťahujú muži aj ženy.³

Cisrodová osoba (t.j. cisrodový muž alebo cisrodová žena) (z angl. cisgender; cis- „na rovnakej strane“ a gender- „rod“) sa stotožňuje s kategóriou muž alebo žena, ktorou bola označená pri narodení, resp. aký rod jej bol pri narodení pripísaný. Pojmy cisrodová osoba alebo cis osoba používame napr. vtedy, ak bol niekto pri narodení označený ako muž a má mužskú rodovú identitu. Tento pojem sa týka najmä rodovej identity, nie rodového prejavu, takže ak napr. cisrodová žena pôsobí maskulínne, stále ide o cisrodovú ženu.⁴

1 Viac informácií o Q-centre na <https://qcentrum.sk>

2 Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácejmu násilliu a o boji proti nemu – výkladové stanovisko, bod 53.

3 Jablonická Zezulová J., Kuruc, A.: Metodika predchádzania homofóbie a transfóbie v školskom prostredí. Iniciatíva Inakosť 2015, s. 28. Dostupné na: http://inakost.sk/docs/Andrej_Kuruc,_Jana_Jablonicka_Zezulova_-_Predchadzanie_homofobii_a_transfobii_prostrednictvom_vzdelavania.pdf

4 <http://www.transfuzia.org/kniznica-archiv/slovník>

Coming out je skrátením anglického spojenia „coming out of the closet“, čo v preklade znamená „prestať sa uzatvárať do seba“. Patrí k nemu: vnútorný coming out, teda rozpoznanie, identifikovanie a prijatie seba ako lesby, geja, bisexuála/bisexuálky alebo trans človeka, vonkajší coming out, teda zdôverenie sa so svojou orientáciou a/alebo trans identitou druhým ľuďom. Je to dlhodobý proces, ktorý môže ľudí sprevádzať celý život. V prípade sexuálnej orientácie obyčajne začína v období dospievania (13–19 rokov), nie je však vylúčené, že k tomuto uvedomeniu a rozpoznaníu dôjde až v zrelom veku. V prípade transrodových ľudí je bežné, že svoju identitu prežívajú už od útleho detstva.⁵

Diskriminácia je každé neopodstatnené nerovnaké zaobchádzanie s ľuďmi zo strany štátu, iných inštitúcií alebo jednotlivcov. Štát by mal na základe tzv. antidiskriminačného zákona (zákon č. 365/2004 Z.z.) dohliadať na to, aby ľudia neboli v spoločnosti znevýhodnení na základe pohlavia ani sexuálnej orientácie (zákon pod pojmom „pohlavie“ tiež spomína rodovú identitu). Diskriminácia z dôvodu pohlavia/rodu môže byť skrytá, pretože funguje v spolupráci s rodovými stereotypmi, ktoré sú často vnímané ako „normálne“ a „správne“.

Gej je muž/chlapec, ktorého dlhodobo emocionálne, mentálne, fyzicky, psychologicky a sexuálne priťahujú iní muži, a ktorý vytvára a udržiava svoje primárne milujúce a sexuálne vzťahy s inými mužmi.⁶

Heteronormativita: Povyšovanie heterosexuálnej formy vzťahov na normu.

Heterosexizmus: je uprednostňovanie heterosexuálnej identity pred akoukoľvek inou a vnímanie tejto identity ako jediného správneho princípu presadzovaného spoločenskými normami (hoci v nepísanej podobe). Je to systém presvedčení, podľa ktorých jediným prijateľným sexuálnym a/alebo emocionálnym vzťahom je vzťah muža a ženy a iný mimo heterosexuálneho rámca sa považuje za menejcenný, prípadne neprípustný.⁷

Homofóbia/bifóbia/transfóbia je obava a strach z lesbičiek, gejov, bisexuálnych a transrodových ľudí a negatívne postoje voči LGBT ľuďom, ktoré sú emocionálne podfarbené a môžu byť až nenávisťné. Môže viesť k diskriminačnému a ubližujúcemu správaniu a dokonca k psychickému či fyzickému násiliu voči neheterosexuálnym/transrodovým ľuďom alebo voči ľuďom, u ktorých sa neheterosexualita/transrodovosť predpokladá.⁸ Internalizovaná (zvnútornená) homofóbia/bifóbia/transfóbia – týmto sa označujú negatívne postoje a názory k homosexuálnej a/alebo trans identite, ktoré si LGBT ľudia sami zvnútorňovali na základe výchovy a socializácie. LGBT osobám tak prinášajú vnútornú neistotu, znížené sebavedomie a pochybnosti v medziludských vzťahoch. Do určitej miery zvyčajne pretrvávajú aj po tom, ako jednotlivci prejde procesom coming out-u. Môžu mať podobu rôznych negatívnych pocitov obrátených dovnútra (depresie, sebadeštrukčné pocity, osamelosť, izolácia, pocit viny a hanby atď.) alebo navonok (odmietanie a

5 Smitková, Hana; Kuruc Andrej: Odporúčania a podnety pre psychológov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými / gejskými / bisexuálnymi / transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012, s. 21. Dostupné na: http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_Prirucka_1_72dpi.pdf

6 Jablonická Zezulová J., Kuruc, A. 2015. Metodika predchádzania homofóbie a transfóbie v školskom prostredí. Iniciatíva Inakosť 2015, s. 27. Dostupné na: http://inakost.sk/docs/Andrej_Kuruc,_Jana_Jablonicka_Zezulova_-_Predchadzanie_homofobii_a_transfobii_prostrednictvom_vzdelavania.pdf

7 Smitková, Hana; Kuruc Andrej: Odporúčania a podnety pre psychológov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými / gejskými / bisexuálnymi / transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012, s. 53. Dostupné na: http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_Prirucka_1_72dpi.pdf

8 Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv príloha č. 8 LGBTI (terminológia). Dostupné na: <http://www.radavladylp.gov.sk/celostatna-strategia-ochrany-a-podpory-ludskych-prav-v-sr/>

nenávisť voči LGBT ľuďom). Práve izolácia a odopieranie si sociálnych kontaktov môžu viesť k ďalšiemu prehĺbeniu problémov.⁹

Lesba je žena/dievča, ktorú dlhodobo emocionálne, mentálne, fyzicky, psychologicky a sexuálne priťahujú iné ženy, a ktorá vytvára a udržiava svoje primárne milujúce a sexuálne vzťahy s inými ženami.¹⁰

LGBTI (lesby, gejovia, bisexuálni, transrodoví a intersexuálni ľudia) je strešný termín, ktorý si kladie za cieľ združiť ľudí menšinových sexuálnych orientácií, transrodových a intersexuálnych ľudí. Používa sa najmä v politickom kontexte. Nemá ustálenú formu, možno ju vídať aj v podobách LGBT, LGBTQ, LGBTIQAP a mnohých iných. Dôvodom je to, že za rôznych situácií združuje rôznych ľudí – nie vždy sa hovorí o všetkých vymenovaných sexuálnych orientáciách, transrodovosti alebo intersexualite.¹¹

Pohlavie sa vzťahuje na biologické pohlavie – predstavujú ho najmä reprodukčné orgány, sekundárne pohlavné znaky (ochlpenie, proporcia tela), hormonálna výbava (napr. testosterón, estrogén), ako aj genetická výbava. Čiže ide o všetky danosti, ktoré sú súčasťou ľudského tela a ovplyvňujú jeho fyziológiu. Napriek tomu, že ide o dôležitý komplexný vzťah týchto faktorov, ktorý je jedinečný a väčšina elementov pohlavia existuje na kontinuu, o pohlaví sa obvykle uvažuje spôsobom, ktorý striktno rozdeľuje ľudí na mužov a ženy. V kontakte s ľuďmi sa však na každodennej báze bežne orientujeme podľa iných ako týchto biologických znakov (vzhľadu, posturiky, účesu, oblečenia, atď.).¹²

Rod vystupuje ako psychologicko-sociálno-kultúrny konštrukt opísaný na úrovni vlastností, správania, myšlienkových a poznávacích štruktúr, na úrovni rolí mužov a žien, o ktorých sa často nesprávne predpokladá, že vychádzajú najmä z charakteristiky pohlavia ako biologickej danosti. Definuje, čo znamená byť mužom a ženou, rozdeľuje ľudí do spoločenských kategórií mužov (maskulinita) a žien (femininita).¹³

Rodovo podmienené násilie „...je namierené voči určitej osobe z dôvodu jej pohlavia, rodovej identity alebo rodového vyjadrenia alebo ktoré neprímerane postihuje osoby určitého pohlavia a môže obeť spôsobiť telesnú, sexuálnu, psychickú ujmu alebo majetkovú škodu“¹⁴. Zahŕňa násilie páchané blízkou osobou, sexuálne delikty, obchodovanie s ľuďmi, otroctvo a rôzne formy škodlivých praktík, ako sú napríklad nútené manželstvá, mrzačenie ženských pohlavných orgánov a takzvané trestné činy spáchané v mene cti. Môže sa dotýkať aj LGBT ľudí, ktorí často svojimi rodovým prejavmi a rodovou identitou nepasujú do tradičných vzorcov maskulinity a femininity a sú v dôsledku toho obeťami násilia zo strany cudzích, ale aj blízkych ľudí. V prípade, že ide o blízkych rodinných príslušníkov, môžeme hovoriť o domácom násilí na LGBT ľuďoch, ktoré zahŕňa „...rôzne skutky fyzického, psychického, sexuálneho a majetkového násilia, ktoré je charakteristické najmä tým, že násilie pácha osoba, ktorá s obeťou je, alebo bola v manželskom alebo partnerskom zväzku, alebo je

9 Smitková, Hana; Kuruc Andrej: Odporúčania a podnety pre psychológov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými / gejskými / bisexuálnymi / transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012, s. 52. Dostupné na: http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_Prirucka_1_72dpi.pdf

10 Jablonická Zezulová J., Kuruc, A.: Metodika predchádzania homofóbie a transfóbie v školskom prostredí. Iniciatíva Inakosť 2015 s. 27 dostupné na: http://inakost.sk/docs/Andrej_Kuruc,_Jana_Jablonicka_Zezulova_-_Predchadzanie_homofobii_a_transfobii_prostrednictvom_vzdelavania.pdf

11 <http://www.transfuzia.org/kniznica-archiv/slovník>

12 Smitková H. a kol. Kapitoly z poradenskej psychológie. Univerzita Komenského 2014. Kapitola Rod v psychologickom poradenstve s. 279 ISBN 978-80-223-3525-6.

13 Tamtiež s. 280.

14 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, ods. (17) dostupné na http://pomocobetiam.sk/wp-content/uploads/2014/09/Smernica-EP-a-rady-2012_29_E%C3%A9A-z-25-10-2012.pdf

iným rodinným príslušníkom obete bez ohľadu na to, či páchateľ s obeťou žije, alebo žil v spoločnej domácnosti.¹⁵

Rodová socializácia je sociálnym učením, kedy deti pozorujú, napodobňujú a modelujú správanie sa mužov a žien vo svojom okolí.

Rodové stereotypy pozostávajú z organizovaných a všeobecne prijímaných presvedčení o vlastnostiach, charakteristikách a aktivitách priradených pre mužov a ženy. Ukážkou môže byť známy pankulturálny výskum Williamsa, Satterwhitea a Bestovej (1999), ktorý potvrdil, že s mužmi boli viac spájané tieto charakteristiky: aktívni, dobrodružní, agresívni, ambiciózni, hrubí, odvážni, nezávislí, logickí, silní, neemocionálni. So ženami zase boli viac spájané tieto charakteristiky: afektovane, milujúce, úzkostne, atraktívne, sťažujúce sa, závisle, emocionálne, ustráchané, márnivé, submisívne, slabé.¹⁶

Rodová identita je hlboký vnútorný spôsob prežívanie rodu individuálny pre každého jednotlivca, ktorý sa môže, ale nemusí zhodovať s pohlavím, ktoré mu bolo priradené pri narodení. Zahŕňa osobné vnímanie tela a iných vyjadrení rodu ako obliekanie, verbálny prejav, pohyb tela a gestikulácia. Väčšina ľudí prežíva zhodu medzi pohlavím priradeným pri narodení a svojou rodovou identitou. Avšak, transrodoví ľudia túto zhodu neprežívajú a môžu cítiť túžbu po zmene právneho, sociálneho a fyzického statusu tak, aby korešpondoval s ich rodovou identitou. Zmeny telesného vzhľadu alebo funkcií pomocou obliekania, medicíny, operácií alebo iných prostriedkov sú často súčasťou osobného zážitku transrodových ľudí.¹⁷

Sexuálna orientácia, ktorá zahŕňa heterosexuálnu, bisexuálnu a homosexuálnu, je hlbokou súčasťou identity každej ľudskej bytosti. Na základe mnohých výskumov sa považuje za nemennú, stabilnú a v súlade s vnútorným pociťovaním. Nemožno ju vedome ovplyvniť, alebo vyliečiť. Ide o schopnosť každého človeka hlbokú citovú, láskyplnú, fyzickú a sexuálnu príťažlivosť k osobám opačného rodu/pohlavia (heterosexuálna), alebo k osobám rovnakého rodu/pohlavia (homosexuálna, gej, alebo lesba), alebo k obojom rodom/pohlaviam (bisexuálna). Zároveň sa týka aj schopnosti mať s nimi intímne a sexuálne vzťahy.¹⁸

Transrodové osoby (z angl. transgender, trans- „cez“ a gender- „rod“) sa nestotožňujú so zaradením do kategórie žena alebo muž, ktorou boli označené pri narodení, resp. ktorý rod/biologické pohlavie im bol pri narodení pripísaný. O transrodovej osobe alebo trans osobe hovoríme napr. vtedy, ak bol niekto pri narodení označený ako žena, ale má mužskú rodovú identitu. Tento pojem je omnoho inkluzívnejší a menej zaťažovaný stereotypmi ako pojem transsexualizmus, ktorý sa používa ako názov diagnózy duševnej poruchy. Keďže moderná medicína uznáva, že transrodové osoby nie sú na základe svojej identity choré, označenie ich identít za duševnú poruchu nie je zmysluplné.¹⁹

Tranzícia je proces vyjadrenia vlastnej rodovej identity. Môže zahŕňať sociálnu časť (coming out, zmena rodu pri adresovaní seba, zmena obliekania, atď.), medicínsku časť (užívanie hormónov, operatívne zákroky, atď.) a právnu časť (zmena údajov v dokumentoch). Niektorí trans ľudia chcú v rámci procesu tranzície užívať hormóny a podstúpiť určité operatívne zákroky. Stretávame sa aj s pojmom „zmena pohlavia“, hoci je zavádzajúci.²⁰

15 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, ods. (18)

16 Tamtiež s. 281.

17 <http://www.transfuzia.org/kniznica-archiv/slovník>

18 Jablonická Zezulová J., Kuruc, A.: Metodika predchádzania homofóbie a transfóbie v školskom prostredí. Iniciatíva Inakosť 2015, s. 27. Dostupné na: http://inakost.sk/docs/Andrej_Kuruc,_Jana_Jablonicka_Zezulova_-_Predchadzanie_homofobie_a_transfobie_prostrednictvom_vzdelavania.pdf

19 Tamtiež, s.28.

20 <http://www.transfuzia.org/kniznica-archiv/slovník>

Trestné činy z nenávisti (z angl. hate crime) sa vzťahujú na fyzický útok na osobu, ktorý je motivovaný predsudkom vo vzťahu k tejto osobe pre jej osobnú charakteristiku. Má dva základné znaky: prvý, že ide o kriminálny čin na základe trestného zákona. Druhý, že násilník si vyberie cieľ s chránenou charakteristikou. V prípade LGBTI ľudí ide o fyzické násilie, zneužívanie, obťažovanie na základe skutočnej alebo vnímanej sexuálnej orientácie a/alebo rodovej identity. Trestné činy z nenávisti sú často reakciou na to, čo napadnutá osoba reprezentuje, v tomto prípade homosexuálne orientovaných alebo transrodových ľudí, pričom útočník nemusí mať negatívne pocity vo vzťahu ku konkrétnej obeti.²¹

Verbálny nenávistný prejav (z angl. hate speech) je každá forma komunikácie, ktorá aktívne rozširuje nenávistné správy o osobe alebo skupine a ktorá môže podnecovať alebo ospravedlňovať násilie, diskrimináciu, nenávisť alebo predsudky vo vzťahu k osobe alebo skupine, alebo viesť k pocitom poníženia a ublíženia. Podporuje alebo ospravedlňuje homofóbiu, resp. transfóbiu. Terčom sú obyčajne osoby alebo skupiny vzhľadom na ich sexuálnu orientáciu/rodovú identitu.²²

2 VÝSKYT DOMÁCEHO NÁSILIA NA LGBTI ĽUDOCH ZO STRANY RODINNÝCH PRÍSLUŠNÍKOV

V tejto časti uvádzame, aké sú vzorce a formy násilia zo strany rodinných príslušníkov a jeho dôsledky pre LGBT ľudí. Ďalej popisujeme prieskumy, aké boli v tejto oblasti medzi LGBT osobami realizované, aký je výskyt domáceho násilia medzi nimi. Uvádzame tiež anonymizované prípady domáceho násilia na LGBT ľuďoch z poradenskej praxe. Tiež uverejňujeme výsledky a zhrnutie mapovacieho prieskumu, ktorého hlavným zámerom bolo identifikovať najzávažnejšie problémy, ktorým mladí LGBT ľudia čelia vo svojich rodinách v súvislosti so svojím coming outom a domácim násilím zo strany rodinných príslušníkov a upozorniť na ne pomáhajúce profesie.

Keď hovoríme v tejto štúdii o násilí na LGBT ľuďoch zo strany blízkych ľudí, rozlišujeme medzi násilím, ktoré sa deje:

- zo strany ich rodičov, prípadne iných rodinných príslušníkov,
- zo strany ich partnerov alebo partneriek, čiže ide o násilie v partnerských vzťahoch.

V texte sa primárne venujeme násiliu zo strany rodinných príslušníkov voči LGBT ľuďom, ktoré sa vyskytuje v kontexte všeobecnej homofóbie a transfóbie, ktorým musia títo ľudia čeliť v rôznych prostrediach, teda aj doma. Voči LGBT ľuďom zo strany ich rodičov, prípadne ďalších blízkych osôb v rodinnom pomere, násilie začalo zvyčajne po tom, čo mladí ľudia zverejnili svoju LGBT identitu (urobili tzv. coming out)²³. Špecificky sa venujeme práve tomuto problému, pretože z poradenskej praxe a z výskumných údajov vieme, že práve domov je jedným z najčastejších prostredí, kde LGBT ľudia zažívajú nežiaduce zaobchádzanie. V prípade, ak dôjde k násiliu na LGBT ľuďoch zo strany rodinných príslušníkov, treba pracovať aj s rodinou, poznať pozadie, z ktorého rodina pochádza napr. kultúrne, náboženské.

21 Jablonická Zezulová J., Kuruc, A.: Metodika predchádzania homofóbie a transfóbie v školskom prostredí. Iniciatíva Inakosť 2015, s. 100. Dostupné na:

http://inakost.sk/docs/Andrej_Kuruc,_Jana_Jablonicka_Zezulova_-_Predchadzanie_homofobii_a_transfobii_prostrednictvom_vzdelavania.pdf

22 Tamtiež, s.102.

23 Pozri terminológia.

Výskyt násilia medzi partnermi, resp. medzi partnerkami rovnakého pohlavia je podobný ako v prípade heterosexuálnych párov (týka sa obvyčajne jedného zo štyroch).²⁴ Partnerské násilie v LGB vzťahoch je však ťažšie identifikovať a odhaliť. Na základe niektorých charakteristík je tento typ násilia podobný tomu v heterosexuálnych vzťahoch, či už ide o rovnaké formy násilia, kontrolu, akú ma zneužívateľ nad obeťou, ako aj dynamiku násilia. To, čo poznáme z heterosexuálnych vzťahov nie je však dostačujúce na analýzu násilia, ktoré sa deje v týchto vzťahoch. Ak napr. hovoríme o izolácii ako forme sociálneho násilia, musíme brať do úvahy, že LGB človek, ktorý zažíva násilie v partnerskom vzťahu sa môže cítiť ešte viac izolovaný v podmienkach homofóbnej a transfóbnej spoločnosti, kde nie je žiadna zo služieb pripravená poskytnúť pomoc takejto osobe bez predsudkov. Ako časté sa v násilných LGBT vzťahoch vyskytuje vyhrážanie zverejnením orientácie druhého partnera/partnerky rodine, blízkym, kolegom v práci, zamestnávateľovi a pod. Poradenské centrá a ubytovacie zariadenia, ale aj ďalšie pomáhajúce profesie, ktoré sa venujú ľuďom, ktorí zažili domáce násilie často nevedia rozpoznať tento druh násilia a jeho špecifiká, môžu vychádzať z mylných predstáv, že medzi dvoma ženami/mužmi nemôže dochádzať k zneužitiu moci zo strany partnera/partnerky, lebo sú si rovnocenní. Rovnako LGBT komunita tento problém až tak výrazne nerieši, keďže otváranie a pomenovanie tohto problému môže komunite uškodiť, zvlášť pred jej oponentami zo strany náboženských a konzervatívnych organizácií. Nakoniec, ľudia, ktorí zažili tento typ násilia, neboli ochotní sa s ním zdôveriť inštitúciám a orgánom činným v trestnom konaní, pretože nemali akúkoľvek dôveru, že ich problém bude riadne vyriešený, že nebudú vysmiati a ďalej viktimizovaní.²⁵

V tejto štúdií sa tomuto problému však hlbšie nevenujeme, keďže nedisponujeme potrebnými reprezentatívnymi dátami. Uvedomujeme si však jeho aktuálnosť, aj preto sme v skratke uviedli jeho niekoľko charakteristík a považujeme za nevyhnutné sa mu v budúcnosti venovať a vytvoriť tak podmienky pre poskytovanie pomoci a podpory pre LGBT ľudí, ktorí zažívajú násilie v intímnych vzťahoch.

2.1 Realizované prieskumy

Najrozsiahljší prieskum, ktorý zisťoval skúsenosti LGBT ľudí s diskrimináciou a rôznymi formami násilia bol ten, ktorý realizovala Agentúra pre základné práva v roku 2012.²⁶ V oblasti diskriminácie LGBT ľudí v štátoch Európskej únie zažilo zo vzorky 96 000 osôb až 26% ľudí násilie alebo ohrozenie násilím.²⁷ Najčastejšie toto násilie zažívali ľudia v prostredí, ktoré spoločnosť vníma ako najbezpečnejšie – prostredie domova a blízkej rodiny.

Čo sa týka Slovenska, na základe tohto prieskumu sa zistilo, že rôzne formy násilia, vrátane domáceho násilia zažilo 31% LGBT ľudí (graf č.1), z toho 41% bisexuálnych mužov, 33% transrodových ľudí, 31% lesbiem a bisexuálnych žien a 30% gejov (graf č. 2).

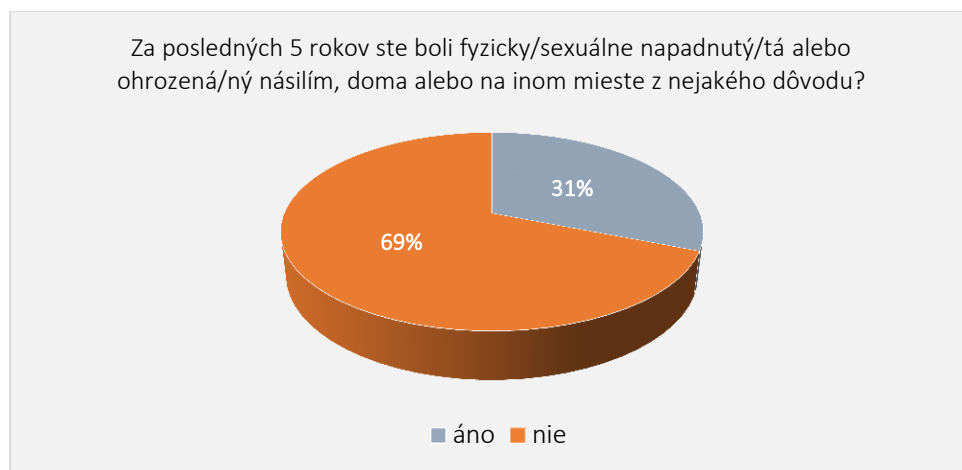
24 Pozri viac: <http://www.wcsap.org/lesbian-gay-bisexual-transgender-queer-community>

25 Mesochoritsová A. et al.: Analýza prostredia MVO pracujúcich v oblasti eliminácie a prevencie násilia páchaného na ženách. Možnosť voľby, 2014, s. 129. Dostupné na: http://moznostvolby.sk/wp-content/uploads/2014/11/AnalýzaMVO_MV_web.pdf

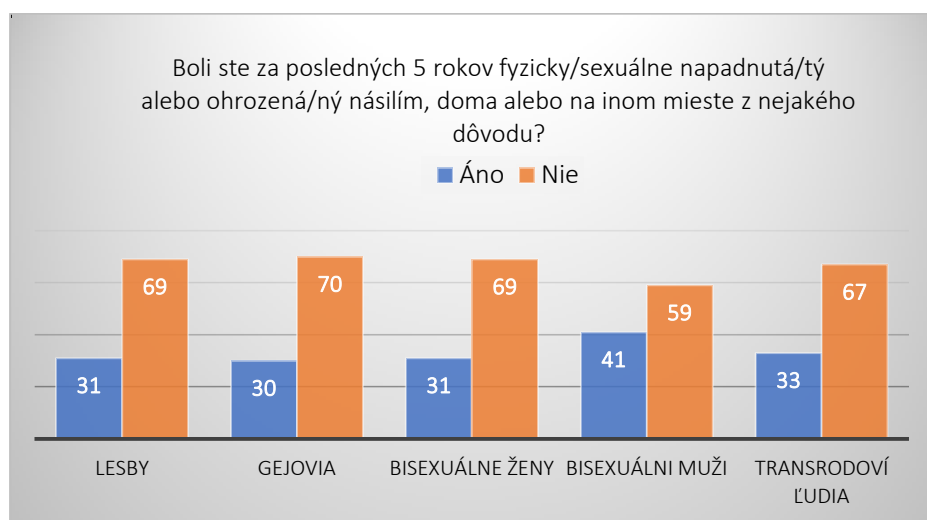
26 <http://fra.europa.eu/en/theme/lgbt>

27 http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance_en.pdf

Graf č.1: Skúseností s násilím zo strany LGBT ľudí – Slovensko²⁸

Graf č.2: Skúseností s násilím podľa sexuálnej orientácie a rodovej identity – Slovensko²⁹

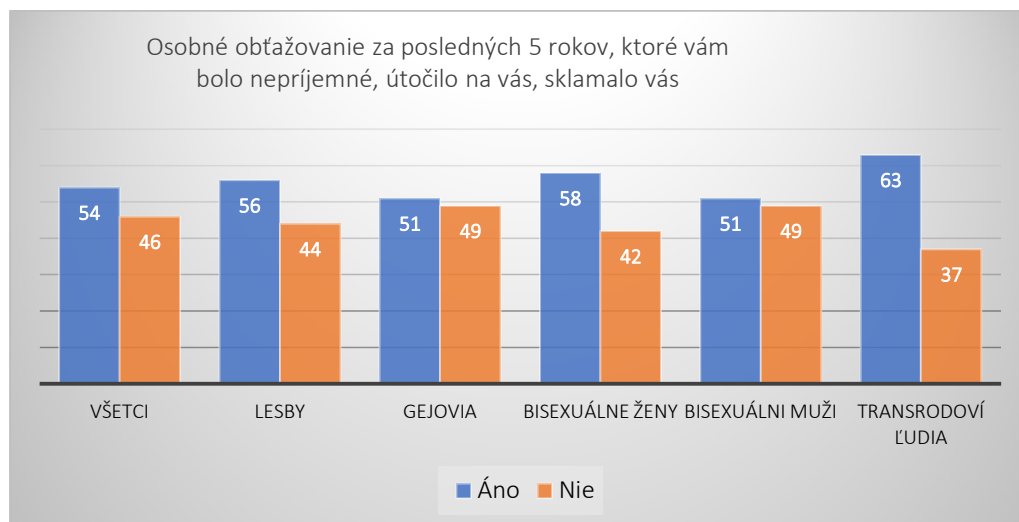

Osobné obťažovanie za posledných 5 rokov doma, prípadne v iných prostrediach zažilo až 54% LGBT ľudí, z toho 63% transrodových ľudí, 58% bisexuálnych žien, 56% lesbiab, 51% gejev a bisexuálnych mužov.

²⁸ Údaje Agentúry pre základné práva dostupné na: <http://fra.europa.eu/DVS/DVT/lgbt.php>

²⁹ Tamtiež.

Graf č.3: Skúseností s obťažovaním podľa sexuálnej orientácie a rodovej identity – Slovensko³⁰

Najzávažnejšie incidenty obťažovania zo strany rodiny na základe tohto prieskumu zažilo 5% LGBT ľudí, z toho 13% lesbiab, 11% bisexuálnych žien a po 3% transrodoví ľudia, gejovia a bisexuálni muži.

Graf č.4: Obťažovanie zo strany rodiny³¹

Najzávažnejšie fyzické útoky alebo ohrozenie násilím zo strany rodiny zažilo 9% LGBT ľudí, z toho 18% lesbiab, 10% bisexuálnych žien, 8 % bisexuálnych mužov a transrodových ľudí a 5% gejov. Fakt, že sa viac násilia deje na ženách/lesbách v rodinách môže naznačovať jeho rodovú podmienenosť, tak ako pri ostatných skupinách žien, ktoré zažívajú násilie.

³⁰ Tamtiež.

³¹ Tamtiež.

Graf č.5: Fyzické útoky a ohrozenie násilím zo strany rodiny

Na Slovensku prieskumy medzi LGBT ľuďmi realizovala najčastejšie organizácia Inakosť³² a tieto odhalili, že LGBTI ľudia sú často objektom násilia zo strany vlastných rodín či komún, ak ich neheterosexualita prekračuje dogmy vlastné ich rodine alebo komunite. Dokazuje to aj prieskum zameraný na psychologické problémy LGBT ľudí, v rámci ktorého zažívali LGBT ľudia vo vzťahoch s druhými ľuďmi v spoločnosti negatívne dôsledky: 254 jeho respondentov a respondentiek vnímalo predsudky, v 49% vnímali nevhodné poznámky, nadávky, 29% malo problémy s rodičmi, 21 % vnímalo neznášanlivosť, nenávisť, 9% bolo sociálne izolovaných, nemali priateľov alebo priateľky, nikto sa s nimi nechcel rozprávať, 8% malo problémy so spolužiakmi, 6% bolo fyzicky napadnutých, 5% malo problémy v práci a 4% vnímali zlé zaobchádzanie.³³

2.2 Násilie zo strany rodinných príslušníkov a jeho rodová podmienenosť

Rozlišujeme medzi násilným incidentom zo strany rodinných príslušníkov, ktorý sa vyskytol bezprostredne po coming oute, či už išlo o skratovú reakciu a nezvládnutie emócií či strachu a medzi opakovanými prejavmi násilia v jeho rôznej podobe, v dlhšom časovom horizonte, dôsledkom ktorého je zhoršenie kvality života jedinca, rôzne zdravotné problémy vrátane psychických, zníženie životného štandardu a pocitu životnej spokojnosti (well being).

V prípade násilného incidentu zo strany rodičov na ich LGBT deťoch ide o jednorazovú záležitosť, resp. nepravidelnú, ak ide o:

- Konflikt, ktorý pripúšťa diskusiu o probléme a osoba, ktorá ho spustila mení počas diskusie svoj postoj, alebo ho zmierňuje. (Rodič hovorí „Dobre, tie slová som nemyslela vážne, bojím sa

32 Viac na <http://www.inakost.sk/> a www.homofobia.sk/

33 Smitková, Hana; Kuruc Andrej: Odporúčania a podnety pre psychológov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými / gejskými / bisexuálnymi / transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012. s.12.

o teba, všade sa hovorí o tom, ako sú homosexuáli promiskuitní, nechcem, aby teba takto vnímali“).

- Incident, za ktorý sa ten, čo ho spustil, cíti plne zodpovedný. (Rodič hovorí: „Bojím sa o teba, vieš, že ťa ľúbim, prepáč mi to prosím, porozprávajme sa“).
- Spontánny výbuch, často spôsobený frustráciou, strachom, nepochopením. („Čo sa stalo, dá sa napraviť“.)
- Riešenie sa dá nájsť vo vzájomnom vzťahu, postavenie oboch strán je rovnocenné, nedochádza k zneužitiu moci zo strany rodičov.

Naopak opakované násilie sa prejavuje nasledovne:

- Pravidelné útoky.
- Eskalácia – od menších až po závažné incidenty.
- Diskusia neprináša riešenia a zmeny. (Rodič hovorí: „Pokiaľ sa ty zmeníš a budeš viesť normálny život, my ťa budeme podporovať, pokiaľ nie, je to tvoja vina, že na teba kašleme“).
- Násilník/násilníčka nechce nie byť zodpovednosť za svoje konanie, naopak zdôvodňuje a ospravedľňuje svoje útoky tým, že druhá strana vyvolala, vyprovokovala útok tým, ako sa správa. (Např. rodičia hovoria: „To je tým, že si si zvolil tento hriechy životný štýl“, „Zbila som ju, hej, ale našťava ma tým chalanským účesom, nechutné na ňu pozerat“ a pod.).
- Zneužívanie sa deje v mocenskej nerovnováhe (autoritatívny vzťah rodič – dieťa, fyzická prevaha, nedostatok finančných prostriedkov a iných zdrojov u obeť).
- Pocity LGBT dieťaťa/človeka, ktorý zažíva násilie zo strany rodiny sú nasledovné – bezmocnosť, strach, sebaobviňovanie.
- Násilie nie je možné ukončiť ako vzťahovú záležitosť. Väčšinou skončí zásahom zvonku, odchodom/vyhodením LGBT osoby z domu, tlakom zvonka zo strany iných príbuzných, priateľov, intervenciou zo strany úradov či organizácií, privolaním polície.

Toto násilie zo strany rodinných príslušníkov zároveň **vykazuje aj prvky rodovo podmieneného násilia**, keďže – ako sme už poznamenali – mnohí rodičia odmietajú prijať fakt, že ich deti nespĺňajú predstavy o správnom mužovi a správnej žene nielen v tom, že ich priťahuje partner/ka rovnakého pohlavia, ale aj v tom, že niektorí geovia nezodpovedajú ani výzorom, ani správaním patriarchálnym maskulínnym normám, a rovnako niektoré lesby nevykazujú femínne správanie, ktoré sa vyžaduje od „mladých dám“. Množstvo geov a lesieb nezapadá do tradičných schém maskulinity a femininity, a aj kvôli tomu sa stávajú obeťami rodovo podmieneného násilia, či už doma alebo vo svojom okolí. U transrodových ľudí je to ešte silnejšie, keďže sa snažia zosúladiť svoje rodové prejavy, teda to, ako sa správajú, obliekajú s rodom, ktorým sa cítia byť a nie s tým, ktorý im bol pripísaný pri narodení a v ktorom ho vychovávali rodičia. Čiže v rodine sú presvedčení, že ich dieťa je chlapec, ale ono sa cíti byť dievčaťom a tak sa aj správa, lebo je mu to tak prirodzené. Zatiaľ čo LGB ľudia môžu do istej miery svoju orientáciu tajiť, u transrodových ľudí je ich pociťovaná rodová identita veľmi skoro viditeľná. Násilie zo strany rodinných príslušníkov sa práve v tomto kontexte môže prejavovať tým, že geovia a lesby, transrodoví ľudia na seba stále počúvajú, ako sa nesprávajú ako „správni chlapi“ a „správne ženy“, zažívajú vyhrážanie, že „budú napravení“, ak zažijú ten „správny“ sex s opačným pohlavím, alebo ak budú nosiť im primerané veci, alebo počúvajú narážky na svoj výzor, účes, mimiku, gestikuláciu, telo, oblečenie a pod. a mnohí sú nútení sa tomuto psychickému tlaku podvoliť.³⁴ Vyššie uvedené znamená aj to, že násilie na LGBT ľuďoch je tiež potrebné zviditeľňovať a riešiť v kontexte existujúcich rodových stereotypov, rodových rol a z nich vyplývajúcej rodovej diskriminácie a vytvoriť tak predpoklady pre adekvátne reakcie a opatrenia týkajúce sa tohto zložitého javu (tab. č. 1). Istanbulský Dohovor priamo konštatuje vo svojom

34 Gender matters. A manual on addressing gender based violence affecting young people. Council of Europe 2007, s. 44. Dostupné na: http://www.eycb.coe.int/gendermatters/pdf/GenderMatters_EN_2013.pdf

výklade, že gejovia, lesby a bisexuálni ľudia, ktorí sú obeťami domáceho násillia sú často vylúčení a vylúčené z podporných služieb z dôvodu ich sexuálnej orientácie.³⁵

Tab. č. 1 Rodovo podmienené násillie aj vo vzťahu k LGBT ľuďom - popis³⁶

<p>Čo to znamená?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Konanie, ktoré obmedzuje vôľu alebo slobodu druhého • Má negatívny dopad na fyzické a/alebo psychické zdravie • Má negatívny dopad na identitu človeka • Zneužíva rozdiely medzi mužmi a ženami, resp. medzi tým, čo sa chápe ako mužské a ženské; zneužíva však aj rozdiely medzi mužmi a rozdiely medzi ženami (napr. neakceptácia iných mužov za to, že nenapĺňajú všetky charakteristiky mužskosti, napr. gejovia označovaní ako „zženštilí“)
<p>Proti komu je namierené?</p>	<p>Voči komukoľvek, aj keď v celkovom priemere zasahuje a postihuje hlavne ženy a dievčatá kvôli pretrvávajúcim rozdielom medzi mužmi a ženami v spoločnosti, nízkemu postaveniu a ohodnoteniu žien</p>
<p>Ako?</p>	<p>Násillie môže byť:</p> <ul style="list-style-type: none"> • fyzické • psychické • sociálne • ekonomické • sexuálne
<p>Kto ho pácha?</p>	<p>Ktokoľvek v istej pozícii.</p> <p>Páchateľmi a zneužívateľmi môžu byť:</p> <ul style="list-style-type: none"> • členovia rodiny • členovia komunity, susedstva • osoby konajúce v mene rôznych inštitúcií (štát, cirkev, školy a pod.) alebo osoby, ktoré tak konajú, pretože tieto inštitúcie takéto konanie ignorujú (napr. homofóbna a transfóbna šikana na školách; homofóbne vyjadrenia zo strany cirkevných predstaviteľov a politikov istých politických strán a pod.)

³⁵ Mesochoritsová A. et al.: Analýza prostredia MVO pracujúcich v oblasti eliminácie a prevencie násillia páchaného na ženách. Možnosť voľby, 2014. s. 119 Dostupné na: http://moznostvolby.sk/wp-content/uploads/2014/11/AnalýzaMVO_MV_web.pdf

³⁶ Inšpirované podľa: Gender matters. A manual on addressing gender based violence affecting young people. Council of Europe 2007, s. 44. Dostupné na: http://www.eycb.coe.int/gendermatters/pdf/GenderMatters_EN_2013.pdf

2.3 Formy domáceho násillia vo vzťahu k LGBT ľuďom zo strany rodinných príslušníkov

Problém násillia v súkromnej sfére bol dlhodobo v úzadí riešenia problematiky násillia vo verejnej sfére. Aj etické a morálne kódexy, ako aj právne systémy a zákony akcentovali zameranie sa na riešenie násillia medzi cudzími osobami a na verejnosti. Domáca sféra sa považovala za oblasť intimity, súkromia a bezpečia, kde sa násillie nedeje, resp. sa o ňom mlčí a bagatelizuje sa ako konflikt dvoch strán, ktorý si vyriešia medzi sebou, lebo je to „ich vec“. Od 90. rokov sa vplyvom feministického hnutia a kampaní zameraných na rodovo podmienené a domáce násillie, ako aj zameraním ľudskoprávnej optiky aj na túto sféru zdôrazňuje, že násillie je problém tak verejnej, ako aj súkromnej sféry a že práve ženy zažívajú viac násillia doma, než vo verejnom prostredí. Od 90. rokov, kedy sa začali riešiť výraznejšie otázky spojené s LGBT právami a homosexuálna orientácia bola dekriminalizovaná a depatologizovaná, sa obrátila pozornosť na formy domáceho násillia, ktoré sú namierené voči LGBT ľuďom zo strany rodinných príslušníkov alebo svojich partnerov a partneriek. Viaceré formy a vzorce násillia sú podobné tým, ktoré zažívajú ženy v násilných vzťahoch, ale samozrejme majú svoje špecifiká.

Rozoznávame tieto formy domáceho násillia voči LGBT ľuďom zo strany rodinných príslušníkov:

Fyzické násillie

Fyzické násillie ako konanie, ktorého výsledkom je spôsobiť bolesť, ublíženie, v extrémnych prípadoch smrť. Násilník/násilníčka je v pozícii moci a to, čo pácha, je vedomý akt (vie napr. aj rozhodnúť, ako veľmi ublíži, kedy to zastaví a pod., nejde o jednorazový výbuch frustrácie). Zahŕňa také formy násillia ako bitie, kopanie, štvachance, hryzenie, facky, ťažké ublíženie na zdraví, zabitie, použitie zbraní alebo iných predmetov, trhanie vlasov a pod. Čo sa týka prípadov fyzického násillia voči LGBT ľuďom, vieme hlavne dokumentovať formy násillia, ktoré sa vyskytujú na verejných priestranstvách, ako sú napadnutie, bitky, ublíženie na zdraví, hádzanie predmetov a plynových bômb do davu počas Dúhového Pride v Bratislave v rokoch 2010 – 2012. Prejavy fyzického násillia v prostredí domovov a rodín sú zmapované len čiastkovo, napr. v rámci prieskumov, ktoré realizovala organizácia Iniciatíva Inakosť.

„S prvou priateľkou sme bývali v podnájme, kde mojej najlepšej kamoške chodila na návštevu jej kamoška. Ona vedela, že som lesba. Skúšala vyskúšať dráčky, či teda aj ona je alebo nie je lesba. Keď som ju slušne odmietla, zavolała mojej mame s tým, že by sa mali za mňa hanbiť. Bola som akurát na ceste domov s mojou vtedajšou priateľkou. Medzi dverami som dostala, so sestrou sme sa pobili. Bola som hanba celej rodiny, celá rodina sa spolu nerozprávala. Bola to dráma.“ (Jana, 36)³⁷

Psychické násillie

Podľa prieskumov v zahraničí, ako aj z poradenskej praxe Q-centra či iných LGBT organizácií sa ukazuje, že psychické násillie (vrátane verbálnych útokov) voči LGBT ľuďom v domácom prostredí je v porovnaní s fyzickým násillím ešte rozšírenejšie. Jeho cieľom je ponížiť ľudskú dôstojnosť a zraníť integritu jedinca a dôsledkom jeho dlhodobého trvania sú početné traumy, stres, nízke sebavedomie, depresie, zneužívanie návykových látok a strata viery vo vyriešenie danej situácie. Z rozhovorov s LGBT ľuďmi v prieskumoch Inakosti vyplynulo, že psychické násillie a verbálne zosmiešňovanie majú dlhodobý dopad na sebavnímanie LGBT ľudí ako plnohodnotných osôb, je ťažké sa vymaniť spod zničujúceho vplyvu týchto slov a „ich sily“. Verbálne útoky zahŕňajú zosmiešňovanie (súkromne alebo aj pred inými), nadávky a urážky, obvinenia, vyhrážanie sa nejakou

³⁷ Prieskum Životné partnerstvo, Iniciatíva Inakosť, 2015.

formou násilia. Môžu útočiť nielen na samotnú osobu, na ktorú je násilie namierené, ale aj na veci a iných ľudí, ktorí sú tejto osobe blízke. Všetky formy násilia majú psychologický aspekt a dopad, niektoré jeho prejavy však označujeme ako psychické v jeho „čistej“ podobe, napr. zastrasovanie, obmedzovanie, vyhrážanie, zadržiavanie informácií, vytváranie situácií, prostredníctvom ktorých si obeť začne o sebe myslieť, že nie je psychicky v poriadku a to potom páchatelovi slúži ako ospravedlnenie jeho konania. LGBT ľudia zažívajú všetky tieto formy, v tej najhoršej podobe môže táto forma násilia vyústiť do toho, že rodičia posielajú svoje deti liečiť sa, alebo ich rovno donútia podstúpiť tzv. konverznú terapiu, ktorej cieľom má byť „napraviť homosexuálne správanie“, alebo transrodovú identitu. V nábožensky založených rodinách sa vyskytli prípady, kedy rodičia posielali svoje deti na sedenia v rôznych náboženských organizáciách a táboroch, ktorých cieľom je „vyliečiť homosexualitu prostredníctvom pôsobenia viery“. Títo mladí ľudia mali potom väčšiu tendenciu k sebaobviňovaniu a neprijatiu svojej identity, čo neraz viedlo k prejavom nenávisťi voči iným LGBT ľuďom, zvlášť k tým, ktorí vystupujú otvorene v prospech uznania LGBT práv v spoločnosti.

„Podstatou averzívnej terapie bolo vyvolať reflex odporu voči môjmu zameraniu navodením nepríjemných pocitov v súvislosti s homoerotickými predstavami. Veľmi podobne liečili alkoholikov, ostatne všetko sa odohrávalo na rovnakom oddelení, navyše i medikamentózna zložka bola podobná. Bola tam snaha vyvolať odpor voči homosexuálnemu styku ako takému bez ďalšej duševnej nadstavby.“³⁸ (z výpovede človeka, ktorý podstúpil averzívnu „terapiu“)

V prípade mladých transrodových ľudí okrem opísaných foriem verbálneho a psychického násilia sa často vyskytujú narážky na rod, nechota uznať rod, s ktorým sa mladý trans človek identifikuje, čo vedie zo strany rodičov a blízkych napr. až do prehnaneho označovania v opačnom rode, oslovovania menom, ktorým sa tento človek neoznačuje/nehce označovať, alebo aj používanie komunikačných výrazov, ktoré až príliš zdôrazňujú mužskosť alebo ženskosť a predtým sa v komunikácii rodičov vôbec nevyskytovali.³⁹

Sociálne násilie

Sociálne násilie je typ násilia, ktorý často iné typy násilia umožňuje a uľahčuje, napr. ak je obeť izolovaná od prostredia, je zraniteľnejšia a pre páchatela je jednoduchšie sa dopúšťať ďalších foriem násilia. Medzi formy sociálneho násilia patria okrem izolácie, zakazovanie kontaktu s inými ľuďmi, zamedzovanie v štúdiu či práci, často za účelom zamedziť osobe, ktorá zažíva násilie kontakt s inými ľuďmi, odopieranie telefonického kontaktu či používania počítača a internetu, prostredníctvom ktorého by sa mohla spojiť s ľuďmi, prípadne si vyhľadať dôležité informácie či rady. Mladí LGBT ľudia po coming oute opisovali práve sociálne násilie ako častý druh zažívaný zo strany rodičov, či už išlo o neustálu kontrolu ich osobných vecí, mobilov, neustáleho vypytovania a častých telefonátov, kde sú a s kým sú, pričom v období pred coming outom tomuto nemuseli čeliť. Časté je zakazovanie kontaktu s inými LGBT ľuďmi.

„ Mojej mame som o tom povedal a vtedy sa začalo to peklo. Povedala to celej rodine. Celá rodina ma začala psychicky napádať. Furt som od nich počul, že som odjebok, šteňa, hajzel... Narušajú mi súkromie. Keď som na záchode alebo sa kúpem, a som tam tak 5 minút, tak nezaklopú, otvoria dvere a spýtajú sa, čo som tam tak dlho. Nemôžem používať telefón, špehujú ma, s kým som volal

38 Zdroj: <http://www.sietovka.sk/?p=2980>

39 Z poradenskej praxe občianskeho združenia pre práva trans ľudí Transfúzia, <http://www.transfuzia.org/>

a čo mu hovorím. Preto sa chcem opýtať, či si môžem písať s vami emaily zo školy, lebo to je jediná možnosť, kedy sa mama, ani nikto iný nedozvie, že som sa vám ozval.“ (Roman, 16 rokov)⁴⁰

„Potreboval by som pomoc. Som gej a doma to mám ťažké. Je možnosť poradenstva cez Facebook? Viete, email, mobil, Skype mi sledujú, a nemám povolené vychádzky.“ (Filip, 15 rokov)⁴¹

Ekonomické násilie

Ekonomické násilie zo strany rodičov sa vyskytuje vo výpovediach LGBT ľudí tiež veľmi často. Rodičia svoje deti vydierajú, aby sa zmenili tým, že sa vyhrážajú odobratím vreckového v prípade stredoškolskej mládeže, či odmietaním financovania štúdia na vysokej škole, v niektorých prípadoch sa vyskytla hrozba vydedenia, odobratie vecí, odmietanie prispievať na koníčky, ale aj pokrývať základné životné potreby, samozrejme sú vyhrážky vyhodenia z domu, čím sa mnohí LGBT ľudia stávajú bezdomovci a bezdomovkyne. V prípade trans mladých ľudí, napriek tomu, že poisťovne preplácajú zákroky, rodičia odmietajú prispieť na poradenské, podporné zdravotnícko-terapeutické alebo iné služby.

Sexuálne násilie

Pri sexuálnom a sexualizovanom násilí ide o taký typ násilia, kedy zneužívateľ dehonestuie svoju obeť narážkami sexuálneho charakteru, dotýka sa intímnych partií tela, núti pozeráť pornografický materiál proti vôli druhej osoby, pričom medzi najhoršie formy patrí znásilnenie, vrátane donútenia k nechránenému styku. V jednom z prípadov Q-centra vystupovala mladá žena, lesba, ktorú jej vlastný otec nechal znásilniť za účelom jej „nápravy“ a vysvetlením, „aby videla, čo je chlap“⁴². Podľa monitoringu Amnesty International sa však vo svete vyskytli aj také prípady ako znásilnenie ako forma trestu za rodovo nekonformné správanie trans ľudí, nútenie k prostitúcii, vraždy „zo cti.“⁴³

2.4 Dôsledky domáceho násilia voči LGBT ľuďom zo strany rodičov a blízkych⁴⁴

V nasledujúcej časti sumarizujeme základný prehľad dôsledkov neakceptácie, odmietania a násilia voči LGBT ľuďom z hľadiska dopadov na zdravie, mentálne zdravie, psychickú pohodu a pocit bezpečia. Ide o sumarizáciu najzávažnejších zistení z amerických výskumov realizovaných renomovanými inštitúciami. Údaje za Slovenskú republiku čiastočne dokumentuje prieskum Iniciatívy Inakosť realizovaný v roku 2012. Podľa neho mali LGBT ľudia nasledovné problémy spojené s prijatím a so zverejnením svojej identity: takmer polovica respondentov/respondentiek v prieskume uviedla, že v súvislosti s uvedením, prezentovaním svojej LGBT identity sa cítili smutní/smutné. Ďalej pomerne často uvádzali, že cítia strach (40 %) a úzkosť (35 %). 28 % respondentov/respondentiek uviedlo, že často zažívali/zažívajú stres v spojení so svojou orientáciou a/alebo identitou. Až viac než 40 % respondentov/respondentiek uviedlo, že mali závažné ťažkosti, ktoré podľa nich súviseli s procesom prijímania, prezentovania LGBT identity. Jedna pätina (22%) respondentov/respondentiek uviedla, že mali psychickú chorobu, predpokladáme, že najčastejšie

40 Schlesinger R. ed. Správa o situácii LGBT ľudí – Q-centrum. QLF, 2015. s. 53 dostupné na:

<https://qcentrum.sk/sprava-o-situacii-lgbt-ludi.pdf>

41 Tamtiež, s.52.

42 Rozhovor s Romanou Schlesinger: <https://www.aktuality.sk/clanok/448305/romana-schlesinger-otec-dal-dceru-znasilnit-lebo-sa-jej-pacili-dievcata/>

43 Baird, V.: The No-Nonsense Guide to Sexual Diversity. New Internationalist, Oxford 2007, s. 74 – 76. ISBN-10: 1904456642.

44 Podľa: Violence Affecting LGBT Youth. Georgetown University, Institute of Medicine, 2013. Dostupné na:

<https://nam.edu/wp-content/uploads/2015/06/Case-Challenge11.01.2013.pdf>

depresiu a úzkostné poruchy, desatina (17%) mala chuť na alkohol alebo prekonávala ťažkosti pomocou alkoholu či iných drog a desatina (7%) mala problémy s jedlom.⁴⁵

Dôkladnejšie údaje absentujú z dôvodu nezrealizovaného zberu a analýzy dát v tejto oblasti, ktorý sme ani v našom online výskume nemohli z kapacitných dôvodov plne obsiahnuť. Predpokladáme však, ako ukazujú aj výsledky z online prieskumu a príklady z poradenskej praxe, že mladí LGBT ľudia čelia na Slovensku oveľa negatívnejším dopadom na svoje zdravie než ich heterosexuálni rovesníci a rovesníčky.

Odmietnutie rodičmi

Coming out rodine, priateľom/kám a okoliu je pre mnohých LGBT mladých ľudí stresujúcim procesom. V rámci celonárodnej štúdie zo Spojených štátov, má 50 % gejskej a lesbickej mládeže skúsenosť s negatívnou reakciou rodičov na svoj coming out. (Advocates for Youth, 2013). Odmietnutie rodinou počas dospievania je priamo prepojené so zhoršeným mentálnym a zdravotným stavom LGBT mládeže. Podľa amerického Centra pre kontrolu a prevenciu chorôb (Center for Disease Control and Prevention), LGBT mladí ľudia, ktorí majú skúsenosť s odmietnutím rodinou, sú takmer 6-krát viac náchylní ochoriť na depresiu, viac ako 8-násobne sa u nich prejavujú samovražedné sklony, sú 3-násobne náchylnější k užívaniu drog a viac ako 3-násobne náchylní k nechránenému sexuálnemu správaniu, ktoré zvyšuje ich riziko HIV ochorenia a ostatných sexuálne prenosných chorôb – v porovnaní s tými LGBT mladými ľuďmi, ktorí zažili veľmi malé prejavy, alebo žiadne prejavy odmietnutia rodičmi. Odmietnutie rodinou bolo zároveň priamo prepojené s ostatnými nežiaducimi spoločenskými prejavmi násilia medzi LGBT mladými ľuďmi. Napríklad štúdie ukázali, že nedostatok rodičovského pochopenia môže viesť k bezdomovectvu a zvyšuje riziko suicidálnych myšlienok u LGBT mládeže.⁴⁶

Bezdomovectvo

Podľa zistení amerického Inštitútu pre medicínu (IOM), tvoria mladí LGBT ľudia výraznú časť populácie bez domova. Poskytovatelia sociálnych služieb odhadujú, že 20 až 40 % mladých ľudí bez domova môžu byť LGBT (Advocates for Youth, 2013). 26 % LGBT mladých ľudí bolo zasa vyhodených z domu ako priamy dôsledok svojho coming outu. LGBT mládež bez domova vykazuje aj zvýšené riziko sexuálneho násilia: 58,7 % LGBT mladých ľudí bez domova bolo sexuálne viktimizovaných v porovnaní s 33,4 % heterosexuálnych mladých ľudí bez domova (National Coalition for the Homeless, 2012).

Zdravotné problémy LGBT mládeže

Lesby, gejovia, bisexuálni a transrodoví ľudia majú veľmi špecifické zdravotné skúsenosti a potreby, ktoré môžu byť ešte ovplyvnené aj inými faktormi ako je rasa, etnicita, sociálnoekonomický status, geografická lokalita a vek – faktory, z ktorých každý môže mať dopad na zdravie a potreby LGBT ľudí (IOM, 2011). Stigmatizácia sexuálnej orientácie, homofóbia, transfóbia a heterosexizmus môžu rovnako negatívne ovplyvňovať zdravie LGBT ľudí (Advocates for Youth, 2013). Štúdia realizovaná americkým IOM v roku 2011, ktorá sa zaoberala zdravím LGBT populácie, ukázala, že LGBT mladí ľudia vo všeobecnosti majú vyššie riziko negatívnych mentálnych zdravotných výsledkov, primárne v oblasti výskytu depresie a pokusov o samovraždu. Mladí LGBT ľudia vykazujú aj zvýšené používanie návykových látok oproti heterosexuálnej mládeži. Medzi ďalšie faktory, ktoré môžu negatívne ovplyvňovať zdravie LGBT mladých ľudí patrí napríklad zvýšená miera partnerského

45 Smitková, Hana; Kuruc Andrej: Odporúčania a podnety pre psychológov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými / gejskými / bisexuálnymi / transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012, s 10.

46 Zdroj: <http://thefenwayinstitute.org/research/iom-report/>

násillia, viktimizácia a obťažovanie, nechránený sex, HIV/AIDS, choroby spojené s príjmom potravy a obezita.

Mentálne zdravie

Mnoho mladých ľudí, ktorí sa identifikujú ako LGBT vykazujú dobré fyzické a mentálne zdravie, avšak rôznorodosť sociálneho tlaku a okolia, ktorému čelia vysoké počty LGBT mladých ľudí, môže viesť k vývoju mentálnych zdravotných problémov, napr. k úzkostným poruchám (IOM, 2011). Jedna zo štúdií ukázala, že LGBT mladí ľudia prežívajú v priemere 1,8- násobne až 2,9-násobne častejšie generalizovanú úzkostnú poruchu, depresiu a poruchy správania ako ich heterosexuálni rovesníci a rovesníčky (Fergusson, 1999; IOM, 2011). Prieskum v americkom Washington DC ukázal, že až 40,3 % LGBT mladých ľudí hovorilo o pocitoch smútku a bezmocnosti každý deň po dobu viac ako dvoch týždňov až do štádia, kedy sa prestali zúčastňovať na bežných denných aktivitách, v porovnaní s 25,7 % ich heterosexuálnych rovesníkov a rovesníčok (DC Office of the State Superintendent of Education, 2010).

Užívanie návykových látok

Štúdia, ktorá skúmala správanie LGBT komunity potvrdila zvýšené užívanie návykových látok a začiatok ich užívania v mladšom veku ako u heterosexuálnych a cisrodových mladých ľudí (Corliss et al.⁴⁸, 2010; Marshal et al.⁴⁹, 2009; IOM, 2011). Miera užívania návykových látok zároveň pri LGBT mladých ľuďoch stúpa, v porovnaní s heterosexuálnymi a cisrodovými mladými ľuďmi (IOM, 2011). Rovnako neheterosexuálne ženy ako aj neheterosexuálni muži fajčia viac ako ich heterosexuálni rovesníci (Easton et al., 2008; IOM, 2011). LGBT mladí ľudia sa nachádzajú vo zvýšenom riziku užívania alkoholu ako heterosexuálni a cisrodoví ľudia (IOM, 2011). Adolescenti, ženy i muži hlásiaci sa k LGBT menšine požívajú alkohol viac ako heterosexuálni a cisrodoví adolescenti a adolescentky (Russell et al.⁵⁰, 2002; Ziyadeh et al.⁵¹, 2007; IOM, 2011). Najvyššiu mieru užívania drog spomedzi LGBT ľudí potvrdila štúdia u bisexuálnych žien. (Eisenberg and Wechsler⁵², 2003; Russell et al., 2002; IOM, 2011). Štúdia z roku 2010 (Youth Risk Behavior Survey) ukázala, že 38 % transrodových ľudí užíva nelegálne drogy, v porovnaní s 19 % cisrodových ľudí (DC Center, 2013).

Suicidalita/ suicidálne predstavy

Viaceré štúdie potvrdili, že LGBT mladí ľudia sa nachádzajú vo zvýšenom riziku suicidálnych predstáv a pokusov, viac vykazujú depresívne symptómy v porovnaní s ich heterosexuálnymi rovesníkmi a rovesníčkami (IOM, 2011). V americkom Washington DC, 30,6 % mladých, ktorí sa identifikovali ako LGBT, uvádzali, že zvažujú samovraždu, v porovnaní s 13,8 % heterosexuálnych mladých ľudí. (DC Office of the State Superintendent of Education, 2010). Z týchto 30 % až 28,9 % zároveň uviedlo, že si už vytvorili plán samovraždy v porovnaní s 10,3 % heterosexuálnej a cisrodovej mládeže. (DC Office of the State Superintendent of Education, 2010). Všeobecné rizikové faktory

47 Fergusson, D. M., L. J. Horwood, and A. L. Beautrais. (1999). Is sexual orientation related to mental health problems and suicidality in young people?. *Archives of General Psychiatry*. 56(10):876– 880.

48 Corliss, H. L., M. Rosario, D. Wypij, S. A. Wylie, A. L. Frazier, and S. B. Austin. (2010). Sexual orientation and drug use in a longitudinal cohort study of U.S. adolescents. *Addictive Behaviors* 35(5):517–521.

49 Marshal, M. P., M. S. Friedman, R. Stall, and A. L. Thompson. (2009). Individual trajectories of substance use in lesbian, gay and bisexual youth and heterosexual youth. *Addiction*. 104(6):974– 981.

50 Russell, S. T., A. K. Driscoll, and N. Truong. (2002). Adolescent same-sex romantic attractions and relationships: Implications for substance use and abuse. *American Journal of Public Health*. 92(2):198–202.

51 Ziyadeh, N. J., L. A. Prokop, L. B. Fisher, M. Rosario, A. E. Field, C. A. Camargo, Jr., and S. B. Austin. (2007). Sexual orientation, gender, and alcohol use in a cohort study of U.S. adolescent girls and boys. *Drug & Alcohol Dependence*. 87(2–3):119–130.

52 Eisenberg, M. E., and H. Wechsler. (2003). Substance use behaviors among college students with same-sex and opposite-sex experience: Results from a national study. *Addictive Behaviors* 28(5):899–913.

suicidality majú teda jasnú tendenciu medzi LGBT ľuďmi. Medzi tieto faktory patria napríklad: depresia, používanie návykových látok, skorý začiatok sexuálneho života, absencia pocitu bezpečia v rodine a škole a nerovnaká podpora sociálneho systému a spoločnosti. Homofóbia, transfóbia a stres s ňou spojený sú takisto priamo prepojené so zvýšeným rizikom suicidálneho správania LGBT populácie (IOM, 2011).

Sexuálne zdravie

HIV/AIDS zostáva stále jedným z najkritickejších zdravotných problémov, ktorými čelia LGBT mladí ľudia v Spojených štátoch, so zvýšeným rizikom u gejských a bisexuálnych mužov a transrodových žien (IOM 2011). Mladí muži majúci sex s mužmi tvoria takmer 60 % všetkých infikovaných vírusom HIV spomedzi populácie mladých ľudí (CDC, 2009; IOM, 2011). Zatiaľ čo miera nových prípadov nákazy HIV medzi ostatnou populáciou klesla od roku 1990, miera nových prípadov nákazy HIV u mužov majúci sex s mužmi rastie (CDC, 2008; Advocates for Youth, 2013). Štúdia ukázala, že riziko nakazenia HIV u mladých transrodových žien je rovnaké, ak nie vyššie ako u mladých mužov majúci sex s mužmi (IOM, 2011). Niektoré sexuálne praktiky ako napríklad análny styk, alebo iné vysoko rizikové praktiky ako análny styk bez ochrany, prispievajú k zvyšovaniu prevalencie HIV u mladých mužov, ktorí majú sex s mužmi. Z 89 % mladých mužov majúci análny styk s mužom, až 46 % z nich označilo tento styk za nechránený. (Advocates for Youth, 2013). Navyše, 17 % z týchto mužov reportovalo nechránený análny styk s viac ako jedným partnerom (Advocates for Youth, 2013).

Odchod z krajiny

Nedisponujeme konkrétnymi dátami o odchode mladých LGBT ľudí zo Slovenska kvôli neakceptácii, no zo skúseností a poznatkov z praxe Q-centra a iných LGBT organizácií vieme, že mnohí z nich volia pre svoj život emigráciu ako vyriešenie týchto problémov, nakoniec veľká slovenská komunita v Prahe je toho dôkazom a napr. z rozhovorov s pármami pre kampaň Životné partnerstvo vyplynulo, že zvažujú alebo zvažovali odchod zo Slovenska, aby mohli byť uznaní ako pár zo strany štátu, nielen s právami, ale aj symbolicky a nezažívať dennodenné útoky či podstupovať nepríjemný coming out v prístupe k službám.

2.5 Čo by mali vedieť pomáhajúce profesie o coming oute LGBT ľudí - údaje, prípadové štúdie z poradenskej praxe

Keď hovoríme o coming oute, máme na mysli tak akceptáciu zo strany okolia, ako aj proces seba prijatia osoby s menšinovou sexuálnou orientáciou a/alebo rodovou identitou. Podľa prieskumu, ktorý zrealizovala britská organizácia Broken Rainbow UK (The LGBT Domestic Violence Charity)⁵³, mladí LGBT ľudia opisovali veľký rozsah násilia a zneužívania, ktoré zažili vo svojich rodinách v súvislosti so zverejnenou sexuálnou orientáciou (lesby, gejovia, bisexuálne osoby) a rodovou identitou (trans ľudia). V prípade, že títo ľudia mali skúsenosti aj s psychickým násilím vrátane častého používania verbálneho násilia, mali tendenciu takéto správanie svojich blízkych neoznačovať ako násilie alebo homofóbiu. Mnohí totiž podotkli, že nemali dostatok informácií, aby dokázali tieto nežiaduce javy rozpoznať ako násilie a zmenilo sa tak až potom, čo začali navštevovať vysokú školu.

„Pochádzam zo silno náboženského prostredia. Práve preto bolo pre mňa ťažké povedať mojej rodine, že som gej. Nemali absolútne žiadne povedomie ani informácie, keď to zistili. Nevyhodili ma z domu, ani nič také, ale vypočúvali ma na tú tému každý deň. Stále to robia. Zažil som šikanu

53 Zdroj informácií: <http://www.galop.org.uk/domesticabuse/>

a posmešky na dennej báze aj v škole. Veci sa pre mňa zmenili až vtedy, keď som sa pridal k jednej LGBT podpornej skupine a odišiel som študovať na výšku.“ (Broken Rainbow UK)

Geografická pripať vypovedanej skúsenosti anonymného muža z Londýna s realitou na Slovensku sa zotrie v tom momente, ako sa bližšie pozrieme na posledné výsledky prieskumu, ktorý v roku 2015 zrealizovalo občianske združenie Q-centrum. Cieľom prieskumu bolo zmapovať problémy ľudí, ktorí v rokoch 2011 – 2014 navštívili toto poradenské centrum, aby vyhľadali pre seba adekvátny druh podpory, či už išlo o psychologickú pomoc alebo právne poradenstvo. Aj keď nebolo možné v prieskumnej vzorke zachytiť všetku klientelu, prináša táto správa zaujímavú sondu do života komunity a osvetľuje dôvody, prečo sa mnohí ľudia z LGBT komunity stále boja zverejniť svoju identitu. Q-centrum najčastejšie kontaktovali mladí dospelí ľudia (18 – 35 rokov), čo tvorilo až 75% celej vzorky klientely, u ktorej bol zistený vek. Mladí nedospelí ľudia kontaktovali centrum, aby sa poradili predovšetkým v otázkach súvisiacich s vnútorným a spoločenským prijatím ich menšinovej sexuálnej orientácie či rodovej identity. Téma seba prijatia sa v psychologickom poradenstve Q-centra vyskytovala primárne, čo neprekvapí v prostredí, kde je nízka miera akceptácie LGBT ľudí v spoločnosti a všeobecne homosexuality ako zdravej varianty ľudskej sexuality. Práve dĺžka tohto procesu významne závisí od nastavenia prostredia. Aj ľudia po dosiahnutí plnoletosti naďalej riešili coming out a prijatie ako dôležitý aspekt kvality svojho života. Vo veľkej miere sa vyskytovali aj otázky diskriminácie a zločinov z nenávisťi, a to častejšie u mužov. Prieskum problémov klientely ukázal, že s vlastným prijatím mali častejšie problém muži – gejovia. Psychologička Q-centra Katarína Franeková vysvetľuje tento fakt heteronormatívnymi očakávaniami spoločnosti, kedy sa od chlapca/muža očakáva, že sa bude správať ako heterosexuálny muž, ktorý sa oženi, splodí potomstvo, je drsný, silný, nikdy neplače, neprejavuje prehnane svoje emócie. „Veľa gejev tieto stereotypné očakávania, kladené na mužov, nenapĺňa. Dochádza tak u nich ku konfliktu: mnohí z nich túžia naplniť ideál „správneho muža“, aby boli prijateľní pre okolie, a potláčajú samých seba (v správaní, komunikácii, obliekaní atď.). Seba prijatie je v týchto prípadoch znemožnené, čo často vedie k pocitom nespokojnosti v živote, k úzkostiam, v niektorých prípadoch k vyhýbaniu sa ľuďom s charakteristikami sociálnej fóbie.“⁵⁴ Problém coming outu, ktorý klienti a klientky tematizovali v poradenstve, sa najčastejšie vzťahoval k prostrediu rodiny (podiel všetkých prípadov bol 75%), potom vo vzťahu k partnerom/partnerkám, priateľom, kolegom z práce či smerom k nadriadeným. Ako najčastejšie prostredie, ktoré kladie prekážky tomuto seba prijatiu, uvádzali mladí ľudia práve rodinné prostredie, vplyv cirkvi, ale aj celkové nastavenie spoločnosti smerom k ľuďom s menšinovou sexuálnou orientáciou či rodovou identitou. V tomto kontexte možno doplniť, že aj výskumy verejnej mienky či európske výskumy zaradzujú Slovensko na spodné priečky akceptácie LGBT ľudí a rovnakopohlavných vzťahov. Nedostatočná, resp. žiadna právna úprava rôznych oblastí života, zarámčovanie diskusie o týchto témach ako protipóle tradičnej rodiny a hodnôt, predsudky a mýty o homosexualite staré viac už ako 100 rokov, nedostatok verejnej diskusie o téme s odborníkmi, nedostatočné pokrytie témy v procese vzdelávania a výchovy a vplyv katolíckej cirkvi, ktorej predstavitelia označujú LGBT ľudí ako hriešnikov, absencia pozitívnych vzorov pre mladých ľudí z prostredia LGBT komunity – to všetko sú faktory, ktoré ani samotným rodičom neumožňujú prijať inú identitu svojich detí ako normálnu a bezproblémovú. Aj rodičia, ktorí sa vo vzťahu k svojim deťom nedopúšťajú násilia pripustili, že coming out ich detí prežívali ťažko, že sa strachujú o ich budúci život a perspektívu, či niekto ich deti neohrozí na živote a zdraví, či budú môcť viesť šťastný a spokojný život. A aj preto predpokladáme, že až v 29,6% prípadov súviseli problémy klientely psychologického poradenstva Q-centra s obavami z neprijatia rodinou, alebo kvôli odmietnutiu zo strany rodiny poradenstvo vyhľadali.⁵⁵ „V procese vývinu svojej identity často počúvajú, že sú chorí,

54 Franeková, K.: Vybrané témy psychologického poradenstva v Q-centre. In: Správa o situácii LGBT ľudí. Queer Leaders Forum, Bratislava 2015, s. 42 – 43. Dostupné na: <https://qcentrum.sk/sprava-o-situacii-lgbt-ludi.pdf>

55 Tamže, s. 46 – 47.

že zhoria v pekle atď. Tieto negatívne odkazy majú dopad na vnímanie samého seba/samej seba. Veľa ľudí si tieto odkazy zvnútorňuje a žije s pocitom, že s nimi niečo nie je v poriadku, že robia niečo zlé. Nie je náhoda, že v súvislosti so zverejnením sexuálnej orientácie či rodovej identity je bežne používaný výraz „priznať sa“. Je nositeľom jasného odkazu, že byť gejom, lesbou, bi alebo trans človekom je niečo zlé, niečím, k čomu sa treba priznávať. Preto je pre veľa LGBT ľudí nielen ťažké prijať seba samých, ale uveriť tomu, že ich prijmu ich najbližší. LGBT ľudia častokrát neveria, že ich blízki ich milujú dostatočne na to, aby prijali ich inakosť. Aj preto je na Slovensku bežné, že kvôli strachu z odmietnutia rodinou podstupujú niektorí LGBT ľudia coming out smerom k rodine neskoršie, keď už majú vytvorené stabilné prostredie, často majú partnera/partnerku a nový domov a neboja sa riskovať prípadnú stratu svojej pôvodnej rodiny. Nie je to znesiteľná predstava, ale znesiteľnejšia vtedy, ak majú náhradu v podobe novej rodiny.

Zo štúdie poradenskej praxe Q-centra vyplynulo tiež, že ešte oveľa častejšie ako osobne, zdieľali mladí ľudia svoje skúsenosti s coming outom v rodine (resp. strachom ho vôbec podstúpiť svojej rodine) dištančnou formou. Práve anonymné prostredie internetu a možnosť kontaktovať Q-centrum formou emailovej komunikácie umožnilo veľkej vzorke hlavne mladých ľudí sa zdôveriť so svojimi obavami a zlými skúsenosťami a poskytnúť tak síce nekomplexný, ale predsa len ukázkový obraz o tom, ako v mnohých slovenských rodinách prebieha coming out a následné reakcie rodičov a blízkych osôb naň. Z dištančnej poradenskej praxe vyplynulo, že mladí ľudia sú po svojom coming oute automaticky spochybnení a ich vlastné pocity a presvedčenia nie sú brané vážne. Rodičia a/alebo blízki spochybňujú autentickosť a pravosť ich identity nízkym vekom, prirovnávajú výpoveď svojho dieťaťa k módnemu vlnu, ktorá ich prejde, varujú ich, že budú mať zlý a komplikovaný život, strašia ich, že sa nakazia pohlavne prenosnými chorobami.

„V rodine to bolo po zotke. S tým, že brat mykol plecami, mama tá to tri dni rozchádzala a otec 12 rokov. Až raz prišiel z vlastnej vôle do našej domácnosti. Moja chorá mama, ktorá sa môjho partnera nedožila, tá na mňa zostala pozeráť a povedala: „Hej? A vieš čo sú to prenosné pohlavné choroby? A tým to bolo pre ňu vybavené.“ (Ivan, 33)⁵⁶

Z poradenskej praxe Q-centra, ale aj z prieskumu Iniciatívy Inakosť o potrebách párov rovnakého pohlavia/rodu (2015) ďalej vyplynulo, že mnohí rodičia, hlavne otcovia o orientácii či identite svojich detí po coming oute nehovoria aj dlhé roky. „Ticho o tomto“ ako stratégia na pokračovanie vzájomnej komunikácie sa spomína v mnohých výpovediach, hlavne vo vzťahoch otcov a synov. Niektorí gejovia podotkli, že tak to je a neriešia to, čo môže byť aj prvok racionalizácie, ako sa s danou situáciou vyrovnáť podľa toho, čo je schopná ponúknuť. Iní pripúšťajú, že pre ich životný pocit spokojnosti by privítali diskusiu o tom, aby „v tom konečne bolo jasno“ a aby to bolo vypovedané. Ticho však môže byť veľmi zraňujúcou stratégiou, ako vyplynulo aj z výpovede jednej klientky Q-centra, ktorej mama uzavrela tichú dohodu o mlčanlivosti, napriek tomu, že ona to potrebovala komunikovať aj preto, aby mohla viesť šťastný život.⁵⁷

„U mňa to bolo presne v zotich. Nemyslím si, že to niekoho prekvapilo. Ja som ostával v Bratislave na prázdniny. Vyriešil som to formou listu, veľmi zlé. Na druhej strane sa mi to zdalo, že ten list sa dá prečítať dvakrát, trikrát. A tým, že sa to nerieši v nejakom afekte rozhovoru, kedy ten človek stratí súdnosť - mi to prišlo. Nechám, nech si to mamina prečíta aj trikrát, štyrikrát. Otec bol mimo, otec s nami vtedy nežil. Nie sú rozvedení, on pracoval mimo Slovenska. Že nech si to prečíta a potom sa porozprávame. Prišiel som a chvíľku poplakala, ale pravdu povediac, nemyslím si, že ju to prekvapilo. Trápilo ju, že nebudem mať šťastný život. Požiadala ma, aby som otcovi o tom nerozprával. S otcom

56 Prieskum Životné partnerstvo, Iniciatíva Inakosť, 2015.

57 Vyšná, Ľ.: Sociálna práca v Q-centre: špecifiká práce s LGBT mládežou. In: Správa o situácii LGBT ľudí. Queer Leaders Forum, Bratislava 2015, s. 54. Dostupné na: <https://qcentrum.sk/sprava-o-situacii-lgbt-ludi.pdf>

som sa o tom nikdy nerozprával, nikdy v živote. Myslím si, že ona mu to povedala, ale ako to prebehlo, neviem. Ani mi to nikdy nerozprávali. U nás sa to berie tak, že toto je téma, o ktorej sa nie že nerozpráva, ale nepotrebuje to analyzovať. Proste je to tak a bodka.“ (Adam, 38)

O vzťahu k otcovi: „Netrúfam si odhadnúť, do akej miery vie, alebo nevie. Skôr si myslím, že to musí vedieť, akurát je tam ten faktor, že či si to chce on sám pripustiť. Mne to tak príde, že aj on sám by mal problém sa s tým vnútorne vyrovnáť, nie v tom zmysle, že by ma odsudzoval. Mávam také obdobia, že sa dá o tom aj otvorene porozprávať, ale nenaskytla sa dobrá príležitosť, tak to nechávam otvorené. Osobne bol by som radšej, keby to bolo za nami, že by sme si otvorene povedali, aká je situácia.“ (Andrej, 40)⁵⁸

Ešte komplikovanejšej situácii sú vystavení mladí LGBT ľudia, ktorí chcú zverejniť svoju pravú identitu rodičom, ktorých náboženské presvedčenie je veľmi silné. Na jednej strane sa tak potrebujú vyrovnáť s prijatím vlastnej identity, o ktorej im vlastná vierouka podsúva jej hriechnosť a nekalé úmysly a na druhej strane s obavami z neprijatia zo strany rodičov. Týchto mladých ľudí netrápi len fakt, ako sa k nim rodičia budú správať, ale aj to, ako ich rodičia budú vnímať, keď v kostoloch a od hovorcov náboženských organizácií počujú na svoje deti dehonestujúce vyjadrenia ako „kultúra smrti“, „sodoma-gomora“, „zhoria v pekle“, „Boží trest“ a pod..

„Neskôr ma svoje vnútro každým dňom viac a viac bolelo. Cítil som, že už to musím niekomu o sebe povedať, že už sa chcem s niekým o tom porozprávať. A tak som vyhľadal pomoc psychologičky, ktorá si ma vypočula, ktorá mi pomohla a usmernila ma. Po pár mesiacoch sedení som nabral akú takú odvalu a povedal som to svojej mame. Bolo to začiatkom decembra, takže ani nie pred rokom. Mama si poplakala, ale javila sa, že je to fajn. Neskôr som to povedal sestre, tá to zobrala ako úplne normálnu vec, keďže žije na Západe a tam to okolie nerieši, je to bežná vec. Otca som si nechal naposledy a urobil som dobre. Možno si pomyslíte, že som zbabelec, ale ja som mu to povedať nedokázal, nechal som, nech mu to povie mama. Viem, prečo som to urobil, môj otec je stará škola, príliš dominantný a ťažký oriešok. Možno tomu treba dať čas, nech sa s tým rodičia stotožnia, ale je tomu už pár mesiacov a zakaždým mám pocit, že je to horšie a horšie. Nedokážu to pochopiť. Mama vyhľadáva články, ako to zvrátiť, počúva Kuffove videá, že homosexuáli sú genocída národa. Stále keď sa rozprávame, čelím otázkam, prečo by som to nechcel zmeniť, keby sa to dalo, prečo pre to nechcem niečo urobiť. Dokonca môj otec pritvrdil a začal na mňa štýlom: „Každý normálny a zdravý chlap chce ženu a dieťa... To, čo robíš ty, robia väzni v base... Nie je to prirodzené, mne sa to hnuší... Zájdem k sexuológovi... Alebo pôjdeš na liečenie a pod... Že mám zmeniť myslenie... Že to takto nejde ďalej... Nedokážu pochopiť, že ja som takto spokojný, že som šťastný, že niekoho milujem a cítim sa milovaný. Že aj pokiaľ by sa to dalo zmeniť, tak by som to nechcel. Problém nie je vo mne, ale v spoločnosti, ktorá to nedokáže pochopiť a akceptovať.“ (David)⁵⁹

Reakcie rodiny veľmi ťažko prežívajú aj transrodové deti a mladí ľudia. Už v nízkom veku dokážu u seba identifikovať nesúlad medzi pohlavím, ktoré im bolo pripísané pri narodení, a prežívaním seba samých vo svojej rodovej role.

„Jeden večer som mamu posadil za počítač a pustil jej to video. Keď ho dopozerala, mala slzy v očiach z jeho príbehu a ja som jej povedal, že toto je môj prípad, že som rovnaký ako on. Rozprávali sme sa o tom, hovorila mi, že som stále jej dieťa a že nezáleží na pohlaví, hlavné je byť človekom a uplatniť sa. Že nemusím byť rovnaký prípad ako chlapec vo videu, že mám málo rokov, aby som vedel naisto, že som v nesprávnom tele.“ (Teo, 18)⁶⁰

58 Prieskum Životné partnerstvo, Iniciatíva Inakosť, 2015.

59 Zo stránky fóra pre LGBT kresťanov a kresťanky: <http://forum.gaychristians.sk/viewtopic.php?f=2&t=1282>

60 Vyšná, L.: Sociálna práca v Q-centre: špecifiká práce s LGBT mládežou. In: Správa o situácii LGBT ľudí.

Queer Leaders Forum, Bratislava 2015, s. 57 - 58.

2.6 Výsledky z online prieskumu „Výskyt domáceho násilia voči LGBT ľuďom zo strany rodinných príslušníkov“

Prieskum bol realizovaný v období jún - júl 2016. Ide o mapovací tzv. fact finding (nájdanie faktov, argumentov) ťažiskových problémov, na ktoré je nevyhnutné sa zamerať pri reprezentatívnom prieskume homofóbie a transfóbie a násilia na LGBT ľuďoch na Slovensku vo všeobecnosti. Skutočnosti z výskumov Inakosti podopreté zisteniami z kvantitatívnych prieskumov Agentúry pre základné práva (FRA) a Eurobarometra sme sa rozhodli bližšie preskúmať formou online dotazníka. Ten je dostupný na: <https://goo.gl/pNhDez> (viď príloha č. 1).

2.6.1 Cieľ

Naším hlavným zámerom bolo identifikovať najzávažnejšie problémy a formy násilia, ktorým mladí LGBT ľudia čelia vo svojich rodinách v súvislosti so svojím coming outom a so svojou sexuálnou orientáciou a rodovou identitou a upozorniť na ne pomáhajúce profesie, pretože (ako aj tento prieskum potvrdil) hlavne mladšia generácia (18-40 rokov) LGBT ľudí sa obracia so svojimi problémami na psychologické služby, resp. linky dôvery či poradenské centrá.

2.6.2 Metodológia a limity

Ako formu mapovania sme zvolili online dotazník s 31 uzavretými aj otvorenými otázkami, ktoré mapujú demografické údaje respondentov a respondentiek ako rodovú identitu, sexuálnu orientáciu, vek, údaje odkiaľ pochádzajú, náboženské vierovyznanie, národnosť, stupeň vzdelania. V druhej časti dotazníka sme sa zamerali na zisťovanie informácií o rozsahu coming outu svojim blízkym, stupni akceptácie zo strany rodiny a skúsenosti s násilím zo strany rodičov a ďalších rodinných príslušníkov, ktoré sme špecifikovali v samostatných otázkach podľa jednotlivých foriem (fyzické, psychické, sociálne, ekonomické, sexuálne). Rovnako nás zaujímala intenzita a frekvencia týchto foriem násilia, či už je ukončené alebo stále prebieha, ako aj vnímanie respondentov a respondentiek prostredníctvom otvorených otázok, ktorú z opísaných foriem hodnotia ako najzávažnejšiu. V poslednej časti dotazníka sme sa zamerali na dôsledky, ktoré môžu súvisieť so zažitým násilím a neakceptáciou zo strany blízkych, stratégie a formy pomoci, ktoré respondenti a respondentky vyvinuli na zvládanie stresu, resp. kde vyhľadali pomoc, ak o takú pomoc prejavili záujem.

Dotazník sme distribuovali na sociálnych sieťach poradenského centra Q-centrum, Iniciatívy Inakosť a ďalších stránok, ktorých cieľom je nadviazať komunikáciu s LGBT komunitou. Rovnako boli oslovení klienti a klientky Q-centra, časť respondentov a respondentiek bola oslovená aj emailovou formou. Dotazník bol primárne určený LGBT ľuďom, ktorí zažili domáce násilie zo strany rodinných príslušníkov, avšak nie výlučne, keďže mnohí si pod pojmom „násilie“ predstavujú výhradne fyzickú formu a tak sme nechceli ohraničovať podmienky pre vyplnenie len pre túto skupinu ľudí, ktorí zažili fyzické násilie. Ako to vyplynulo aj z citovaného britského prieskumu (Broken Rainbow, UK), ale aj z poznámky jedného respondenta, mnohí ľudia neoznačujú formy verbálneho a psychického násilia ako „násilie“, aj keď ho po spätnej reflexii vnímajú ako najzávažnejšiu formu s najhorším dopadom na kvalitu života.

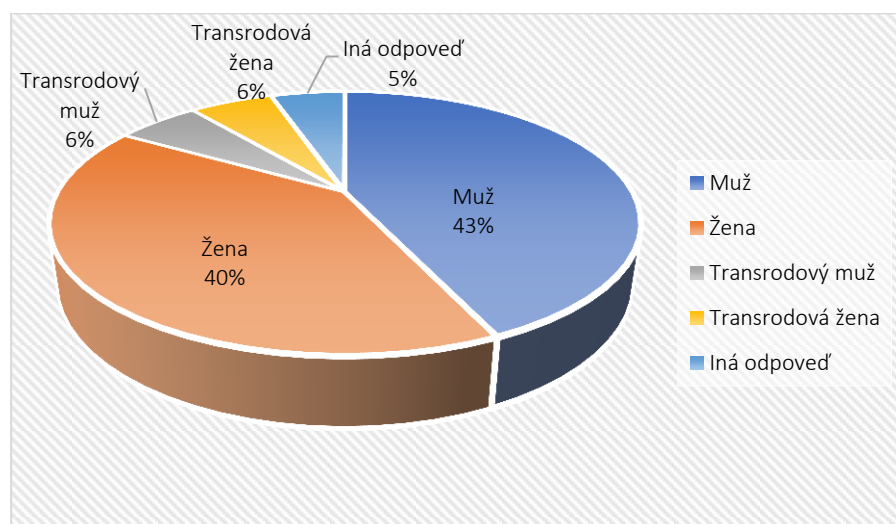
„Doteraz nevnímam rodičovské prejavy ako násilie, ale podľa tohto dotazníka mi to tak vychádza, že niektoré boli.“ (muž, gej, 24).

Obmedzením prieskumu bolo jeho šírenie cez internet, keďže nezachytilo staršie ročníky LGBT ľudí resp. ľudí, ktorí používajú iné komunikačné kanály a zdroje, čo by pri realizovaní reprezentatívneho výskumu muselo byť zohľadnené. Ďalším obmedzením je, že veľa LGBT ľudí má problém hovoriť o tom, čo sa im stalo, buď problém zľahčujú a teda nevnímajú to ako násilie, alebo neabsolvovali ešte coming out a preto zatiaľ k násiliu nedošlo, preto počet tých, čo násilie zažili môže byť ešte vyšší.

2.6.3 Demografia (otázky č. 1 – 12)

Dotazník vyplnilo celkom 176 respondentov a respondentiek. Na prieskume sa zúčastnila pomerne vyrovnaná vzorka žien (40,3 %) a mužov (43,2 %), pričom 11,4 % vzorky predstavujú transrodové ženy a transrodoví muži (obe skupiny vo vyrovnanom počte 5,7 %). Možnosť *Iné* využilo ďalších 5,1 % ľudí a v otvorenej odpovedi uvádzali, že sa identifikujú ako nebinárne, genderfluid alebo bigender osoby.⁶¹

Graf č.5: Rodová identita respondentov a respondentiek

Z hľadiska sexuálnej orientácie sa na prieskume zúčastnilo 39,8 % gejev, 26,7 % lesbiem, 21,6% bisexuálnych ľudí. V odpovedi *Iné* prevažovala heterosexuálna orientácia, ktorú uvádzali niektoré transrodové ženy a transrodoví muži. Z iných kategórií sa objavovali hlavne označenia pansexuálny⁶², demisexuálny⁶³, asexuálny⁶⁴.

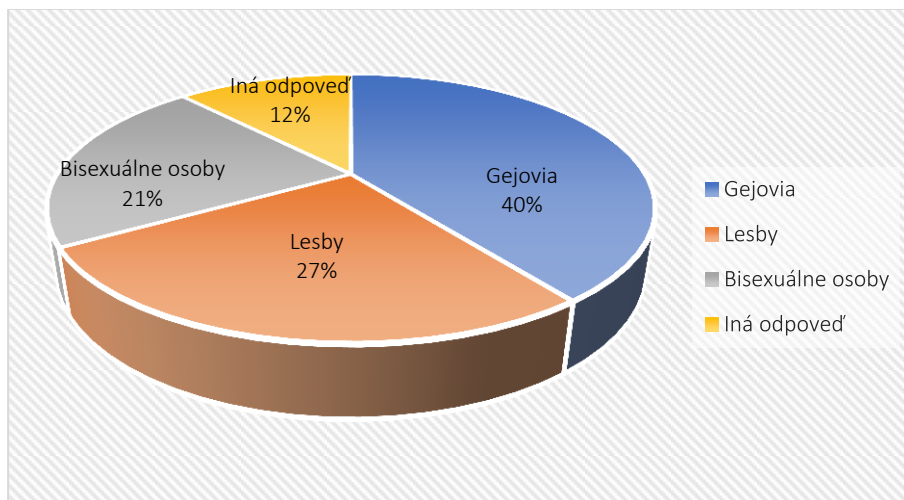
61 Ide o ľudí, ktorí sa odmietajú striktno kategorizovať ako muži či ženy, resp. s charakteristikami, ktoré sa v našej spoločnosti pripisujú ženám a mužom.

62 Ide o citovú a sexuálnu náklonnosť k ľuďom nezávisle na pohlaví, rodovej identite či sexuálnej orientácii.

63 Ide o citovú a sexuálnu náklonnosť k človeku v prípade, ak tá druhá osoba človeka priťahuje romanticky a emocionálne a od toho závisí aj miera intímneho styku.

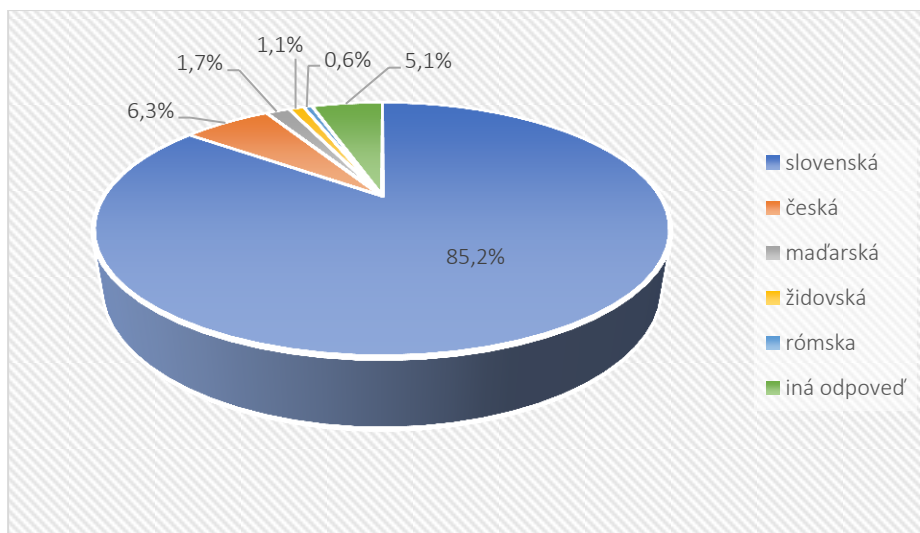
64 Ide o osobu, ktorú sexuálne nepríťahuje žiadna osoba, čo neznamená, že si taký človek nevytvára silné citové väzby k druhému/druhej.

Graf č. 6: Sexuálna orientácia respondentov a respondentiek

Z hľadiska veku sme vo výsledkoch prieskumu zaznamenali vekové rozpätie od 13 rokov až po 57 rokov, vekový priemer celej skúmanej vzorky je 33 rokov. 85,2 % respondentov a respondentiek sa hlási k slovenskej národnosti, druhé najväčšie zastúpenie predstavuje česká národnosť (6,3 %), už pomenej sú zastúpené národnosti ostatné ako maďarská (1,7 %), židovská (1,1 %), rómska (0,6 %). V možnosti *Iné* sa vyskytla aj srbská a španielska národnosť, resp. poznámka, že sa nechcú hlásiť k žiadnej národnostnej identite. Čo sa týka zastúpenia českej národnosti, ide zväčša o respondentov a respondentky, ktorí sa v Čechách narodili a aj naďalej v Českej republike žijú. Ponechali sme ich však ako súčasť skúmanej vzorky vzhľadom na spoločný, veľmi podobný spoločenský a kultúrny kontext Slovenska a Českej republiky.

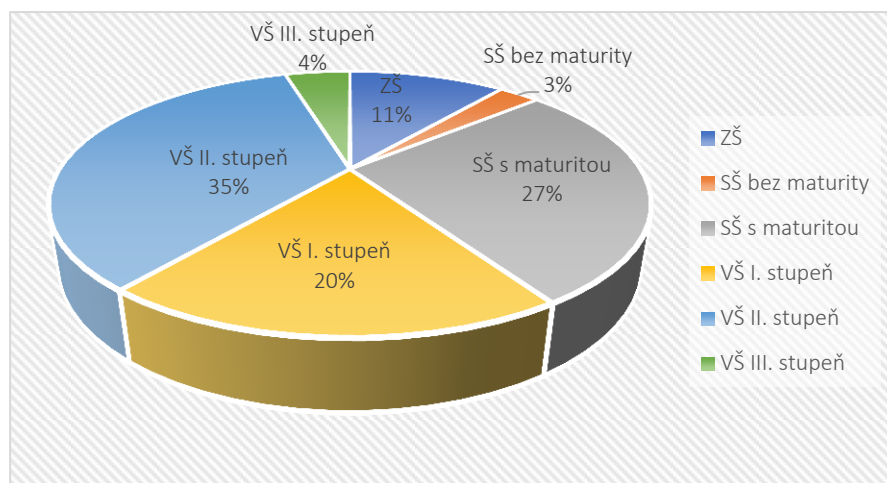
Graf č. 7: Národnosť respondentov a respondentiek

Čo sa týka náboženského vierovyznania, najviac (63,6 %) respondentov a respondentiek sa nehlási k žiadnej viere, resp. v možnosti *Iné* (9,1 %) potom niektorí uviedli ako častú z možností ateizmus, ale napr. aj skutočnosť, že sú síce veriaci, ale nehlásia sa k žiadnej z uvedených cirkví, čo môže byť spôsobené aj negatívnym postojom väčšiny týchto cirkví k právam a postaveniu LGBT osôb na Slovensku. Z uvedených vierovyznaní sa najviac respondentov a respondentiek hlási k rímskokatolíckemu náboženstvu (21,6 %).

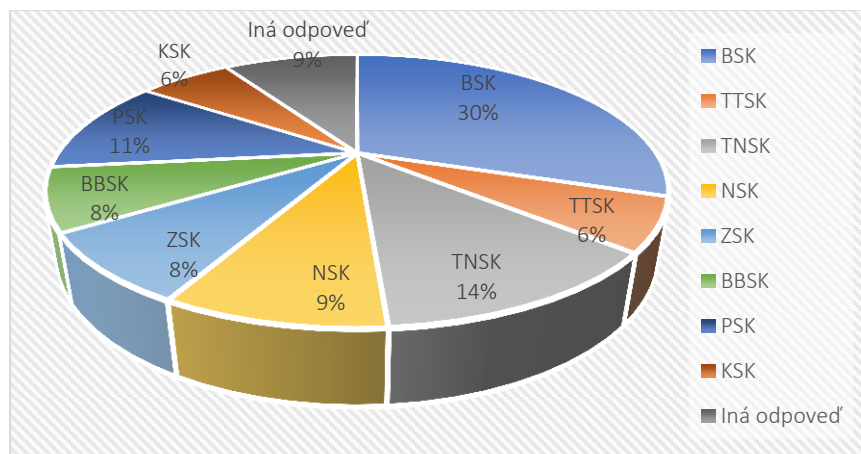
34,7 % respondentov ma ukončené vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, resp. vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa (19,9 %) vzhľadom na pomerne vysoko zastúpenú vekovú skupinu v rozhraní 20-23 rokov. Vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa uviedlo 4,5 % ľudí. Druhé najviac zastúpené je ukončené stredoškolské vzdelanie s maturitou u 27,3 % respondentov.

Graf č. 8: Najvyššie dosiahnuté vzdelanie respondentov a respondentiek

Čo sa týka zastúpenia respondentov a respondentiek narodených v jednotlivých samosprávnych krajoch, prevažuje Bratislavský kraj (30,1 %), iné kraje sú však zastúpené proporčne približne rovnako. 9,1 % respondentov a respondentiek uviedlo odpoveď *Iné*, ide o respondentov, ktorí sa narodili v Českej republike. Okrem respondentov a respondentiek z Českej republiky v prieskume figurujú ľudia so slovenskou národnosťou, ktorí sa presťahovali do Nemecka, Čiech a Holandska.

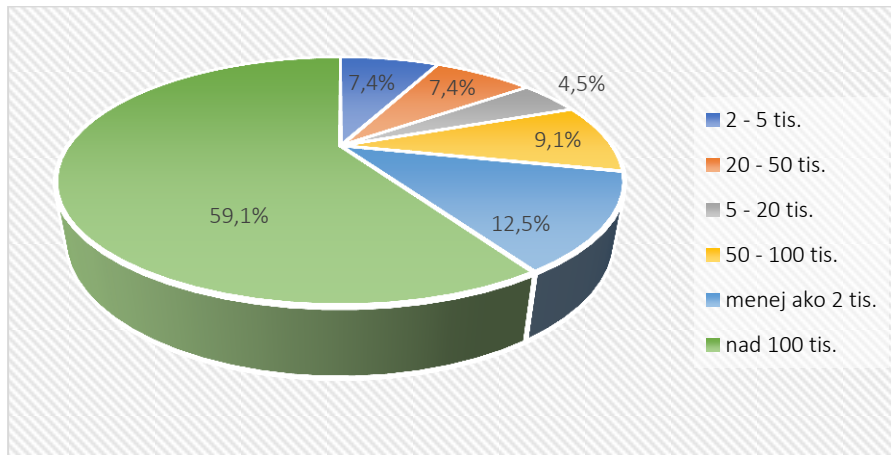
Graf č.9: Zastúpenie samosprávnych krajov podľa miesta narodenia respondentov a respondentiek

Väčšina (57,4 %) respondentov a respondentiek sa narodili v obci nad 50 000 obyvateľov, avšak sú zastúpené i stredne veľké mestá (20 – 50 tisíc) v 17 %-tách, menšie mestá (5-20 tisíc) v 13 %-tách, ale aj obce do 2 000 obyvateľov (5,7%). Pohľad na veľkosť obce, kde respondenti a respondentky žijú v súčasnosti, prezrádza, že sa veľká časť z nich presťahovala do väčších miest nad 100 tisíc obyvateľov (59,1 %), ktoré LGBT ľuďom tak ako väčšine populácie poskytujú väčšie študijné a pracovné možnosti. Špecificky v prípade LGBT ľudí ide aj o väčšiu anonymitu a možnosť si život zariadiť tak, aby mohli žiť v súlade so svojou identitou. Práve to sa ukazuje v prípade menších miest a obcí

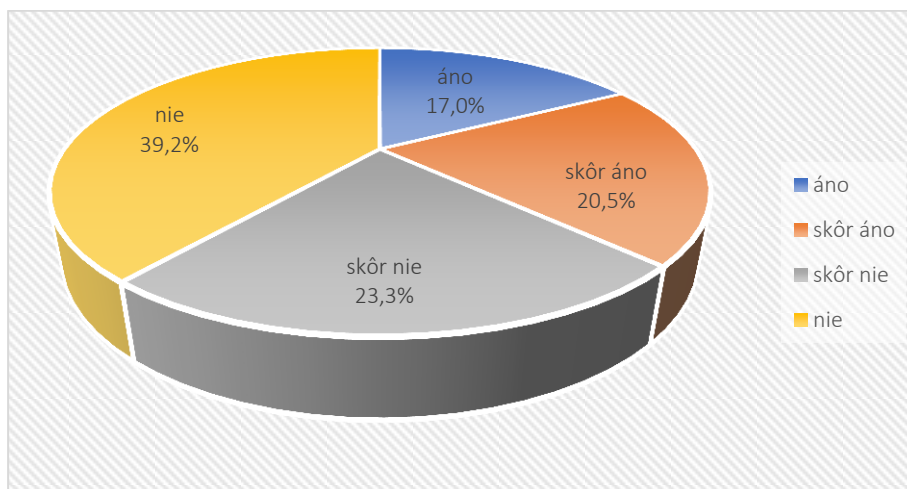
komplikovanejšie, keďže „sú viac na očiach“ či už zo strany rodiny, susedov, cirkvi, podliehajú väčšiemu ohováraniu a prípadnému šikanovaniu, ako na to neraz upozorňovali hlavne trans ľudia v komunikácii s pracovníčkami Q-centra a aktivistami z Transfúzie.

Graf č. 10: Veľkosť obce, kde respondenti a respondentky žijú

Z demografických údajov sme ešte skúmali, ako silné je náboženské prostredie, v ktorom naši respondenti a respondentky vyrastali a ako to mohlo ovplyvniť výskyt domáceho násillia voči nim. Väčšina vzorky vyrastala v prostredí, ktoré hodnotili ako „nie“ a „skôr nie“ nábožensky založené (62,5 %). 17 % ľudí zo skúmanej vzorky vyrastali v silno náboženskom prostredí, bližší pohľad na túto vzorku však poukazuje na veľkú rozmanitosť, z krajov boli zastúpené všetky, prevažoval dokonca Bratislavský kraj a veľkosť obcí tiež významne nenapovedá, že by išlo len o malé obce či menšie mestá. U tých, čo odpovedali áno, možno vypozerovať všetky formy násillia zo strany rodičov, hlavne psychické a verbálne útoky, vyskytli sa však aj také javy ako vynútený odchod z domu či sexuálne násillie a narážky. Vzhľadom na pomerne rozmanitú vzorku (zastúpenie tých, ktorí násillie zo strany rodičov a blízkych z tohto prostredia nezažili), nie je možné z poskytnutých údajov jednoznačne vyvodit' záver, že násillie na LGBT ľuďoch sa deje v prevažujúcej miere v silno náboženskom prostredí. Skúmaná vzorka je malá na to, aby bolo možné vyhodnotit' to, čo sa potvrdzuje v zahraničných výskumoch.

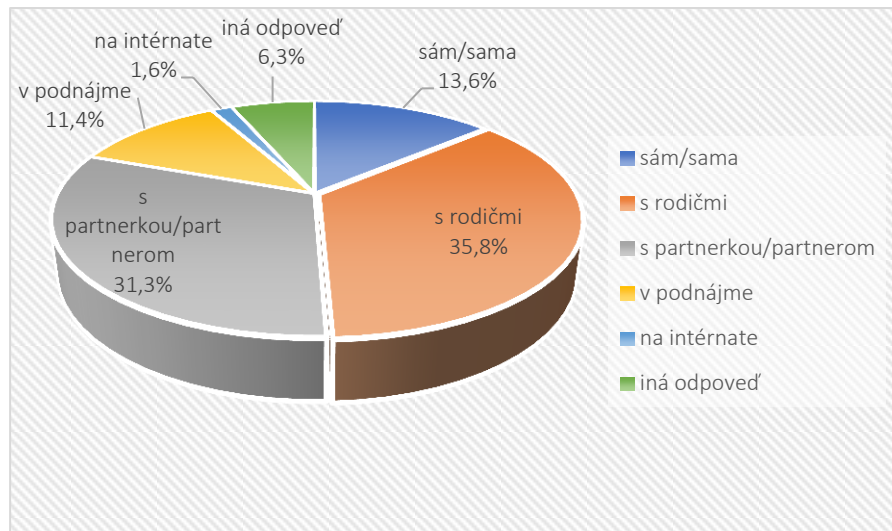
Graf č. 11: Odpovede respondentov a respondentiek, či vyrastali v silno náboženskom prostredí

Posledný demografický údaj, ktorý sme zisťovali sa týkal prostredia, v ktorom LGBT ľudia zo vzorky bývajú. Odpovede opäť napovedajú, že väčšina skúmanej vzorky patrí do generácie vysokoškolsky

sa vzdelávajúcích ľudí a/alebo tých, ktorí sa ešte neosamostatnili od rodičov (najpočetnejšia vzorka 35,8%) a potom tých, ktorí žijú v partnerskom zväzku (31,3 %). V možnosti *Iné* len špecifikovali, s kým žijú (napr. „u otca s priateľkou“, „podnájom ako najlepšia možnosť pre život mladých ľudí“), **v jednej odpovedi respondent uviedol, že je bez domova, zažil psychický nátlak a urážky, ako aj vyhodenie z domu a konštatoval, že ak by i naďalej žil s rodičmi, násilie by pokračovalo.**

Graf č. 12: Odpovede respondentov a respondentiek, kde v súčasnosti bývajú

2.6.4 Coming out v rodine a skúsenosti s násilím vo všeobecnosti a špecificky zo strany rodičov a iných rodinných príslušníkov (otázky č. 13 – 26)

V druhej časti prieskumu sme sa zamerali na skúsenosti LGBT ľudí s násilím zo strany rodičov a blízkych po tom, čo sa im zdôverili, že sú LGBT. Tak, ako sme zdôraznili v teoretickej časti tejto štúdie, rozlišujeme medzi násilím ako incidentom⁶⁵, ktorý nie je pravidelný a vypovedá o nezvládnutí situácie, hneve, frustrácii či sklamaní a opakovaným násilím, ktoré prebieha dlhodobo a je možné ho vyriešiť len zásahom zvonku. Naším cieľom bolo teda zistiť tieto dve úrovne a to prostredníctvom sledovania:

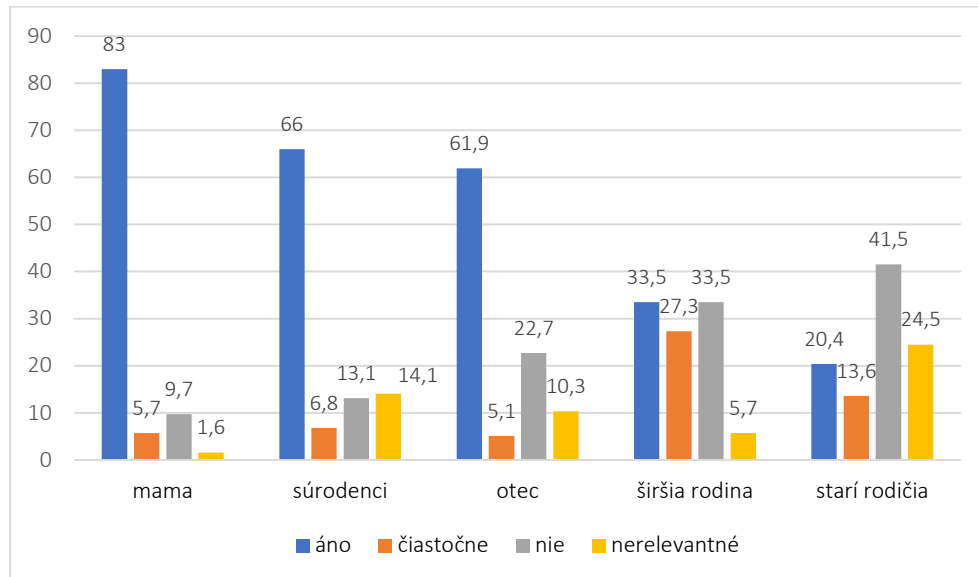
- reakcií rodičov na coming out svojich detí
- frekvencie a intenzity negatívnych reakcií
- výskytu opakovaného domáceho násillia

V odpovediach na otázku „označte, v akom rozsahu vedia o vás nasledovní ľudia z rodiny, že ste LGBT“ sa jednoznačne potvrdili aj výsledky z predchádzajúcich prieskumov (napr. výskum párov rovnakého pohlavia, Iniciatíva Inakosť, 2015), že väčšina respondentov sa zdôverila so svojou identitou hlavne matkám (83 %), potom súrodencom (66 %) a otcom (61,9 %), v oveľa menšom rozsahu širšej rodine (33,5 %) a najmenej starým rodičom (20,4 %). Tieto výsledky zároveň odzrkadľujú rodovo stereotypnú socializáciu v tom, že deti sa (pravdepodobne so všetkým) zdôveria skôr matkám než otcom, s ktorými nemajú vybudovaný silnejší emocionálny vzťah. Zvlášť v tomto

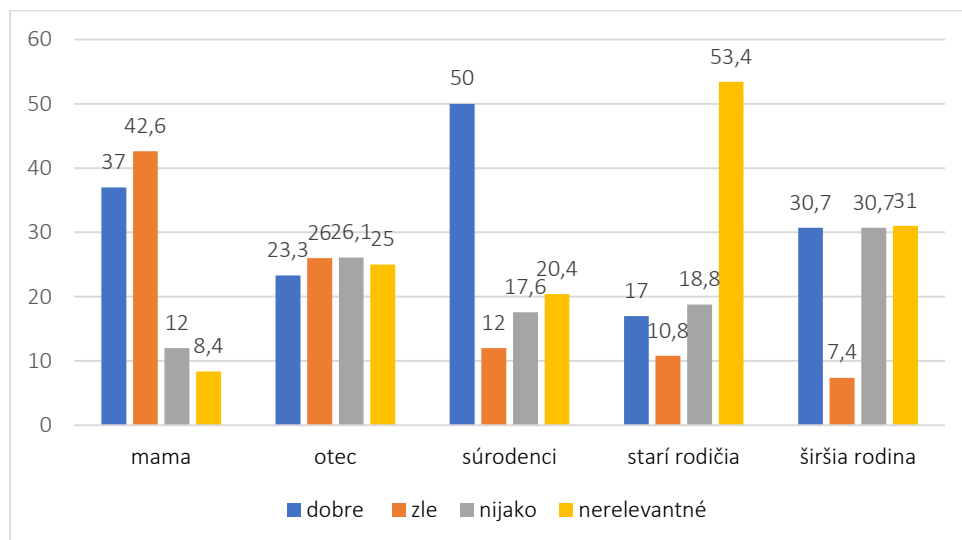
⁶⁵ Vychádzame z toho, že väčšina rodičov nepácha na svojich LGBT deťoch násilie kvôli tomu, že sú LGBT. Naším cieľom nie je tieto incidenty bagatelizovať a ospravedlňovať, ale skôr upozorniť na to, že chýba odborná diskusia s rodičmi LGBT detí, ako sa v prevažne homofóbnej a transfóbnej spoločnosti vyrovná s tým, že ich dieťa je „iné“, čo to znamená pre ich výchovu, rodičovskú lásku a perspektívu života ich detí, aby zvládli predsudky a poškodzujúce mýty o homosexualite a rodovej identite a svoje dieťa akceptovali také, aké je.

prípade je pre gejov horšie sa zdôveriť otcom, z ktorých väčšina predpokladá, že ich synovia zapadnú do heteronormatívnej predstavy, oženia sa a založia si rodinu podľa ich tradičných predstáv.

Graf č. 13: Miera coming outu respondentov a respondentiek svojim rodičom a blízkym (%)

Graf č. 14: Miera akceptácie LGBT identity respondentov a respondentiek zo strany svojich rodičov a blízkych (%)

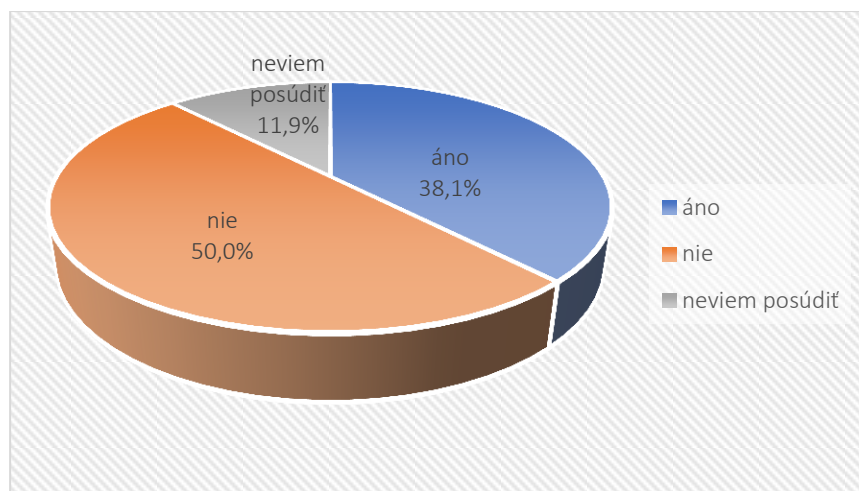

Miera akceptácie LGBT detí zo strany svojich blízkych po coming oute je veľmi rozdielna. Naša vzorka mala najlepšie reakcie na svoj coming out zo strany svojich súrodencov (50 % reagovali na coming out veľmi dobre a dobre), v prípade matiek bola dobrá reakcia v 37 %, v prípade otcov v 23 %. Miera akceptácie LGBT osôb je na Slovensku jedna z najnižších v celej EÚ, čomu zodpovedajú aj reakcie rodičov. Okrem toho sa za týmito reakciami môže skrývať strach, frustrácia, sklamanie,

dezilúzie, ale aj nenávisť voči „homosexuálom a buzíkom“ spojená s negatívnymi predstavami z čias socializmu a tieňom kriminalizácie homosexuality v Československu.⁶⁶

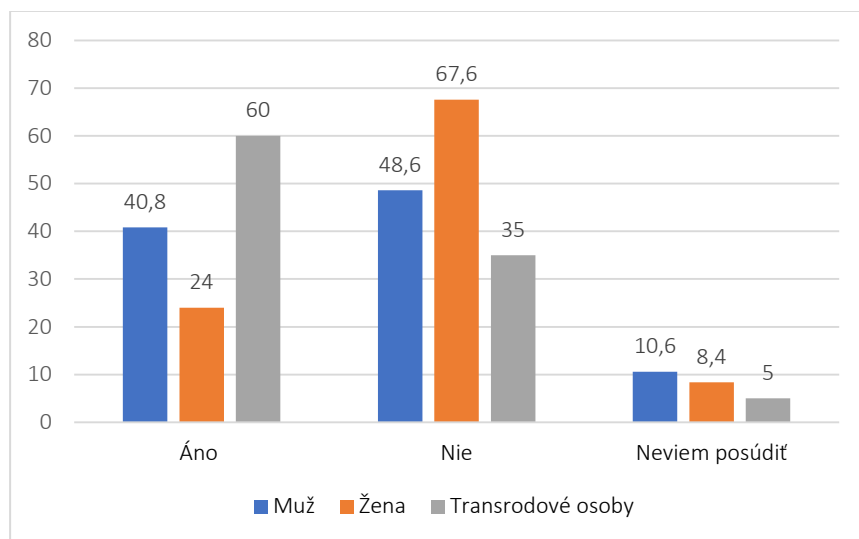
Až 38,1 % respondentov a respondentiek má skúsenosti s násilím na základe svojej sexuálnej orientácie alebo rodovej identity vo všeobecnosti, takmer 12% nevedelo posúdiť, či zažilo násilie v živote (graf č.14). Skúsenosti s násilím na základe rodovej identity malo až 60% transrodových ľudí, ktorí sa zúčastnili prieskumu, 40,8% mužov a 20,4% žien (graf č.15). Skúsenosti s násilím na základe sexuálnej orientácie malo 40% gejev, 39,5% bisexuálnych ľudí a 27,7% lesbiab (graf č.16). Takmer 40 % LGBT ľudí v prieskume zažilo nejakú formu násilia, čo potvrdzujú aj iné výskumy, že homofóbia a transfóbia a jej násilné dôsledky v spoločnosti stále pretrvávajú. Pritom, ako aj ďalšie výsledky tohto prieskumu ukazujú, len minimum LGBT ľudí dostáva adekvátnu pomoc alebo ju vyhľadá. Najviac ohrozenými sú transrodoví ľudia, ktorí sú zároveň najviac viditeľní, keďže sa počas tranzície postupne menia, prispôsobujú svoje rodové prejavy tomu, čo cítia, čo môže v okolí vyvolať negatívne reakcie. Až 40% gejev zažilo násilie, čo môže byť spôsobené tým, že homosexualita u mužov je vnímaná negatívnejšie, keďže mužské rodové stereotypy sú vnímané oveľa silnejšie z hľadiska sociálnej kontroly a v prípade, ak sa im muži gejovia nepodriaďujú, dochádza k násiliu mužov voči mužom. Pomerne veľa násilia zažili bisexuálni ľudia, keďže u nich môže dôjsť ešte kväčšiemu nepochopeniu toho, prečo - keď sa im páči opačné pohlavie/rod - majú vzťahy s rovnakým pohlavím/rodom. Často sú považovaní za promiskuitných a viac nútení zo strany rodiny do toho, aby si zvolili heteronormatívny spôsob života, teda aby si vybrali pre vzťah opačné pohlavie/rod.

Graf č.14: Skúsenosti s násilím na základe sexuálnej orientácie/rodovej identity – všetci respondenti/respondentky

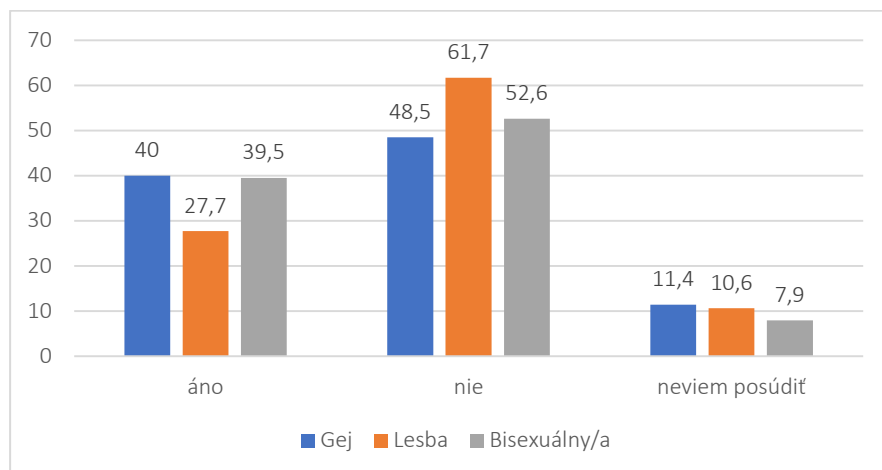

66 Napriek tomu, že homosexuálny styk bol v Československu odrestnený v roku 1961, do širšieho povedomia spoločnosti sa táto skutočnosť nepremietla, zvlášť keď bol naďalej v platnosti paragraf 244, ktorý trestal homosexuálny styk s osobou mladšou ako 18 rokov (v prípade heterosexuálneho styku 15 rokov). Táto veková hranica bola upravená na vek 15 rokov až v roku 1990 a mnohí ľudia si existenciu paragrafu 244 zamieňali s celkovou kriminalizáciou homosexuality.

Graf č.15: Skúsenosti s násilím na základe rodovej identity

Graf č.16: Skúsenosti s násilím na základe sexuálnej orientácie

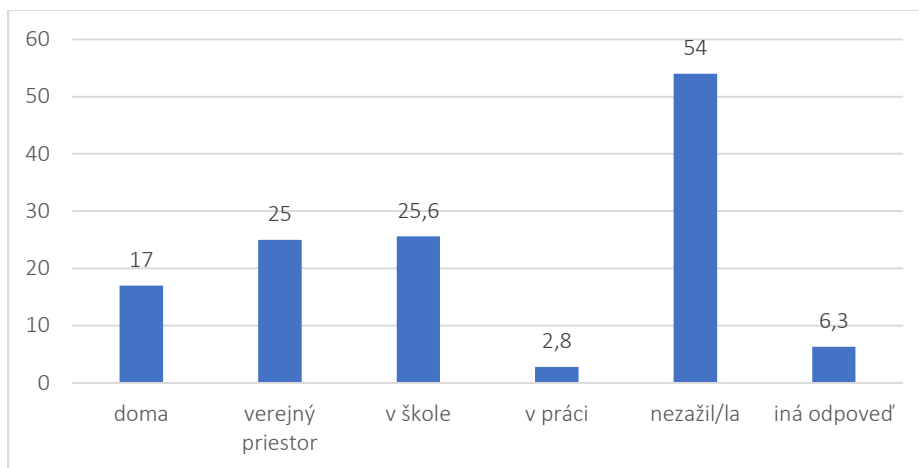

Miera násilia u LGBT ľudí v prostredí domova sa vyskytla podľa prieskumu u 17% respondentov a respondentiek (graf č. 17). Najviac násilia zažili respondenti a respondentky v škole (25,6%) a na verejnosti (25%). Násilie doma zažilo až 40% transrodových ľudí, 13,1% mužov a 12,1% žien, ktorí odpovedali v prieskume (graf č. 18). Z hľadiska sexuálnej orientácie najviac násilia doma zažilo 23,7% bisexuálnych ľudí, gejovia a lesby zažili násilie doma v 12,8% (graf č.19). Veľké percento gejov (viac ako 32%) zažilo násilie v škole. Z iných odpovedí, kde zažili respondenti a respondentky násilie, uviedli: u rodiny na návšteve, na internáte, sociálne aktivity mimo domova, na chodbe pred dverami, anonymný dopis domov, anonymné udanie do práce, u psychiatra, u susedov, v krčme, na koncerte, v MHD, vo virtuálnom prostredí, mediálny priestor. Skutočnosť, že 17% LGBT ľudí zažili násilie doma sa približuje výsledkom reprezentatívneho FRA výskumu, v ktorom mali respondenti a respondentky odpovedať, či zažili za posledných 5 rokov fyzický alebo sexuálny útok alebo ohrozenie násilím zo strany blízkych, doma, na verejnosti, v prostriedkoch hromadnej dopravy a pod.. 31% ľudí zo Slovenska odpovedalo kladne (viď graf kap. 2). V 9 % označili ako páchatela príslušníka rodiny.⁶⁷ V našom prípade vyšli o niečo vyššie percentá, čo môže byť spôsobené aj väčším zastúpením

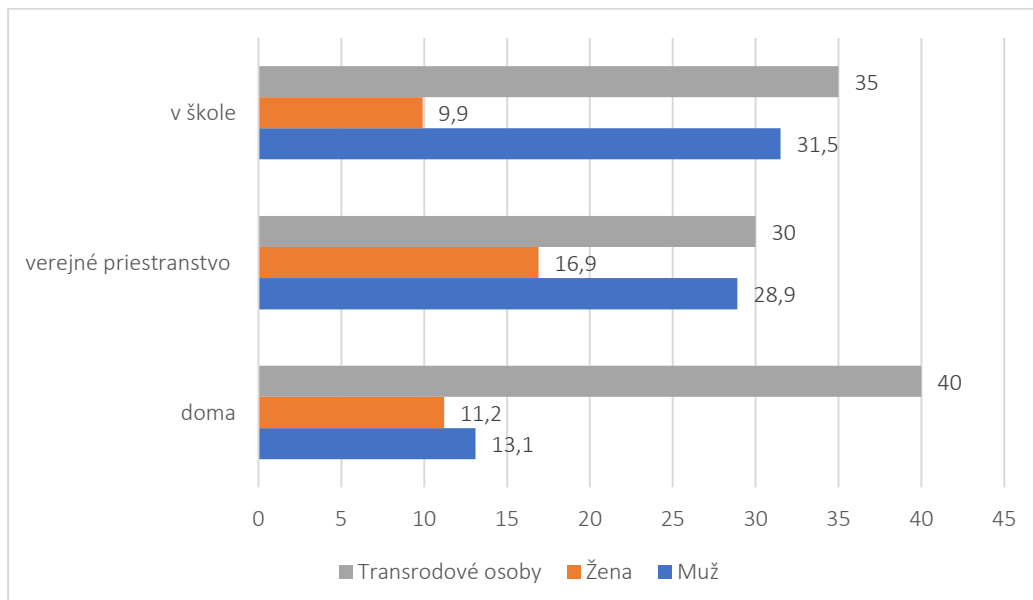
67 Údaje Agentúra pre základné práva: <http://fra.europa.eu/DVS/DVT/lgbt.php>

transrodových ľudí vo vzorke, ktorí majú väčšie skúsenosti s násilím a celkovou neakceptáciou, alebo sa trend stupňovania násilia voči LGBT ľuďom potvrdzuje, čo preukazujú aj posledné výskumy verejnej mienky (pokles akceptácie LGBT ľudí od roku 2012). Najviac násilia doma zažili transrodoví ľudia, čo je spôsobené tým, že to, že sa cítia ako muži alebo ženy v rozpore s pohlavím, ktoré im bolo pripísané pri narodení, sa v rodine nedá utajiť v porovnaní s ľuďmi s inou sexuálnou orientáciou, ktorí ju dlhé roky pred rodičmi a rodinou taja a obyčajne absolvujú coming out až vtedy, keď sú od nich nezávislí. Zaujímavé je, že viac ako štvrtina bisexuálnych ľudí v prieskume zažila doma násilie, čo môže to byť spôsobené tým, že patria medzi nich aj transrodoví ľudia. Predpokladáme, že môže za to aj vplyv silnejších predsudkov a tlakov vo vzťahu k nim, keďže rodičia/rodina má nádej, že budú „normálni“, myslia si, že si môžu vybrať „normálny“ spôsob života.

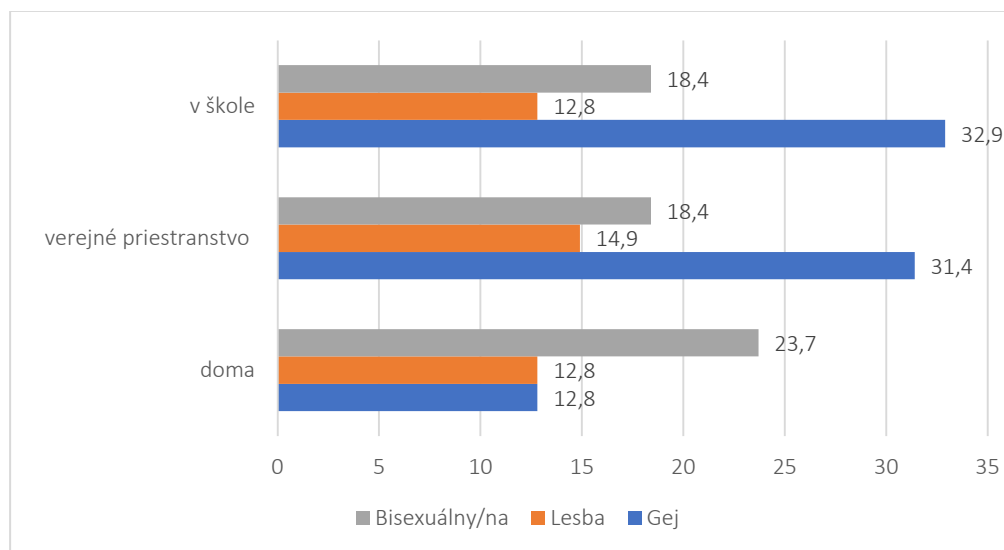
Graf č. 17: Prostredie, kde sa násilie stalo na základe sexuálnej orientácie/rodovej identity - všetci respondenti

Graf č.18: Prostredie, kde sa násilie stalo - na základe rodovej identity

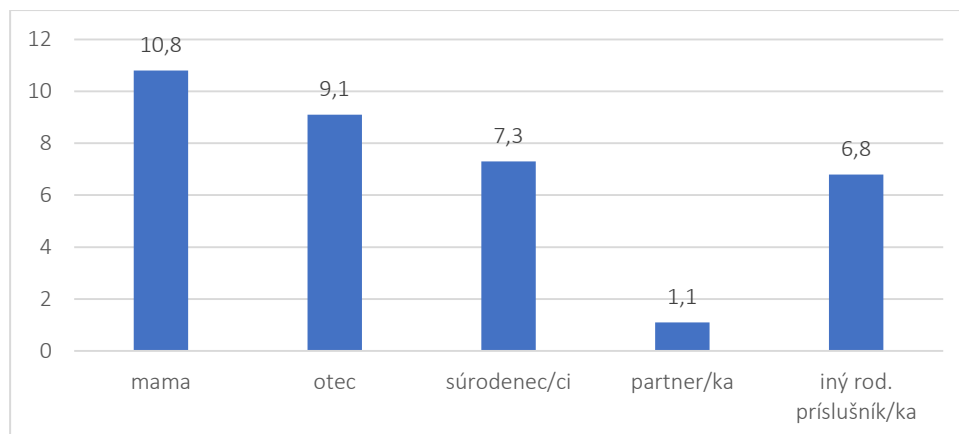

Graf č.19: Prostredie, kde sa násilie stalo - na základe sexuálnej orientácie

V rámci rodiny zažilo násilie na základe sexuálnej orientácie a/alebo rodovej identity 10,8% respondentov a respondentiek zo strany mamy, 9,1% respondentov a respondentiek zo strany otca, 7,3% respondentov a respondentiek zo strany súrodenca/cov, 6,8% respondentov a respondentiek zo strany iných rodinných príslušníkov a príslušníčok (graf č. 20). 6,8% respondentov a respondentiek uviedlo inú odpoveď, ktorá popisovala ľudí mimo rodiny ako cudzí ľudia, expartner, nadriadený atď.. Aj miera skúseností s násilím zo strany blízkych upozorňuje na to, že to, že LGBT ľudia sa najviac zdôveria svojim matkám, ešte neznamená, že to samotné matky prijímajú bezproblémovo a dobre (len v 36%) a môžu reagovať aj násilne. U otcov je percento o čosi nižšie zrejme preto, lebo často o LGBT identite svojho dieťaťa nevedia.

Graf č.20: LGBT ľudia, ktorí zažili násilie doma, ho najviac zažili zo strany

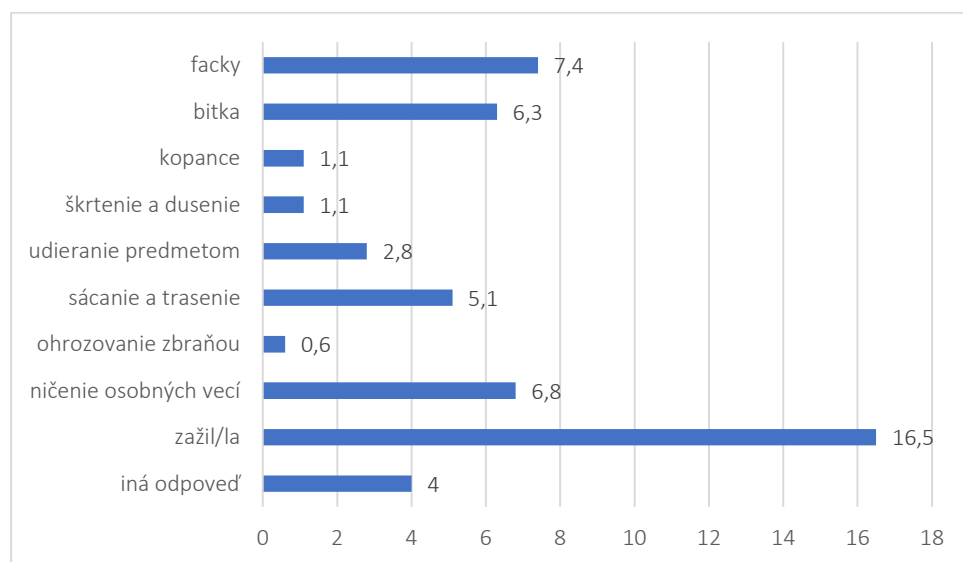

V rámci prieskumu sme sa rozhodli pre zmapovanie všetkých foriem násilia, nielen fyzického či psychického, ale aj iných, viac sofistikovaných foriem. Jednak sme vychádzali z prieskumov domáceho násilia a všetkých identifikovaných foriem násilia a zároveň zo skúseností poradkýň z Q-centra, ktoré tieto formy násilia uvádzajú vo svojej správe. Potvrdilo sa nám, že väčšina ľudí si pojem „násilie“ spája hlavne s jeho fyzickou formou, prípadne verbálnymi útokmi, ale iné formy násilia nerozpoznávajú, resp. neoznačujú ako násilie. Samotné označovanie však nevypovedá o charaktere vnímania tohto druhu násilia ako závažného, ako o tom budú vypovedať aj otvorené odpovede. Zároveň je zaujímavé, že ak mali respondenti a respondentky uviesť svoje skúsenosti s násilím, držali

sa zrejme tohto kľúča a väčšina z nich odpovedala, že nemajú skúsenosti s násilím. Bližší pohľad na ich skúsenosti s inými formami násilia však prezrádza, že významne klesol počet tých, ktorí vo všeobecnej otázke alebo pri otázke na fyzické násilie uviedli, že nemajú takú skúsenosť.

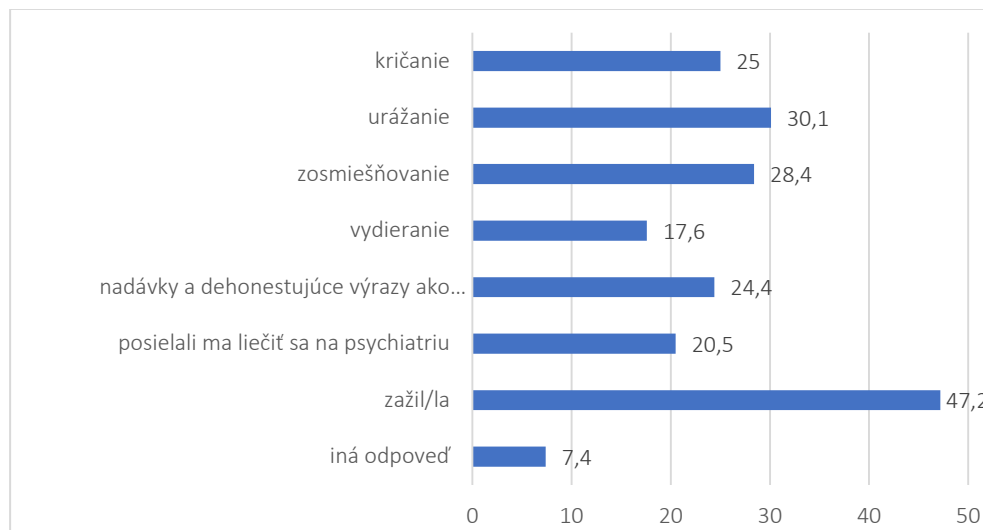
Skúsenosť s fyzickým násilím v rodine uviedlo 16,5% respondentov a respondentiek (graf č. 21). Najviac respondentov a respondentiek malo skúsenosti s fackami (7,4 %), ničením osobných vecí (6,8 %), bitkou (6,3 %), sácaním a trasením (5,1 %). V odpovedi *Iné* respondenti a respondentky uviedli, že nezažili fyzické násilie, skôr psychické vo forme psychického tlaku, vyhrážok, kriku a pod..

Graf č. 21: Skúsenosti s fyzickým násilím v rodine

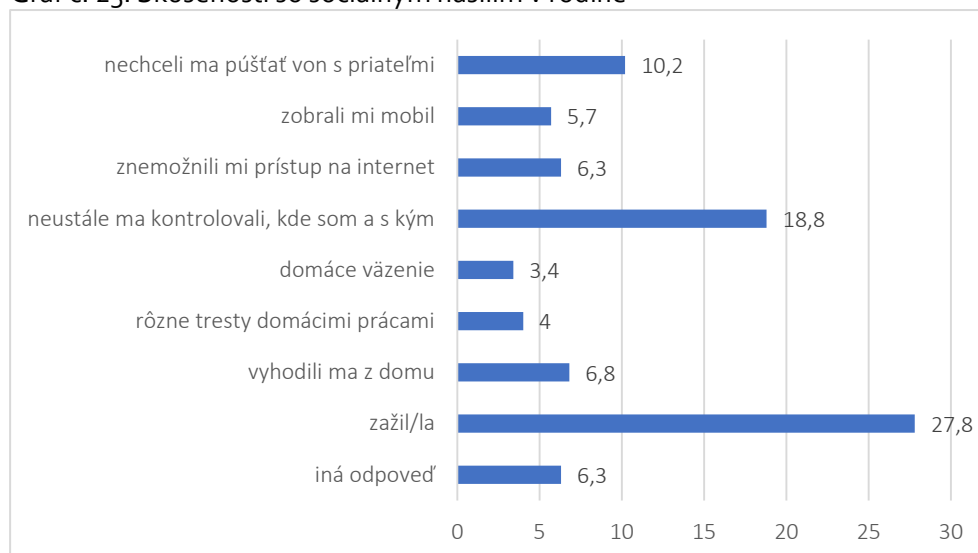
Miera skúseností s psychickým násilím v rodine oproti fyzickému významne stúpla. V skúmanej vzorke až 47 % respondentov a respondentiek uviedlo, že majú skúsenosť s nejakou formou psychického násilia, čo bolo dokonca viac ako uviedli vo všeobecnej otázke, či majú skúsenosť s násilím (38%), čo znamená, že mnohí respondenti a respondentky formy psychického násilia často ani nevnímajú ako násilie. Najviac z nich zažilo rôzne typy urážok (30,1 %), ale aj iné formy psychického násilia sú výrazne zastúpené v rovnakej miere: zosmiešňovanie (28,4 %), kričanie (25 %), nadávky a dehonestujúce výrazy ako „teploš“, „buzerant“, „mužatka“ (24,4 %). V menšej, ale nezanedbateľnej miere sa objavilo aj posielanie na psychiatriu liečiť sa (20,5 %) a vydieranie (17,6 %). V možnosti *Iné* respondenti a respondentky uvádzali rôzne nátlaky na to, aby zmenili svoju orientáciu, prípadne odmietnutie komunikovať, ticho ako stratégiu psychického tlaku, vydieranie „ak si nájdeš chlapa, domov ho nikdy nevod“, „ak sa rozhodneš adoptovať dieťa, nebude to naše vnúča“, emocionálne vydieranie, že ich dieťa je zodpovedné za ich zdravotný stav až po veľmi dehonestujúce narážky na zoofíliu.

Graf č. 22: Skúsenosti s psychickým násilím v rodine

Respondenti a respondentky mali v 27,8% prípadov skúsenosti aj so sociálnym násilím v rodine, a to tiež vo vyššej miere ako je to v prípade fyzického násillia. Najviac z nich zažilo neustálu kontrolu rodičov, kde sú, s kým sú a čo robia (18,8 %), zamedzenie kontaktu s priateľmi („nechceli ma púšťať von s priateľmi“) (10,2 %), ale aj vyhodenie z domu (6,8 %). Aj klienti a klientky v poradenstve Q-centra často uvádzali, že im rodičia bránili v kontakte so svetom formou blokovania sociálnych sietí, emailu a mobilu (mobily 5,7 % a internet 6,3 %). V kolónke *Iné* respondenti a respondentky uviedli napr. zákaz pracovať v LGBT bare, vyhrážky vyhodením z domu, nepríjemné pocity spojené s tým, že blízky príbuzný je člen Ľudovej strany Naše Slovensko, neochotu vôbec komunikovať.

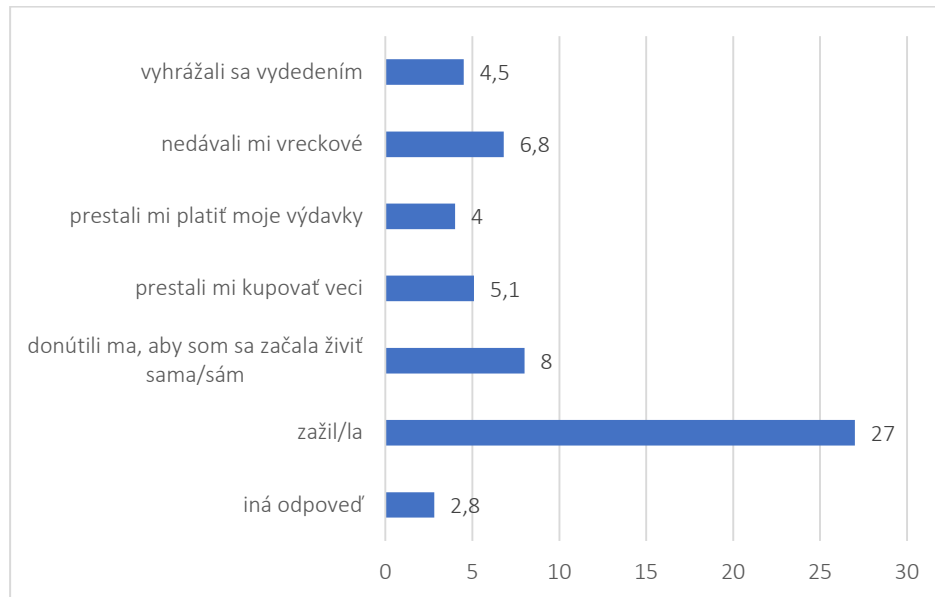
Graf č. 23: Skúsenosti so sociálnym násilím v rodine

Ekonomické násillie zažilo 27% respondentov a respondentiek. V najväčšej miere sa vyskytlo donútenie žiť sa sám/sama (8 %), vyhrážanie sa vydedením (6,8 %), ktoré sa hlavne vo výpovediach klientov a klientok z poradenskej praxe vyskytuje dosť často. Väčšinou išlo len o slovné vyhrážky, nie reálne právne kroky a pokusy rodičov tak urobiť, dopad na psychiku je však v tomto prípade alarmujúci, lebo symbolicky smeruje k tomu, aby sa dotknutá osoba necítila ako súčasť rodiny a jej

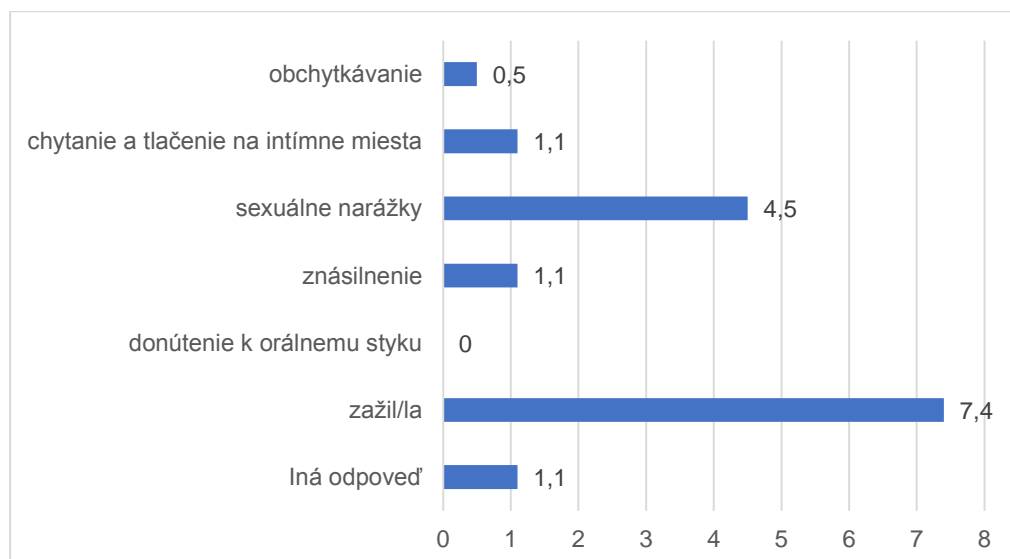
budúcnosti. Z ďalších foriem sa vyskytlo zatrhnutie vreckového (4,5 %), neplatenie nutných výdavkov (4%) a vecí (5,1 %).

Graf č. 24: Skúsenosti s ekonomickým násilím v rodine

Respondentov a respondentiek sme sa pýtali aj na veľmi citlivú oblasť sexuálneho a sexualizovaného násillia zo strany rodinných príslušníkov. Skúsenosť s ňou malo 7,4% respondentov a respondentiek. Z tých, ktorí vyplnili jednotlivé položky sa v 8 prípadoch objavili verbálne sexuálne narážky, v dvoch prípadoch znásilnenie, v dvoch prípadoch chytanie a tlačenie intímnych častí tela. Donútenie k orálnemu styku neuviedol ani jeden z respondentov/tiek. V možnosti *Iné* respondentka uviedla, že takú skúsenosť má, ale nie zo strany rodiny.

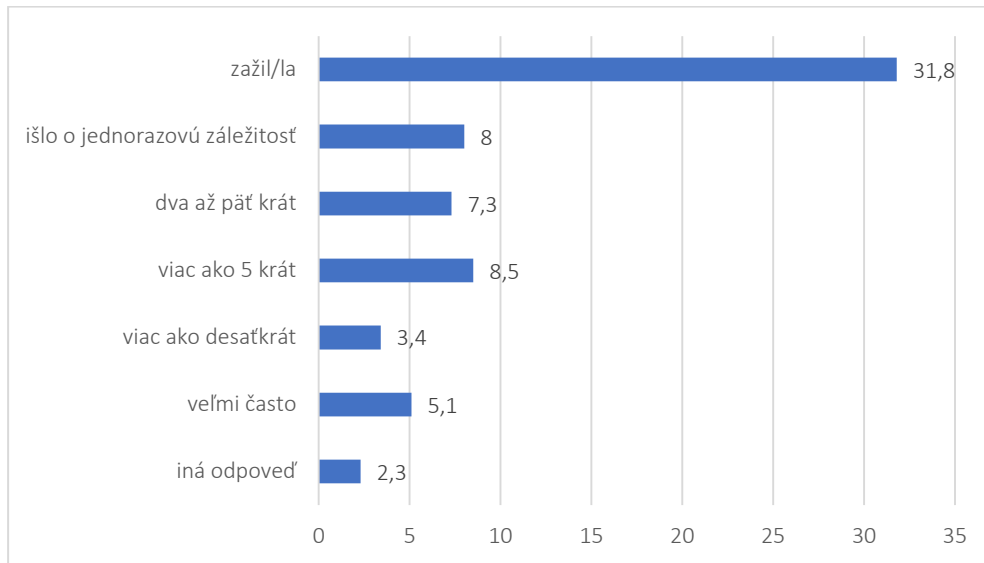
Graf č.25: Skúsenosti so sexuálnym násilím v rodine

V odpovediach na otázku „ako často dochádzalo k tomuto násilliu“ 8 % ľudí uviedlo, že išlo o jednorazovú záležitosť a 8,5% uviedlo, že k násilliu dochádzalo viac ako 5x a ďalších 8,5% viac ako 10 x, čo je veľmi často. 7,3% zažilo násillie 2 – 5x. Celkovo viac ako 1 raz zažilo násillie až 24,3%

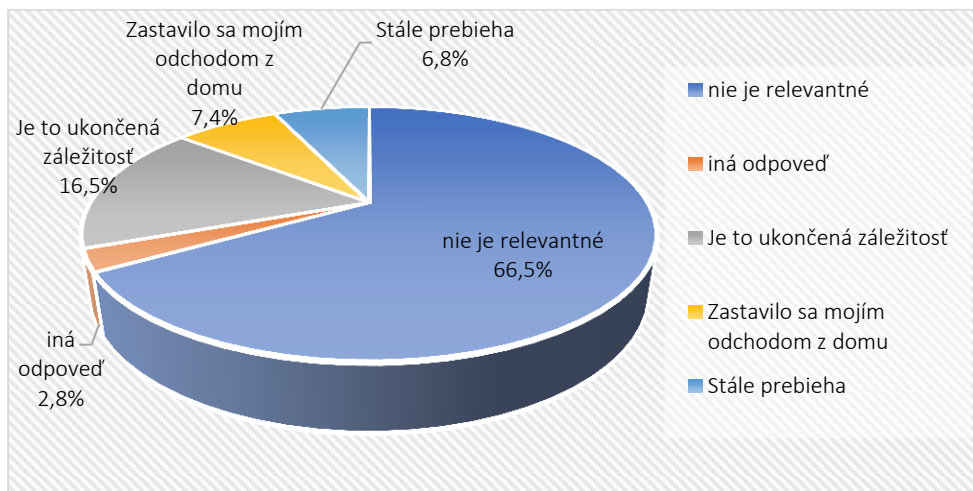
respondentov a respondentiek. To, že pomerne veľké percento zažíva násilie opakovane a dlhodobo je alarmujúce hlavne z hľadiska jeho dôsledkov.

Graf č. 26: Ako často dochádzalo k násiliu v rodine

U tých respondentov a respondentiek, ktorí mali skúsenosti s násilím, stále prebieha u 6,8 % ľudí, zastavilo sa odchodom z domu u 7,4 % respondentov a respondentiek a v možnosti *Iné* respondenti uviedli, že je to „v stand-by móde“, alebo „zastavilo sa až odchodom z domu a úmrtím otca“, „ešte stále prebieha, ale menej ako kedysi“, „postupne to spracúvajú – zatiaľ sú to tri roky“.

Graf č. 27: Odpovede na otázku „Násilie zo strany rodinných príslušníkov...“

V otvorenej odpovedi za najzávažnejší prejav násilia zo strany blízkych respondenti a respondentky uviedli psychické násilie, a to tak urážky, nadávky, vysmievanie, vydieranie, ako aj psychický tlak až teror, odmietnutie, posielanie na psychiatriu. Vyskytli sa aj odpovede, ktoré označili ako závažné aj iné formy násilia, fyzické, sociálne (vyhodenie z domu), ekonomické, avšak psychické násilie v jeho rôznych podobách v odpovediach prevažuje.

U gejev sa vyskytli napríklad tieto odpovede:

Bitka so súrodencom.
Blbé poznámky.
Hrozba vydedením.
Keď mama povedala, že to nemám nikomu hovoriť a že sa to musím zmeniť.
Kričanie, psychické vydieranie, intolerancia.
Kričanie, udretie, nadávanie.
Nie je relevantné; doteraz nevnímam rodičovské prejavy ako násilie, ale podľa tohto dotazníka mi to tak vychádza, že niektoré boli :D
Nie je to najzávažnejšie, ale mama ma neakceptuje.
Žije v sebaklame, ako keby som jej to nikdy nepovedal.
Psychické vydieranie.
Strata lásky a zničené sebavedomie.
Vydieranie.
Vysmievanie, urážanie.
Zosmiešňovanie.
Zosmiešňovanie pred cudzími ľuďmi.
Žiadne. Moja rodina má ma rada.

U lesieb sa vyskytli napríklad tieto odpovede:

Aj ticho vie byť únavné. A vtipy, ktoré akože nie sú na mňa... Ale inak, našťastie, nič.
Asi označovania: židovka, narkomanka, chorá na hlavu, ...
Nadávký a krik.
„Někdy je mlčení horší než otevřené násilí.“
Odmietnutie.
Iba popieranie faktu.
Psychické násilie.
Psychický teror.
Verbálne nátlaky starej mamy.
Vydieranie, vyhrážanie.
Vyhodenie z domu.

U bisexuálnych ľudí sa vyskytli napríklad tieto odpovede:

Ekonomické a sociálne násilie, považujem ich za hlavný zdroj svojich psychických problémov.
Ekonomické násilie.
Ich reakcia nebola najhoršia z tých, ktoré som zažil.
Mamin psychický nátlak formou toho, že zomrie, ak ju nebudem poslúchať (bola skutočne dosť vážne chorá na srdce).
Na mňa bolo iba kričane, k inému správaniu zo strany rodinných príslušníkov nedošlo.
Narážky, urážky, vydieranie, psychický nátlak, vyčítanie.
Urážky.
Verbálne.
Vydieranie.
Zo strany mamy hostilné správanie, urážky mňa aj mojej priateľky, citové vydieranie.

U trans žien sa vyskytli napríklad tieto odpovede:

Nadávky.
Narážky, urážky, vydieranie, psychický nátlak, vyčítanie.
Posielali ma liečiť sa na psychiatriu.
Psychické.
Psychické zlomenie.
Sexuálne násilie, fyzické útoky.
V mojom okolí tomu nikto nerozumie a považuje to len za akýsi prechodný stav, čo samozrejme nie je.
Vydieranie.
Vyhodenie z domu.

U trans mužov sa vyskytli napríklad tieto odpovede:

Asi to, že mi nadávali... sprost.
Fyzické aj psychické násilie.
Psychické násilie ešte pred tým než som bol ja sám so sebou uzrozmenný.
Psychické týranie, hlavne vyhrážky a urážky, zhoršuje mi to psychický stav.
Aj zakazovanie kamarátov a vyhrážky vyhadzovu z domu.
Psychické vydieranie.

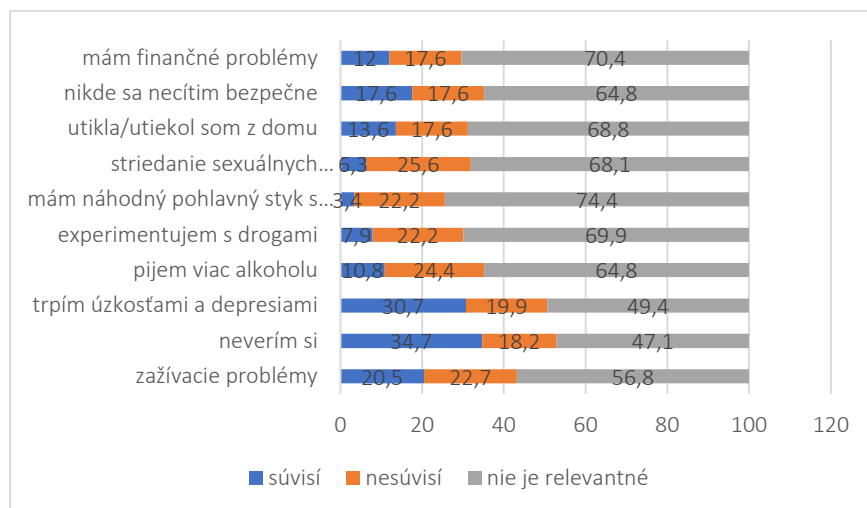
2.6.5 Dôsledky násilia na zdravie a stratégie pomoci (otázky č. 27 – 31)

V poslednej časti prieskumu sme pozornosť zamerali na dôsledky, ktoré LGBT ľudí často trápili v súvislosti s tým, že doma zažívajú násilie, že ich doma po coming oute neakceptujú alebo akceptujú v obmedzenej miere. Výskumy zdravia LGBT ľudí poukazujú na skutočnosť, že čím väčšie neprijatie LGBT človek zo strany svojej rodiny zažíva, tým viac sa znižuje kvalita jeho života a celkový pocit pohody, narastá významne počet psychických ochorení, ale aj fyzických zdravotných problémov, ako aj napr. miera zneužívania návykových látok a pod..

V dotazníku sme tak zisťovali, ktoré problémy sa v živote respondentov a respondentiek môžu vyskytovať a do akej miery si myslia, že tieto problémy súvisia s neprijatím zo strany rodičov a blízkych. Pýtali sme sa na zažívacie problémy, sebavedomie, úzkosti a depresie, zneužívanie alkoholu, experimenty s drogami, nechránený pohlavný styk s anonymnými ľuďmi, striedanie partnerov/iek, úteky z domu, pocity ohrozenia („nikde sa necítim bezpečne“), finančné problémy (graf č. 28).

Najviac (34,7 %) ľudí si v dôsledku neprijatia rodiny neverí a 30,7 % ľudí pripustilo psychické problémy ako úzkosti a depresie. 20,5 % ľudí označilo zažívacie problémy ako tie, ktoré súvisia alebo čiastočne súvisia s neprijatím zo strany rodiny, 17,6 % má pocit, že sa nikde necítia bezpečne, úteky z domu v dôsledku neprijatia zo strany rodiny sa vyskytli u 13,6 %⁶⁸ respondentov a respondentiek, 10,7 % ľudí si myslí, že ich neprijatie viedlo aj k zvýšenej miere pitia alkoholu, experimenty s drogami v tejto súvislosti sa objavili u skoro 8 %, striedanie partnerov a partneriek 6,3%, nechránený pohlavný styk 3,4 %, a finančné problémy skoro 12 % respondentov a respondentiek. Najviac (25,6%) respondentov a respondentiek si myslí, že ich problémy nesúvisia so striedaním sexuálnych partnerov a partneriek. Aj tieto výsledky len potvrdzujú fakt, že zatiaľ čo s inými problémami je možné sa v kratšom časovom horizonte vyrovať, nájsť pre ne riešenie či východisko, liečba traumy a nadobudnutie sebadôvery, sebavedomia a pocitu vnútorného bezpečia sú zdĺhavým procesom vyžadujúcim si často zásah zvonka, zo strany psychologických terapeutických služieb. Pomerne veľké percento respondentov a respondentiek malo dôsledky aj v oblasti zdravia.

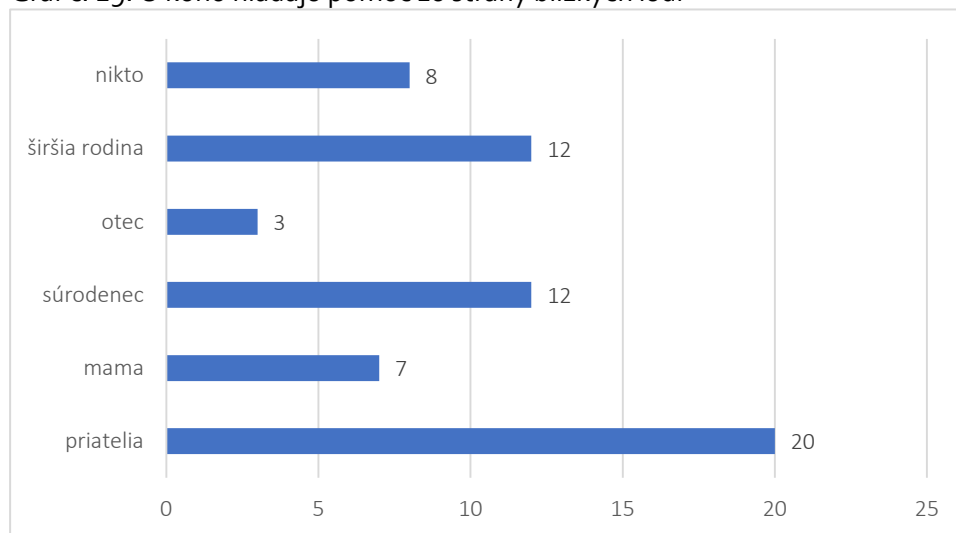
Graf č.28: Ktoré problémy sa v živote respondentov a respondentiek môžu vyskytovať a do akej miery si myslia, že tieto problémy súvisia s neprijatím zo strany rodičov a blízkych

68 V každej z položiek sme sčítali odpovede „súvisí“ a „čiastočne súvisí“. Presnejší pohľad poskytuje graf.

Pýtali sme sa aj na stratégie, ktoré si respondenti a respondentky vyvinuli na zvládanie nepríjemných zážitkov, psychického tlaku a iných foriem násilia, ak je odborná pomoc zvonka minimálna, alebo k nej nemajú prístup. Čo sa týka okruhu blízkych ľudí z rodiny, okolia a kamarátov, LGBT ľudia nachádzali podporu v prevažnej miere u kamarátov a kamarátok (20), u súrodencov (12), širšej rodiny (12). U mamy hľadalo pomoc len 7 respondentov a respondentiek. Pomerne často sa vyskytla aj odpoveď bez ďalšieho vysvetľovania „nikto“, „u nikoho“ (8). Odpoveď „otec“ sa v celej vzorke vyskytla trikrát.

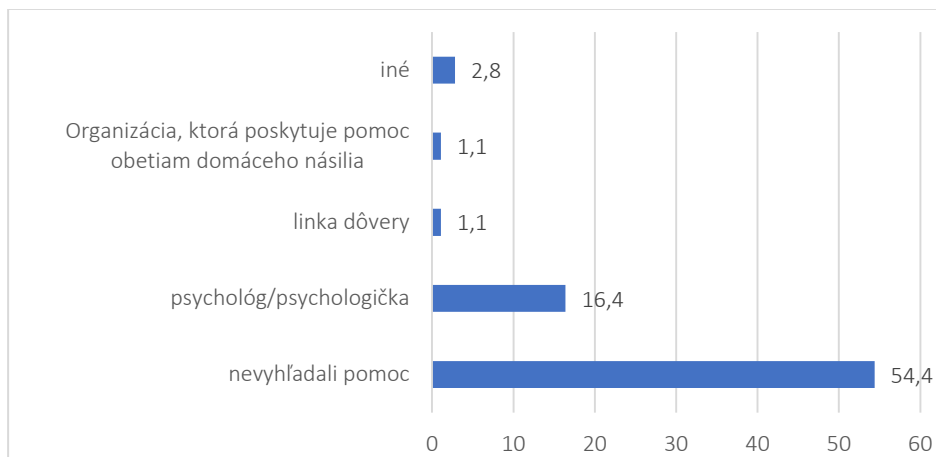
Graf č. 29: U koho hľadajú pomoc zo strany blízkych ľudí

Spomedzi ďalších stratégií pomoci a podpory najčastejšie menovali rôzne stratégie - na individuálnej úrovni vieru v seba a svoje sily, odvahu, vytrvalosť a presvedčenie, že v nich nie je chyba, samotu a únik, ale aj ignorovanie urážok a tlaku, vieru a záujem o duchovné témy, odchod z domu a osamostatnenie sa. Na sociálnej a komunitnej úrovni uvádzali zvýšený záujem o kultúru, umenie, aktivizmus, šport. Opäť mnohí uvádzali, že pomoc hľadajú u kamarátok a kamarátov. Vyhľadanie terapeutickú pomoci a odbornej pomoci v Q-centre, vrátane online poradenstva cez internet sa vyskytlo u 6 respondentov a respondentiek. Vyskytli sa však aj odpovede (v menšej miere než tie predchádzajúce) ako alkohol, lieky. Tiež niektorí prízvukovali, že nepomôže nič, len čas, prečkať to, čas potrebný na spracovanie hlavne u rodičov, ktorí si podľa slov jedného respondenta tiež prechádzajú coming outom a majú to horšie, keďže nemajú žiadnu osobnú skúsenosť s tým, ani relevantné informácie, ktoré by im pomohli prekonať pochybnosti a obavy.

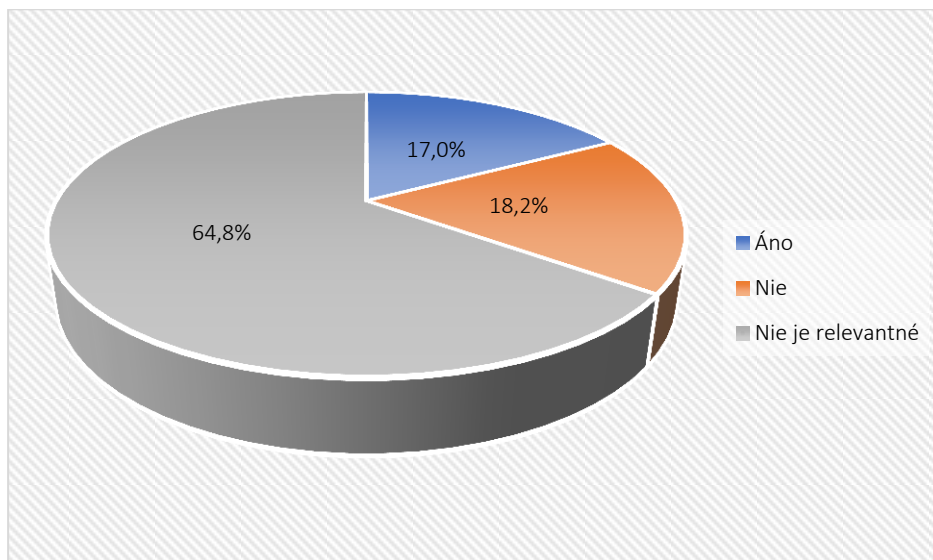
Čo sa týka odbornej pomoci, veľká časť respondentov a respondentiek, ktorých sa násilie týkalo, pomoc nevyhľadalo (54,4%). Z ostatných možností prevažovala pomoc psychológa/psychologičky (16,5 %) alebo možnosť *Iné* (6,3 %). Organizáciu na pomoc obetiam násilia vyhľadali mizivý počet respondentov a respondentiek (1,1 %) zrejme vzhľadom na fakt, že LGBT ľudia zažívajúci domáce násilie nevedia, že tu taký druh pomoci existuje, alebo takejto organizácii nedôverujú, prípadne si myslia, že sa tam o pomoc obrátiť nemôžu, lebo nie sú cieľovou skupinou týchto centier.

Graf č. 30: Odpovede respondentov a respondentiek, či vyhľadali odbornú pomoc

17 % ľudí vyhľadalo pomoc u nejakej LGBT organizácie, z iných otvorených odpovedí vyplynulo, že išlo hlavne o služby, ktoré poskytuje Q-centrum.

Graf č. 31: Odpovede respondentov a respondentiek, či vyhľadali pomoc u LGBT organizácie

Posledná otázka v prieskume bola zameraná na zisťovanie potrieb LGBT ľudí zažívajúcich násillie, prípadne neprijatie zo strany blízkych a problémy s tým spojené.

Príklady odpovedí:

Akékoľvek domáce násillie je ťažko vyriešiť ináč ako odchodom od násilníka.
Nemyslím, že by sa domáce násillie na LGBT ľuďoch malo riešiť ináč ako iné formy domáceho násillia. Myslím, že pozitívny príklad je najlepšia motivácia.
"Dúhová" linka, LGBT poradňa/centrum.
24 hodinová pomoc v takom prípade.
Akékoľvek, ktoré sú efektívne a fungujú. :-) Nevieam, nemám predstavu...
Určite pomôžu vzdelávacie aktivity na školách o normálnosti a rovnakosti iných než heterosexuálnych, iných než cisrodových identít, podpora vzdelávania na školách aj v LGBT

komunita (partneri a partnerky) o tom, že žiadne násilie, fyzické či psychické nie je ok, riešením problému a dať vzdelávaným ľuďom kontakty na bezpečné miesta, kde môžu v prípade potreby hľadať psychologickú a sociálnu pomoc, prípadne podľa možnosti skryť sa pred násilím. Môže pomôcť aj inštitút mediátora v rodinách (ak sa jedná o nedospelých LGBT ľudí, ktorí a ktoré ešte nemôžu opustiť násilné domáce prostredie), krízovú intervenciu a zastupovanie, ak bude treba do daného prípadu zapojiť orgány sociálnej práce či orgány činné v trestnom konaní. Určite pomôže, ak sa v rodinách aj na školách bude hovoriť o rôznych druhoch inakosti ako o niečom normálnom, ako niečom, čo je forma identity (teda že tu nemáme iba heterosexuálnu (a homosexuálnu) a iba cisnormatívne rodové identity). Určite pomôže aj vzdelávanie LGBT komunity o nebinárnych identitách a prejavoch, či už ide o rodové stereotypy, cissexizmus a homonormativitu, ako aj binárnom vnímaní iných "heterosexuálka/lesba, heterosexuál/gej".
Asi nejaké azylové domy pre mládež, ktorú vyhodili z domu.
Aspoň jeden psychológ LGBT v okresnom meste, väčšia podpora LGBT mládeže u pedagógov a výchovných poradcov na stredných školách, keď ju nenájdu doma...
Bezpečný dom.
Bezplatná psychologická podpora pre mladých.
Bolo by fajn, keby existovala sieť lekárov, o ktorých by sme napr. prostredníctvom LGBT organizácií vedeli, že nemajú s LGBT témou problém, psychológ, psychiater, gynekologička...
Býval som v KE (uvítal by som centrum tam), info na škole/internáte (aspoň plagát s webom) a prípadne viac info, ako im pomôcť, aby to zvládli lepšie (rodičom).
Bývanie a prácu.
Centrum / ubytovanie/ pre LGBT ľudí, ktorí potrebujú pocit bezpečia, dočasnú pomoc.
Centrum pomoci, psychológovia a verejná osвета.
Diskusia s rodičmi LGBT ľudí a učenie verejnosti o LGBT ľuďoch a ich živote.
Dočasné ubytovanie pravdepodobne pre tých, čo prídu o strechu nad hlavou a určite psychologickú podporu.
Domnievam sa, že je potrebná skôr osvetová činnosť, aby mladí LGBT ľudia sa nebáli vyjsť zo skrine a aby ich rodinní príslušníci mali tiež viac informácií.
Hlavne právnu pomoc.
Hot linka, centrum pre pomoc, program pre základné a stredné školy, školiť školských psychológov.
Informačná kampaň financovaná a podporená štátom.
Internetové poradne s profi psychológom.
Ja si myslím, že treba hlavne pracovať s rodičmi.
Komunitu / svojpomocnú skupinu. Systémové opatrenia na úrovni zákonov a ombudsmana / ky, na koho sa obrátiť. Organizácie poskytujúce sociálnu a právnu pomoc / azylové domy.
Lacné ubytovanie.
Legálnu podporu pre ľudí, ktorí sú fyzicky napádaní, zvýšenú kontrolu na školách v rámci ochrany LGBT ľudí.
Lepšie zákony.

LGBT lidé by se měli více objevovat v médiích, a to nejen jako aktivisté, ale v běžných rolích - učitel, dělník.... aby společnost konečně pochopila, že to nejsou žádná monstra, ale lidé jako všichni ostatní, kteří pracují, platí daně, nedopouštějí se ničeho nezákonného. Tím doufám postupně a samovolně dojde k tomu, že společnost přestane věřit politikům, kteří si na perzekuci sexuálních menšin budují kariéru, a i atmosféra v rodinách se zlepší.
Linka dôvery, internetová poradňa s možnosťou anonymných otázok pre tých, ktorí sa necítia bezpečne pri zverejnení svojho mena.
Malo by to byť akceptované celonárodne, podpora by sa mala preukázať cez prezentácie v čo najviac mestách o tejto problematike, vláda by to mala akceptovať, viac mediálnych diskusií o LGBTI v reláciách, možnosť registrácie rovnakého pohlavia.
Mobilnú psychologickú pomoc (ak nie je v blízkom okolí LGBTI friendly človek, mať zdroje na to, aby za tým/tou, kto to potrebuje, mohol aspoň "na jedno" sedenie (skôr viac) vycestovať odborník/odbornička. A verejne dostupný printový časák, ktorý by zodpovedne riešil teplú politiku doma a vo svete a psychologickú pomoc. A viac komunitnej práce v regiónoch by sa hodilo (voľnočasové akcie od záhradkárčenia až po behanie maratónu).
Moja situácia si nevyžadovala pomoc od iných organizácií, preto neviem posúdiť.
Myslím, že v Bratislave sú služby dostupné pre tých, kto ich potrebujú, v regiónoch to bude asi horšie, asi o téme viac hovoriť, aby sa ľudia necítili sami a nebáli sa vyhľadať pomoc.
Myslím, že Q-centrum robí všetko, čo môže, ale podpora musí byť vo všetkých regiónoch na Slovensku. Myslím, že tento prieskum vedie k tomu, aby sa geograficky vytýčilo, kde to alarmuje a tam by bolo potrebné tu podporu LGBT ľuďom zabezpečiť. Ďalším "Qčkom".
Nie som si istý, či je nevyhnutné mať špecializované služby zamerané na LGBT obeť domáceho násillia (závisí to na tom, či je na Slovensku naozaj významný, podložený problém s xenofóbiou u pracovníkov obecných služieb obetiam domáceho násillia).
Nonstop telefónna linka pre obeť (špecializovaná na LGBT ľudí) a azylový dom aspoň v BA a KE (podobný systém ako pri "klasických" obetiam domáceho násillia), bezplatné právne konzultácie pre LGBT ľudí, ktorí sa stali obeťami vyššie spomínaného násillia, podporné skupiny, pokračovanie v osvete pre širokú verejnosť všeobecne na tému LGBT.
Online poradňa.
Osveta na školách, v spoločnosti; Q-centrá vo viacerých slovenských mestách, viac odborníkov venujúcich sa vyslovene coming outu a jeho sprievodným javom.
Osveta prostredníctvom médií. Celonárodná diskusia na tému o samotných LGBT ľuďoch.
Podporné skupiny nie len v Bratislave, ale aj v ostatných častiach Slovenska .
Pomoc špecializovaných psychológov.
Pomoc v každom kraji, výučba a výuka na školách k pochopeniu a dodržiavaniu ľudských práv.
Právnu a právne vymožiteľnú ochranu, ale nakoniec, ak vás rodina odvrhne, máločo pomôže.
Prednášky a poradenstvo na základných a stredných školách.
Q-centrum a aktívnejšie vyhľadávanie ľudí z LGBTI, ktorí sa doslova hanbia vyjsť s pravdou von.
Qcentrum v KE.
Rozprávať o týchto problémoch viac, aby sa dostali do povedomia všetkým ľuďom.
Scitlivených policajtov/ky, školských psychológov/ičky, všetkých, čo pracujú v školstve, odluku

cirkvi od štátu, reformu vzdelávacieho systému, prevenčné programy...
Sociálnych pracovníkov.
Terapie deti s rodičmi, ale povinne.
Tie veci v predposlednej otázke by boli všetky treba. Myslím že človek na linke dôvery by mal mať aspoň základný teologický prehľad, keďže u nás veľa týchto problémov je spojených s kresťanskou vierou. A viac o násilí voči LGBT hovoriť nahlas, aby sa to nedalo len tak spochybniť, že diskriminácia je výmysel.
Ubytovanie.
Určite treba nejaké centrum aj s ubytovaním. Niektorí LGBT ľudia nemajú ani kam ujsť. Možno to by som privítal...
V prvom rade by mali pomôcť širšia rodina, susedia, známi, učitelia, polícia, súdy. Keďže tieto skupiny môžu v podmienkach SR kedykoľvek zlyhať, obeť násilia určite privítajú akúkoľvek ďalšiu aktivitu mimovládneho sektora, či už bude online, po telefóne alebo v teréne.
V prvom rade niečo ako anonymná online poradňa typu www.ipcko.sk , kde ľudia môžu prísť s problémom anonymne a prediskutovať danú vec.
Väčšiu propagáciu a pomoc LGBTI ľuďom najmä v oblasti zamestnania a možnosti zmeniť prostredie.
Väčšiu informovanosť ľudí o centrách a viac akcií.
Všimla som si však jednu vec: moje hádky s otcom spôsobili to, že on zo seba robil obeť. Pravdepodobne sa cítil stratený ako keby bol jediný otec homosexuálneho dieťaťa. V takýchto prípadoch by veľmi pomohol projekt ako je český S barvou ven, poprípade niečo na spôsob živej knižnice.
YouTube kanál s videami.
Zvýšenie povedomia o násilí voči LGBT ľuďom u polície a autorít v školstve apod., vytvorenie funkčných kanálov, kde by LGBT mohli bezpečne o týchto udalostiach informovať authority a boli by vypočutí, vytvorenie bezpečných domov pre LGBT ľudí, ktorí potrebujú bezpečné útočisko.
Zvýšiť ich šance na trhu práce, aby sa mohli osamostatniť; zlepšiť dostupnosť kvalitných a citlivých psychologických/psychiatrických služieb.

2.6.6 Zhrnutie prieskumu, alebo čo by mali pomáhajúce profesie a tí a tie, ktorí a ktoré ovplyvňujú verejné politiky vedieť

- Dotazník vyplnilo celkom 176 respondentov a respondentiek.
- Na prieskume sa zúčastnilo 43,2% mužov, 40,3% žien a 11,4 % transrodových žien a transrodových mužov (obe skupiny vo vyrovnanom počte 5,7 %).
- Z hľadiska sexuálnej orientácie sa na prieskume zúčastnilo 39,8 % gejev, 26,7 % lesbiab a 21,6% bisexuálnych ľudí.
- Z hľadiska veku sme vo výsledkoch prieskumu zaznamenali vekové rozpätie od 13 rokov až po 57 rokov, vekový priemer celej skúmanej vzorky je 33 rokov.
- 85,2 % respondentov a respondentiek sa hlási k slovenskej národnosti, druhé najväčšie zastúpenie predstavuje česká národnosť (6,3 %).

- Čo sa týka náboženského vierovyznania, 36,3% respondentov a respondentiek je veriacich, najviac 63,6 % sa nehlási k žiadnej viere, z uvedených vierovyznaní sa najviac hlási k rímskokatolíckemu náboženstvu, a to 21,6 %.
- 59,1 % respondentov a respondentiek má ukončené vysokoškolské vzdelanie, druhé najviac zastúpené je ukončené stredoškolské vzdelanie s maturitou u 27,3 % respondentov, 13,2% má nižšie vzdelanie.
- Väčšina 57,4 % respondentov a respondentiek sa narodili v obci nad 50 000 obyvateľov, avšak sú zastúpené i stredne veľké mestá (20 – 50 tisíc) v 17 %-tách, menšie mestá (5-20 tisíc) v 13 %-tách, ale aj obce do 2 000 obyvateľov 5,7%.
- Čo sa týka zastúpenia respondentov a respondentiek narodených v jednotlivých samosprávnych krajoch, prevažuje Bratislavský kraj 30,1 %, iné kraje sú však zastúpené proporčne približne rovnako.
- Väčšina 62,5% respondentov a respondentiek vyrastala v prostredí, ktoré hodnotili ako „nie“ a „skôr nie“ nábožensky založené, 17 % ľudí zo skúmanej vzorky vyrastali v silno náboženskom prostredí.
- Väčšina respondentov a respondentiek sa ešte neosamostatnili od rodičov, a to 35,8% a s partnermi alebo partnerkami žije 31,3 % z nich.
- Väčšina respondentov sa zdôverila so svojou LGBT identitou hlavne matkám (83 %), potom súrodencom (65 %) a otcom (62 %), v oveľa menšom rozsahu širšej rodine (33 %) a najmenej starým rodičom (20 %). Asi 17% respondentov a respondentiek sa zatiaľ so svojou LGBT identitou nezdôverilo nikomu.
- Respondenti a respondentky mali najlepšie reakcie na svoj coming out zo strany svojich súrodencov, 50 % reagovalo na coming out veľmi dobre a dobre, v prípade matiek bola dobrá reakcia v 36 %, v prípade otcov len v 23 %, čiže veľmi nízka miera akceptácie.
- Až 38,1 %, respondentov a respondentiek malo skúsenosti s násilím na základe svojej sexuálnej orientácie alebo rodovej identity, takmer 12% nevedelo posúdiť, či zažilo násilie v živote.
- Skúsenosti s násilím na základe rodovej identity malo až 60% transrodových ľudí, teda väčšina, ktorí sa zúčastnili prieskumu, 40,8% mužov a 20,4% žien.
- Skúsenosti s násilím na základe sexuálnej orientácie malo 40% gejov, 39,5% bisexuálnych ľudí a 27,7% lesbičiek.
- Miera násillia na základe sexuálnej orientácie a/alebo rodovej identity doma sa potvrdila v 17% prípadov (30 respondentov a respondentiek).
- Najviac násillia zažili respondenti a respondentky v škole (25,6%) a na verejnosti (25%).
- Násillie doma zažilo až 40% transrodových ľudí, 13,1% mužov a 12,1% žien, ktorí odpovedali v prieskume.
- Z hľadiska sexuálnej orientácie najviac násillia doma zažilo 23,7% bisexuálnych ľudí, gejovia a lesbičky zažili násillie doma v 12,8%.
- Veľké percento gejov (viac ako 32%) zažilo násillie v škole.
- Z iných odpovedí, kde zažili respondenti a respondentky násillie, uviedli: u rodiny na návšteve, na internáte, sociálne aktivity mimo domova, na chodbe pred dverami, anonymný dopis domov, anonymné udanie do práce, u psychiatra, u susedov, v krčme, na koncerte, v MHD, vo virtuálnom prostredí, mediálny priestor.
- V rámci rodiny LGBT ľudia zažili v 10,8% prípadov zo strany mamy (19 respondentov a respondentiek), čo bola skoro až jedna tretina zo všetkých respondentov a respondentiek, ktorí zažili násillie, v 9,1% prípadov (16 respondentov a respondentiek) zo strany otca, v 7,3% prípadov zo strany súrodenca/cov (13 respondentov a respondentiek), v 6,8% to boli iní rodinní príslušníci a príslušníčky.
- Skúsenosť s fyzickým násilím v rodine uviedlo 16,5% respondentov a respondentiek (v absolútnom počte 29). Najviac respondentov a respondentiek malo skúsenosti s fackami (7,4 %), ničením osobných vecí (6,8 %), bitkou (6,3 %), sácaním a trasením (5,1 %). V odpovedi iné

respondenti a respondentky uviedli, že nezažili fyzické násilie, skôr psychické vo forme psychického tlaku, vyhrážok, kriku a pod.

- Miera skúseností s psychickým násilím v rodine oproti fyzickému významne stúpla. V skúmanej vzorke až 47 % respondentov a respondentiek (83) uviedlo, že majú skúsenosť s nejakou formou psychického násilia, čo bolo dokonca viac ako uviedli vo všeobecnej otázke, či majú skúsenosť s násilím (38%), čo znamená, že mnohí respondenti často formy psychického násilia už ani nevnímajú ako násilie. Najviac z nich zažilo rôzne typy urážok (30,1 %), ale aj iné formy psychického násilia sú výrazne zastúpené v rovnakej miere: zosmiešňovanie (28,4 %), kričanie (25 %), nadávky a dehonestujúce výrazy ako „teploš“, „buzerant“, „mužatka“ (24,4 %). V menšej, ale nezanedbateľnej miere sa objavilo aj posielanie na psychiatriu liečiť sa (20,5 %) a vydieranie (17,6 %).
- Respondenti a respondentky mali aj skúsenosti so sociálnym násilím v rodine, tiež vo vyššej miere ako je to v prípade fyzického násilia, a to v 27,8% prípadov (49 respondentov a respondentiek). Najviac z nich zažilo neustálu kontrolu rodičov, kde sú, s kým sú a čo robia (18,8 %), zamedzenie kontaktu s priateľmi (10,2 %), ale aj vyhodenie z domu (6,8 %).
- Ekonomické násilie zažilo 27% respondentov a respondentiek (30 v absolútnom počte). V najväčšej miere sa vyskytlo donútenie živiť sa sám/sama (8 %), vyhrážanie sa vydedením (6,8 %), ktoré sa hlavne vo výpovediach klientov a klientok z poradenskej praxe vyskytuje dosť často.
- 8 % ľudí uviedlo, že išlo o jednorazovú záležitosť a 8,5% uviedlo, že k násiliu dochádzalo viac ako 5x a ďalších 8,5% viac ako 10 x. 7,3% zažilo násilie 2 – 5x. Celkovo viac ako 1 raz zažilo násilie až 24,3% respondentov a respondentiek (43 respondentov a respondentiek). To že pomerne veľké percento zažíva násilie opakovane a dlhodobo je alarmujúce hlavne z hľadiska jeho dôsledkov.
- U tých respondentov a respondentiek, ktorí mali skúsenosti s násilím, stále prebieha u 6,8 % (12) ľudí, zastavilo sa odchodom z domu u 7,4 % respondentov a respondentiek.
- V otvorenej odpovedi za najzávažnejší prejav násilia zo strany blízkych respondenti a respondentky uviedli psychické násilie, a to tak urážky, nadávky, vysmievanie, vydieranie, ako aj psychický tlak až teror, odmietnutie, posielanie na psychiatriu.
- Najviac 34,7 % ľudí si v dôsledku neprijatia rodiny neverí a 30,7 % ľudí pripustilo psychické problémy ako úzkosti a depresie. 20,5 % ľudí označilo zažívacie problémy ako tie, ktoré súvisia alebo čiastočne súvisia s neprijatím zo strany rodiny, 17,6 % má pocit, že sa nikde necítia bezpečne, úteky z domu v dôsledku neprijatia u 13,6 %, 10,7 % ľudí si myslí, že ich neprijatie viedlo aj k zvýšenej miere pitia alkoholu, experimenty s drogami v tejto súvislosti sa objavili u skoro 8 %, striedanie partnerov a partneriek 6,3%, nechránený pohlavný styk 3,4 % a finančné problémy skoro u 12 % respondentov a respondentiek.
- Čo sa týka okruhu blízkych ľudí z rodiny, okolia a kamarátov, LGBT ľudia nachádzali podporu v prevažnej miere u kamarátov (20), u súrodencov (12), širšej rodiny (12). U mamy hľadalo pomoc len 7 respondentov a respondentiek. Pomerne často sa vyskytla aj odpoveď bez ďalšieho vysvetľovania „nikto“, „u nikoho“ (8). Odpoveď „otec“ sa v celej vzorke vyskytla trikrát.
- Spomedzi ďalších stratégií pomoci a podpory najčastejšie menovali rôzne stratégie, na individuálnej úrovni, a to vieru v seba a svoje sily, odvahu, vytrvalosť a presvedčenie, že v nich nie je chyba, samotu a únik, ale aj ignorovanie urážok a tlaku, vieru a záujem o duchovné témy, odchod z domu a osamostatnenie sa; na sociálnej a komunitnej úrovni zvýšený záujem o kultúru, umenie, aktivizmus, šport, vyhľadanie terapeutickej pomoci a odbornej pomoci v Q-centre, vrátane online poradenstva cez internet. Opäť mnohí uvádzali, že pomoc hľadajú u kamarátok a kamarátov. Vyhľadanie terapeutickej pomoci a odbornej pomoci v Q-centre, vrátane online poradenstva cez internet sa vyskytlo u 6 respondentov a respondentiek.
- Čo sa týka odbornej pomoci, veľká časť respondentov a respondentiek, ktorých sa to týka, pomoc nevyhľadalo (26,7%), z ostatných možností prevažovala pomoc psychológa/psychologičky (16,5 %) alebo možnosť iné (6,3 %).

- 17 % ľudí vyhľadalo pomoc u nejakej LGBTI organizácie, z iných otvorených odpovedí vyplynulo, že išlo hlavne o služby, ktoré poskytuje Q-centrum, www.qcentrum.sk
- V otvorených odpovediach sa objavili návrhy na formy pomoci na viacerých úrovniach:
 - na interpersonálnej úrovni: dostupné alebo bezplatné psychologické poradenstvo, jednak špecificky zamerané na LGBT ľudí, alebo scitlivení poradenski psychológovia a psychologičky aj na túto problematiku (aspoň jeden taký v každom okresnom meste);
 - na komunitnej úrovni: komunitné poradenstvo a podpora, podporné skupiny obetí, podporné skupiny pre rodičov, bezpečný dom alebo dočasná možnosť prístrešia pre osoby, ktoré rodičia vyhodili z domu, alebo museli ujsť, online poradenstvo a telefonické poradenstvo;
 - na celospoločenskej úrovni: osveta, vzdelávacie a prevenčné programy pre rôzne cieľové skupiny, vyškolenie školských psychológov a psychologičiek, policajtov a policajtiiek na danú problematiku, zvýšenie vymáhateľnosti zákonov postihujúcich týranie blízkej a zverenej osoby, zákon o domácom násilí vrátane pokrytia obetí z dôvodu sexuálnej orientácie a rodovej identity, reforma vzdelávacieho systému, kampane proti domácomu násiliu (vrátane pokrytia problému homofóbie v rodinách), vzdelávanie k ľudským právam.

3 ODPORÚČANIA A METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ PRÍSTUPU K LGBT ĽUĎOM ZO STRANY ORGANIZÁCIÍ, KTORÉ POMÁHAJÚ V OBLASTI DOMÁCEHO NÁSILIA

3.1 Stručná analýza situácie LGBT ľudí, ktorí zažili domáce násilie a poskytovania sociálnych služieb pre túto cieľovú skupinu

Postavenie osoby s LGBT identitou z hľadiska zákonov vo vzťahu k poskytovaniu sociálnych služieb:

Zákaz diskriminácie⁶⁹

Princíp zákazu diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie a rodovej identity je obsiahnutý najmä v zákone o rovnakom zaobchádzaní. V čl. 1 (§ 1) upravuje dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania a spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, **sexuálnej orientácie**, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia. Rodová identita sa vzťahuje na diskrimináciu na základe pohlavia, priamo je v antidiskriminačnom zákone uvedená: „za diskrimináciu z dôvodu pohlavia sa považuje aj diskriminácia z dôvodu tehotenstva alebo materstva, ako aj diskriminácia z dôvodu **pohlavnej alebo rodovej identifikácie**“.

Podľa § 5 odseku 2 sa zásada rovnakého zaobchádzania podľa odseku 1 uplatňuje len v spojení s právami osôb ustanovenými osobitnými zákonmi v oblastiach prístupu a poskytovania

a) sociálnej pomoci, sociálneho poistenia, starobného dôchodkového sporenia, doplnkového dôchodkového sporenia, štátnej sociálnej podpory a sociálnych výhod,

b) zdravotnej starostlivosti,

⁶⁹ Zákon č. 365/2004 Z. z. Zákon o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

c) vzdelávania,

d) tovarov a služieb vrátane bývania, ktoré sú poskytované verejnosti právnickými osobami a fyzickými osobami-podnikateľmi.

Z uvedeného vyplýva, že diskriminácia by mala byť automaticky zakázaná aj pri využívaní sociálnej pomoci a služieb zo strany LGBT ľudí a mali by byť prijaté preventívne opatrenia, aby k nej pri poskytovaní takejto pomoci na základe sexuálnej orientácie a/alebo rodovej identity nedochádzalo.

Trestné činy z nenávisti a verbálne nenávistné prejavy

Čiastočnú ochranu LGBT osôb možno nájsť v Trestnom zákone. Vďaka jeho novelizácii sa v roku 2013⁷⁰ doň dostala aj sexuálna orientácia ako možný motív spáchania trestného činu. Pri výpočte priťažujúcich okolností⁷¹ trestný zákon radí medzi osobitné motívy aj spáchanie trestného činu z nenávisti pre sexuálnu orientáciu. Nezahŕňa však rodovú identitu, ktorá sa vzťahuje na transrodové a intersexuálne osoby, ktoré sú veľmi častými obeťami trestných činov z nenávisti.

Čo sa týka verbálnych nenávistných prejavov, tak Ústava SR priznáva každému človeku osobitnú ochranu ľudskej dôstojnosti, pričom odkazuje na občianske a trestné právo, ktoré sa úpravám ochrany dôstojnosti človeka venujú konkrétnejšie. V súčasnosti už trestný zákon v paragrafe 424 v odseku 1 rozpoznáva aj sexuálnu orientáciu ako dôvod pre verejné podnecovanie k násiliu a nenávisti, teda verbálne nenávistné prejavy.

Zákony, ktoré riešia sociálne služby a sociálnoprávnu ochranu detí

Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa v druhej hlave venuje Zásade rovnakého zaobchádzania pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a ochrany práv dieťaťa v § 5 (1) v znení: „Práva ustanovené týmto zákonom sa zaručujú rovnako každému v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania ustanovenou osobitným predpisom. V súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania sa zakazuje diskriminácia z dôvodov pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického zmýšľania alebo iného zmýšľania, odborovej činnosti, národného pôvodu alebo sociálneho pôvodu, zdravotného postihnutia, veku, majetku, rodu alebo iného postavenia.“⁷² Priamo vo vymenovaných dôvodoch sa sexuálna orientácia, ani rodová identita nenachádzajú.

V zákone o sociálnych službách⁷³ je v § 5 definovaná Zásada rovnakého zaobchádzania pri poskytovaní sociálnych služieb: „Práva ustanovené týmto zákonom sa zaručujú rovnako každému v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania ustanovenou osobitným predpisom.“ (odkazuje na antidiskriminačný zákon) To znamená, že k diskriminácii na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity by v rámci poskytovania sociálnych služieb zo strany organizácií nemalo dochádzať. Ak sa však pozrieme na kvalitatívne kritériá sociálnych služieb uvedené v zákone, tak tam jedine v kritériu „Základné ľudské práva a slobody“ je uvedený nasledovný štandard: „Sociálne služby sú poskytované v súlade so základnými ľudskými právami a slobodami, prirodzenou ľudskou dôstojnosťou, s princípmi nediskriminácie z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, jazyka, viery a náboženstva, či iného zmýšľania národného alebo sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, majetku, rodu alebo iného postavenia prijímateľa sociálnej služby a sú poskytované v prostredí, ktoré si prijímateľ sociálnej služby vybral.“ To znamená, že úplne odtiaľ vypadol dôvod diskriminácie na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity, pričom ďalšie

70 Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení zákona č. 650/2005 Z. z.

71 Výpočet priťažujúcich okolností Trestný zákon uvádza v § 140.

72 <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/305/>

73 <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/448/>

kritériá neuvádzajú potrebu zohľadňovať špecifické potreby LGBT ľudí, alebo iných znevýhodnených skupín.

Špecializované organizácie, ktoré poskytujú služby v oblasti násilia na ženách a domáceho násilia a špecializované organizácie na pomoc LGBT ľuďom

To, či organizácie, ktoré poskytujú poradenské a ubytovacie služby obetiam domáceho násilia zohľadňujú špecifické potreby LGBT klientov a klientok, resp. ako sa v danej téme vyznajú, bude musieť byť predmetom ďalšieho prieskumu. Zo skúsenosti z praxe však vyplýva, že tieto organizácie sa tejto cieľovej skupine špecificky nevenujú, len zopár z nich má zakomponovanú antidiskriminačnú politiku vo svojej činnosti. Transrodovým ľuďom sa nevenujú takmer vôbec a skôr ten prístup závisí od konkrétnych pracovníkov a pracovníčok zariadení a ich znalostí ako od samotnej organizácie.

Komunitné centrum Q-centrum⁷⁴ je bezpečný priestor, kde LGBTI ľuďom poskytujú bezplatné poradenstvo a zároveň je to miesto, kde sa môžu stretávať s ľuďmi a vymieňať si svoje skúsenosti. Ponúka psychologické, sociálne a právne poradenstvo, podporné skupiny, online poradňu, LGBT knižnicu, komunitnú obývačku, možnosť rezervácie priestorov pre iné LGBT organizácie a skupiny, konzultácie k bakalárskym a magisterským prácam, kultúru, workshopy. Poskytuje tiež pomoc pri vyrovnávaní sa so špecifickými situáciami v živote ako coming-out, porozumenie a prijímanie svojej sexuálnej orientácie a rodovej identity, homofóbia v rodine a v najbližšom okolí, strach, úzkosť, obavy, pocity hnevu, narušené partnerské vzťahy, osamelosť. Prostredníctvom podporných skupín poskytuje prácu na osobnostnom raste, poznanie svojho prežívania a reálneho sebaobrazu, objavovanie vlastného potenciálu riešiť ťažké životné situácie. Pomáha aj blízkym a príbuzným LGBTI ľuďmi pri lepšom porozumení a akceptácii sexuálnej orientácie či rodovej identity svojich detí, rodičov a blízkych. Bezplatne poskytuje individuálne právne poradenstvo a asistenciu v čo najširšej palete právnych oblastí s primárnym dôrazom na ľudské a občianske práva, rodinné právo a pracovno-právnu oblasť. Realizuje popritom vzdelávanie a prevenciu v oblasti sexuálne prenosných ochorení (najmä so špecifikom na LGBT), zvyšuje informovanosť o sexuálne prenosných ochoreniach a ich testovaní, realizuje workshopy pre výchovných poradcov a poradkyne. V rámci sociálneho poradenstva sa zameriava na pomoc, sprevádzanie, informácie a prípravu pri procese tranzície (prepisu rodu), pomoc pri vybavovaní dokladov alebo pri ich zmene, návštevy sexuologičky, asistencia pri lekárskech návštevách a pod. Poskytuje asistenciu pri hľadaní zamestnania, právne poradenstvo v prípade diskriminácie na pracovisku, pomoc pri písaní životopisu a pod., právne poradenstvo v súvislosti s rozvodom manželstva, najmä v súvislosti s úpravou práv a povinností voči maloletým alebo plnoletým nezaopatreným deťom, výživného, ako aj informácie o štátnych dávkach alebo inej finančnej podpore.

Transrodovým ľuďom sa špecificky významne venuje organizácia **Transfúzia**⁷⁵. Cieľom organizácie je zasadzovať sa za dodržiavanie ľudských práv, najmä ľudských práv trans ľudí, odstraňovať predsudky a stereotypy voči trans ľuďom a všetky formy diskriminácie z nich vyplývajúce a zlepšovať kvalitu života trans ľudí na Slovensku. Tiež sa zameriava na presadzovanie rodovej rovnosti a rešpektu k ľuďom všetkých variantov rodového prejavu a rodového prežívania. Jej cieľovými skupinami sú transrodoví ľudia a intersexuálni ľudia a ich blízki, odborníci a odborníčky, najmä lekári a lekárky pracujúci v tejto téme a široká verejnosť. Medzi aktivity združenia patrí podpora miestneho trans aktivizmu, lokálne podporné skupiny, ktorých cieľom je združovanie a posilňovanie trans komunity, budovanie kapacít trans organizácie. Tiež organizuje v spolupráci s Q-centrom skupinové stretnutia podpornej skupiny pre trans ľudí a ich blízky. Venuje sa vzdelávaniu budúcich lekárov a lekárk

74 Mesochoritsová A. et al. Analýza prostredia MVO pracujúcich v oblasti eliminácie a prevencie násilia páchaného na ženách. Možnosť voľby, 2014. s. 133 Dostupné na: http://moznostvolby.sk/wp-content/uploads/2014/11/AnalizaMVO_MV_web.pdf

75 Tamtiež, s.136.

združených Bratislavským spolkom medikov, ktorého cieľom je vytvorenie citlivejšej a informovanejšej generácie lekárov a lekárk v oblasti predsudkov, ktoré v súčasnosti vedú až ku kastročným praktikám. Organizácia významne prispieva k riešeniu rodovo podmieneného násillia najmä prostredníctvom poradenských služieb pre transrodových ľudí zažívajúcich násillie, môže realizovať prevenciu a osvetové aktivity na predchádzanie transfóbie.

Vzhľadom na pretrvávajúce predsudky a rozšírené mýty o homosexualite/rodovej identite v spoločnosti majú tak hlavne mladí LGBT ľudia obmedzené možnosti na pomoc a podporu zvonka. V súčasnosti je k dispozícii funkčné, ale kapacitne obmedzené len jedno poradenské centrum na celé Slovensko, ktoré sa venuje všetkým formám poradenstva pre LGBT klientelu. Pomôcť by mohli aj iné LGBT organizácie, tie však často tiež majú obmedzené zdroje a kapacity na poskytovanie pomoci. Nakoniec väčšina mladých LGBT ľudí žije mimo hlavného mesta, čiže sa ako účinnejšia pomoc javí, ak budú môcť v blízkosti svojho bydliska vyhľadať služby, zväčša linku dôvery alebo psychológa/psychologičku, prípadne centrum, ktoré pomáha obetiam domáceho násillia.

Problémy pri poskytovaní služieb zo strany pomáhajúcich organizácií LGBT klientom a klientkam

Nižšie sú zhrnuté základné problémy, ktoré bránia LGBT ľuďom v dostupnosti adekvátnych služieb v prípade, ak zažívajú, alebo zažili domáce či rodovo podmienené násillie. Ide o problémy na úrovni rodiny, na úrovni verejných politík a spoločenskej situácie a na úrovni samotných organizácií, ktoré poskytujú sociálne služby.

Problémy na úrovni rodiny:

- strach nahlásiť rodičov, súrodencov na políciu,
- emocionálne vydieranie, zakazovanie zverejňovania LGBT identity,
- fyzické útoky neriešené políciou,
- hrozba vyhodením z domu, ekonomické násillie a nemožnosť ísť niekam po vyhodení z domu, nie sú špecifické zariadenia,
- nútenie zo strany rodičov podstúpiť liečbu, najmä u tých mladých ľudí, ktorí ešte nemajú dosiahnutý vek 18 rokov,
- rodičia a blízki príbuzní nemajú informácie o tom, čo znamená byť LGBT človekom, ako prebieha coming out,
- rodinné tabu, nerieši sa to.

Problémy na úrovni verejných politík a spoločnosti:

- chýba opora v trestnom zákone, najmä čo sa týka rodovej identity a verbálnych nenávistných prejavov,
- neexistuje zatiaľ monitoring nenávistných incidentov vo vzťahu k LGBT ľuďom, či už na verejnosti, ale aj v rodine,
- strach LGBT ľudí podobné incidenty hlásiť kvôli prístupu orgánom činným v trestnom konaní, keďže tí nemajú adekvátne vzdelanie v problematike,
- chýba informovanosť a zvyšovanie povedomia o problematike vo verejnosti, na školách, ale aj v médiách,
- chýbajú legislatívne podchytené špecializované poradenské a ubytovacie služby na pomoc LGBT ľuďom, ktorí zažili násillie.

Problémy na úrovni pomáhajúcich profesií a organizácií, ktoré poskytujú služby pre ľudí, ktorí zažili domáce násillie:

- pomáhajúce profesie nemajú informácie a nie sú vzdelávané čo sa týka špecifických potrieb LGBT ľudí a predchádzania homofóbie a transfóbie,
- zariadenia na pomoc obetiam domáceho a rodovo podmieneného násillia nezohľadňujú špecifické potreby LGBT ľudí, nemajú adekvátne antidiskriminačné a inkluzívne politiky,

- špecifické služby pre LGBT klientov a klientky na riešenie traumy sú málo dostupné, resp. chýba viac špecializovaných zariadení a zariadenia poradenských a psychologických služieb.

3.2 Výzvy a odporúčania pre verejné politiky vo vzťahu k riešeniu domáceho násillia špecificky u LGBT ľudí

Na to, aby sa zlepšila klíma pre ohlasovanie prípadov domáceho násillia zo strany LGBT ľudí, by mali zareagovať aj verejné politiky štátu svojimi opatreniami.

Odporúčania pre verejné politiky :

- zabezpečiť efektívne, bezodkladné a nestranné vyšetrenie ohlásených trestných činov a ostatných prípadov, ktoré súvisia s domácim a rodovo podmieneným násillím, pri ktorých je dôvodné podozrenie, že sexuálna orientácia alebo rodová identita obete sú pohnútkou pre páchatela, aj v rodine,
- prijať primerané opatrenia, ktoré by zabezpečili, že obeť a svedkovia zločinov z nenávisti a špecificky domáceho násillia súvisiacich so sexuálnou orientáciou alebo rodovou identitou, budú povzbudzovaní oznamovať tieto zločiny a prípady,
- všetky orgány činné v trestnom konaní, vrátane súdov majú mať potrebné znalosti a schopnosti na identifikáciu takýchto zločinov a poskytnúť primeranú pomoc a podporu obeť a svedkom,
- zabezpečiť, aby boli zhromažďované a analyzované relevantné údaje o počte a povahe prípadov diskriminácie a intolrancie na základe sexuálnej orientácie alebo rodovej identity, a najmä o „zločinoch z nenávisti“ a nenávisťou motivovaných činoch súvisiacich so sexuálnou orientáciou alebo rodovou identitou,
- prijať primerané opatrenia na boj proti všetkým formám vyjadrenia vrátane v médiách a na internete, ktoré by mohli byť odôvodnene chápané ako majúce tendenciu podnecovať, rozširovať a propagovať nenávisť a iné formy diskriminácie LGBT ľudí, „nenávisťný prejav“ by mal byť zakázaný a v prípade, že sa vyskytne, verejne odsúdený,
- podpora vzdelávania na školách aj v LGBT komunite (partneri a partnerky) o tom, že žiadne násillie, fyzické či psychické nie je v poriadku, poskytnúť vzdelávaným ľuďom kontakty na bezpečné miesta, kde môžu v prípade potreby vyhľadať psychologickú a sociálnu pomoc, prípadne podľa možnosti skryť sa pred násillím,
- vytvorenie novej sociálnej služby „bezpečný dom“ a „bezpečný ženský dom“, ktoré by mali vypracované antidiskriminačné politiky a zohľadňovali aj špecifické potreby LGBT klientov a klientok,
- vytvorenie centier /ubytovanie/ pre LGBT ľudí, ktorí potrebujú dočasnú pomoc.

3.3 Štandardy a odporúčania pre pomáhajúce profesie

V poslednej správe Q-centra o situácii LGBT ľudí na Slovensku⁷⁶ Ľubica Vyšná spracovala základné princípy a rady pri práci s LGBT klientelou pre všetky pomáhajúce profesie. Odporúčania vychádzajú z konkrétnej poradenskej praxe a predstavujú kondenzát dobrých skúseností za niekoľko rokov existencie poradenského centra. Špecificky odporúčania pre psychológov a psychologičky sú uvedené v publikácii Smitkovej a Kuruca „Odporúčania a podnety pre psychológov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými /gejskými / bisexuálnymi /transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami“, ktorú vydala Iniciatíva Inakosť v roku 2012. Publikácia obsahuje základné informácie z prieskumu o tom, ako LGBT klienti a klientky využívajú psychologickú pomoc, základné pojmy z problematiky,

76 Správa o situácii LGBT ľudí. Queer Leaders Forum, Bratislava 2015, s. 58 – 61.

prehľad zaužívaných mýtov a predsudkov o LGBT problematike, informácie o coming oute, jeho fázach, prijatí, homofóbie a heterosexizme a jeho dôsledkoch na kvalitu života. Okrem toho sa publikácia zameriava aj na poskytnutie informácií rodičom a odporúčania pomáhajúcim profesiám pre skvalitnenie ich práce.⁷⁷

Aj na podklade týchto publikácií a ďalších zdrojov⁷⁸ sme formulovali nasledovné štandardy, ktoré by pomáhajúce profesie mali spĺňať, ak chcú pracovať s LGBT klientmi a klientkami:

Nediskriminácia na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity pre užívateľov a užívateľky služieb

Rozpoznanie predsudkov, diskriminácie a stereotypizovania na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity a vytvorenie bezpečného prostredia pre tých, ktorí hľadajú služby, sú základom poskytovania služieb zo strany pomáhajúcich zariadení a profesií. LGBT obeť by mali mať prístup k férovému a rovnakému zaobchádzaniu, bez predsudkov a malo by sa s nimi zaobchádzať profesionálnym spôsobom. Pomáhajúce profesie a ľudia zo zariadení, ktoré poskytujú služby obetiam násilia nemajú diskriminovať alebo obťažovať LGBT klientov a klientky a mali by oznámiť akúkoľvek diskrimináciu, fyzické alebo sexuálne obťažovanie či verbálne obťažovanie takto identifikovaných osôb svojim profesijným asociáciám alebo nadriadeným. Osoby, ktoré cítia, že boli subjektom diskriminácie alebo obťažovania, by mali mať možnosť ohlásiť túto skutočnosť zodpovednej osobe.

Akceptovanie špecifických potrieb a rešpekt k LGBT klientom a klientkam

Pomáhajúce profesie a ľudia zo zariadení, ktoré poskytujú služby obetiam násilia musia prijať všetky kroky v rámci svojej činnosti, aby vedeli zohľadniť špecifické potreby obetí, ktoré hľadajú služby a vytvoriť prostredie, v ktorom sa s osobami narába s rešpektom a dôstojnosťou, bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu a rodovú identitu.

Akceptácia špecifických potrieb transrodových ľudí

Pomáhajúce profesie a ľudia zo zariadení, ktoré poskytujú služby obetiam násilia podporujú prostredie, ktoré akceptuje a povzbudzuje transrodových užívateľov a užívateľky služieb. Tí majú dostať podporu, ktorá je adekvátna ich potrebám. Napríklad používané zámená a poskytnuté ošatenie má reflektovať rod, s ktorým sa obeť násilia identifikuje a dôvernosť by mala byť rešpektovaná vo vzťahu k odhalienu transrodového statusu, zdravotnej histórie alebo sexuálnej orientácie.

Utajenosť a dôvernosť informácií o sexuálnej orientácii a rodovej identite

Pomáhajúce profesie a ľudia zo zariadení, ktoré poskytujú služby obetiam násilia by mali rešpektovať, že niektorí ľudia si neželajú zdieľať informácie o svojej sexuálnej orientácii a transrodovej identite s inými zamestnancami, užívateľmi služieb alebo s inými organizáciami a požaduje sa, aby bola zabezpečená diskretnosť a anonymita týchto osôb. Zamestnanci/zamestnankyne, dobrovoľníčky a dobrovoľníci a ďalšie osoby, ktoré poskytujú služby by nikdy nemali odhaliť (len v prípade život ohrozujúcich situácií) citlivé informácie o klientovej/klientkinej sexuálnej orientácii alebo rodovej identite, bez informovaného súhlasu klienta/klientky.

Etické aspekty zastrešujúcich organizácií pomáhajúcich profesií

⁷⁷ Viac na www.homofobia.sk/

⁷⁸ Napr. Model Policies. Virginia Antiviolence Project. Dostupné na:

http://lgbtq2stoolkit.learningcommunity.ca/wp/wp-content/uploads/2014/12/VAVP_LGBTQ-Inclusive_Model_Policies-1.pdf

Profesijné asociácie v oblasti psychológie, sociálnej práce, ako aj ďalšie by mali mať vypracované etické odporúčania. Príkladom môžu byť niektoré zahraničné asociácie ako napríklad Americká psychologická asociácia, ktorá vypracovala a schválila rozsiahle odporúčania pre psychologov a psychologičky, ako pristupovať k LGBT klientom a klientkam.

Napríklad v oblasti postojov vo vzťahu k homosexuálnej a bisexuálnej orientácii majú nasledovné odporúčania:⁷⁹

1. Psychológovia a psychologičky sa snažia pochopiť vplyv stigmy (predsudky, diskriminácia a násilie) a jej rôznych účinkov na životy LGB ľudí.
2. Psychológovia a psychologičky rozumejú, že LGB orientácie nie sú psychickými chorobami.
3. Psychológovia a psychologičky chápu, že príťažlivosť k rovnakému pohlaviu/rodu, pocity a správanie sú normálne varianty ľudskej sexuality, a že úsilie zmeniť sexuálnu orientáciu sa neukázalo ako efektívne alebo bezpečné.
4. Psychológovia a psychologičky sú povzbudzovaní rozpoznať, ako ich postoje a poznatky o LGB ľuďoch môžu ovplyvňovať ich hodnotenie a zaobchádzanie s takýmito klientmi a klientkami.
5. Psychológovia a psychologičky sa snažia uznať jedinečnosť bisexuálnych klientov a klientok.
6. Psychológovia a psychologičky sa snažia rozlišovať záležitosti sexuálnej orientácie od rodovej identity.

Podľa ich štandardov by psychológovia a psychologičky mali rozumieť, ako lesbická / gejská alebo bisexuálna orientácia môže mať dopad na jeho alebo jej rodinu a vzťah s rodinou. Je veľa reakcií, ako môže rodina, rodičia a súrodenci reagovať na to, že jeden z ich členov a členiek je lesba, gej alebo bisexuál.⁸⁰ Niektoré rodiny môžu byť nepripravené akceptovať lesbické, gejské alebo bisexuálne dieťa kvôli etnickému pôvodu rodiny, kultúrnym normám, náboženským presvedčeniam alebo negatívnym stereotypom. Pre tieto rodiny môže toto uvedomenie znamenať rodinnú krízu, ktorá môže viesť k odcudzeniu alebo vylúčeniu LGB člena či členky rodiny, odmietnutiu zo strany rodičov, alebo až ku konfliktom a násiliu.

Výskum ukazuje, že rodina potrebuje určitý čas, aby sa prispôbila tomu, že členovia a členky rodiny sú LGB. Bisexuálni ľudia môžu zažívať určité špecifické komplikácie vo svojich rodinách. Osoby, ktoré sa identifikujú ako bisexuálne a sú vo vzťahu s osobou rovnakého pohlavia, môžu cítiť tlak zo strany ich rodiny, aby si vybrali partnera/partnerku opačného rodu a v prípade, ak majú heterosexuálny vzťah, je ťažké si pre nich udržať identitu bisexuála/bisexuálky.

Psychológovia a psychologičky by mali:

- povzbudiť a riešiť s LGB klientmi a klientkami záležitosti a problémy, ktoré sa vzťahujú k ich rodine,
- pochopiť kultúrne špecifické riziko coming outu členom a členkám rodiny,
- asistovať klientom a klientkam vo facilitovaní diskusie s ich rodinami o ich identitách,
- asistovať rodinám s cieľom vytvorenia dlhodobej podpory ich LGB člena/ky.

Kompletne sú etické rámce pre prácu s LGBT klientelou spracované v publikácii od Babicovej, Franekovej, Smitkovej, Tornóczyovej „Etický rámec pre prácu s LGBT klientelou“, ktorú vydalo QLF v roku 2012⁸¹. Táto publikácia ponúka obširne spracované etické princípy nielen psychologickéj práce a odporúčania, ale aj návrhy krokov pri riešení etických dilem, základné etické princípy sociálnej práce, právnickej profesie a pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti.

79 American Psychological Association. Guidelines for Psychological Practice With Lesbian, Gay, and Bisexual Clients. American Psychological Association, January 2012, American Psychologist, vol. 67, No. 1, 10–42 DOI: 10.1037/a0024659. Dostupné na: <http://www.apa.org/pubs/journals/features/amp-a0024659.pdf>

80 Informácie o reakciách rodičov aj tu: http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_B2_ReakcieR_14_72dpi.pdf

81 Dostupné na: <https://qcentrum.sk/eticky-ramec.pdf>

3.4 Odporúčania pre pracovníkov a pracovníčky, ktoré poskytujú služby pre ľudí, ktorí zažili domáce alebo rodovo podmienené násilie⁸²

Nižšie uvádzame sumár odporúčaní, ktoré môžu napomôcť tomu, že LGBT ľudia, ktorí a ktoré zažili domáce násilie budú chcieť vyhľadať služby a budú sa cítiť pri ich poskytovaní bezpečne.

Zaobchádzať s LGBT klientmi a klientkami rešpektujúcim spôsobom a zabezpečiť ich bezpečnosť

- ohodnotiť svoje presvedčenia a postoje vo vzťahu k LGBT ľuďom a byť schopný/á profesionálne a eticky poskytnúť služby LGBT klientom a klientkam,
- porozumieť bežným skúsenostiam LGBT ľudí, faktorom, ktoré vo vzťahu k nim vedú k domácej násilii a poznať riziká, ktoré zažívajú, keď odídu z domu,
- byť schopný/á používať slová gej, lesba, bisexuálny a transrodový človek (muž, žena) vhodne, keď sa rozprávajú s klientami a klientkami,
- volať svojich klientov/ky preferovaným menom a zámenom v súlade s ich rodovou identitou alebo prejavom,
- vedieť, ako postupovať, keď sa klient/ka zdôverí so svojou sexuálnou orientáciou alebo rodovou identitou – poskytnúť podporu, zapojiť sa do rozhovoru, keď chce, udržať dôvernosť a poskytnúť adekvátne služby,
- predchádzať diskriminácii a obťažovaniu tým, že hovoria o rôznorodosti ľudí a vhodne odpovedať na verbálne, emocionálne a fyzické ohrozenie voči klientom a klientkam, napr. zo strany pracovníkov úradov, lekárov atď.,
- nikdy nepoužívať nadávky a vtipy zamerané na LGBT ľudí a vhodne reagovať, ak to robia iní,
- ak niekto iný zo zamestnancov/zamestnankyň, dobrovoľníkov, iných klientov a klientok obťažuje iných klientov na základe skutočnej alebo vnímanej LGBT identity, treba reagovať v záujme LGBT klienta.

Vhodne pomenovať a hovoriť o LGBT identite (sexuálnej orientácii a rodovej identite) počas procesu prijímania do organizácie

- používať vstupné formuláre, ktoré zahŕňajú v rámci demografie otázky o sexuálnej orientácii alebo rodovej identite, ale nevyžadujú, aby klienti a klientky tieto otázky vyplnili,
- pýtať sa otázky spôsobom, ktoré sa vyhýbajú predpokladom o sexuálnej orientácii alebo rodovej identite klienta/ky (pýtať sa, či má vzťah s niekým, nie pýtať sa klientky, či má muža),
- pri prijímaní informovať o nediskriminačnej a neobťažujúcej politike organizácie, aké správanie je zakázané, neakceptujú sa homofóbne a transfóbne komentáre, ani obťažovanie na základe rasy, pohlavia/rodu, rodovej identity, sexuálnej orientácie, zdravotného znevýhodnenia atď.,
- poskytnúť klientom a klientkam informácie o miestnych a internetových službách pre LGBT ľudí.

Podpora prístupu k vzdelávaniu a k lekárskemu vyšetreniu

- pri mladých ľuďoch riešiť aj homofóbiu a transfóbiu na škole, kam chodí, keď je obeťou domáceho násillia,
- kontaktovať zdravotníkov a zdravotníčky, ktorí vedia pracovať s LGBT klientmi a klientkami, špecificky transrodovými ľuďmi, prípadne sprevádzať ich a vysvetliť situáciu, vyhýbať sa

82 Spracované podľa: National Recommended Best Practices for Serving. LGBT Homeless Youth. Dostupné na: http://b.3cdn.net/naeh/gedec5bddd88cea03d_yum6be7c4.pdf

odborníkom, ktorí majú homofóbne a transfóbne postoje a ktorí sú zapojení do zakázaných praktík, ktoré sa pokúšajú zmeniť sexuálnu orientáciu, rodovú identitu alebo rodový prejav človeka,

- vedieť zabezpečiť vhodné vyšetrenie na gynekológii, urológii pre transrodových ľudí,
- informácie o bezpečnom sexe by mali zohľadňovať aj LGBT ľudí a ich sexuálny život.

Podpora transrodových a rodovo nekonformných klientov a klientok

- porozumieť, čo znamená byť transrodová osoba, že majú odlišné skúsenosti a spôsoby, ako hovoria o svojej vlastnej identite,
- používať vhodne a správne transrodovú terminológiu,
- vyhnúť sa predpokladom o sexuálnej orientácii transrodových ľudí, pretože sexuálna orientácia je o tom, kto ich priťahuje a rodová identita o tom, kým sa cítia byť z hľadiska rodu, môžu byť heterosexuálni, gejovia, lesby, bisexuálni a bisexuálne,
- umožniť transrodovým klientom a klientkam, aby vyjadrili svoju rodovú identitu cez oblečenie, vlasy, manierizmus počas poskytovania služieb,
- volať ich menami a zámenami, ktoré preferujú, prípadne sa opýtať, ako si želajú byť oslovení, alebo oslovované, akým zámenom,
- pomôcť so zabezpečením medicínskej starostlivosti, psychologickú starostlivosti, s bráním hormónov v prípade potreby,
- zabezpečiť, aby transrodoví klienti a klientky dostali prístup k liečeniu potrebnému pre stupeň tranzície, v ktorom sa nachádzajú,
- pomôcť s bezpečnosťou na uliciach, cestou do práce, v škole, vytvoriť adekvátny bezpečnostný plán,
- identifikovať zdroje a programy, ktoré poskytujú transrodovým klientom a klientkam špecifické programy ako právna pomoc, zdravotná pomoc, poradenstvo, podporné skupiny.

Informácie o LGBT programoch a službách

- vytvoriť a pravidelne aktualizovať zoznam programov a služieb pre LGBT klientov a klientky, vrátane služieb ako napr. možnosti pre dlhodobé „LGBT priateľské“ ubytovanie, informácie o LGBT komunitných centrách, „LGBT priateľských“ medicínskych a psychologických službách,
- informácie o zákonných podmienkach (napr. o zákaz diskriminácie, trestných činoch z nenávisťi, verbálnych nenávisťných prejavoch), ktoré ochraňujú LGBT ľudí,
- kontaktné informácie na organizácie obhajujúce občianske práva LGBT ľudí,
- rozprávať sa s klientom/kou o možných zdrojoch pomoci a jeho/jej špecifických potrebách.

Vhodné podmienky ubytovania pre LGBT klientov a klientky

- zabezpečiť, že s LGBT klientmi a klientkami sa nebude zaobchádzať inak ako s heterosexuálnymi klientami a klientkami,
- nemali by byť automaticky izolovaní od iných klientov a klientok,
- informovať LGBT klienta/ku o rôznych možnostiach ubytovania, vrátane postelí blízko zamestnankýň, ktoré majú službu,
- uistiť sa, že transrodoví alebo rodovo nekonformní klienti a klientky nie sú automaticky ubytovaní na základe ich pohlavia pripísaného pri narodení, ale skôr na základe ich individualizovaného hodnotenia,
- neubytovať ich s niekým, kto má nenávisťné vyjadrenia voči LGBT ľuďom,
- umožniť transrodovým klientom a klientkam, aby používali kúpeľňu, sprchu, skrinky a miesta na obliekanie tak, aby sa cítili fyzicky a emocionálne v bezpečí a aby mali dostatočné súkromie,
- zabezpečiť, že ich neizolujú od iných klientov a klientok kvôli negatívnym predpokladom, že LGBT ľudia sa viac zapájajú do sexuálneho správania,
- udržiavať s LGBT klientom/kou pravidelný kontakt, aby boli chránení pred emocionálnou izoláciou a zabezpečiť, že nie sú obeťami obťažovania a diskriminácie,

- vytvoriť bezpečnostný plán pre LGBT klienta/klientku, aby vedeli reagovať na obťažovanie, fyzické hrozby alebo sexuálne obťažovanie.

3.5 Implementácia metodických postupov pre organizácie⁸³

Nižšie sú uvedené odporúčania pre implementáciu metodických postupov pre organizácie poskytujúce služby pre osoby zažívajúce domáce násilie z hľadiska zohľadnenia špecifických potrieb LGBT klientov a klientok.

Ohodnotenie organizácie z hľadiska toho, ako prístupuje k LGBT ľuďom

Dôležitá je analýza situácie v organizácii, čo sa týka problematiky LGBT ľudí, či je téma zahrnutá v ich organizačných politikách/etických kódexoch, či majú takú klientelu, či sa s ňou stretli, aké sú poznatky zamestnancov a zamestnankýň. Výhodou je zapojenie LGBT organizácií do tvorby analýzy, pretože poznajú špecifiká klientely. Nevyhnutnosťou je použitie relevantného hodnotiaceho nástroja a stanovenie krokov.

Realizácia tréningu odbornej kompetencie vo vzťahu k LGBT ľuďom

Tréning by mal zahŕňať úvod do problematiky LGBT ľudí, vysvetlenie základných pojmov, predsudkov, postavenie v spoločnosti a právne rámce. Extra čas by mal byť venovaný pochopeniu potrieb transrodových ľudí, pretože sú najviac ohrození násilím. Treba tiež poznať špecifiká domáceho násillia zo strany rodiny a v párových vzťahoch pri LGBT ľuďoch.

Spolupráca s LGBT organizáciami

Odporúča sa spolupráca s organizáciami, ktoré majú skúsenosti s prácou s LGBT ľuďmi, pretože to môže pomôcť pri poznaní, ako najlepšie zabezpečiť špecifické potreby LGBT osôb zažívajúcich domáce násilie. Sieťovanie môže pomôcť pri informovaní sa o ďalších službách dostupných pre LGBT klientov a klientky, pri pochopení sociálneho a legislatívneho rámca a prekážok, ktoré LGBT osoby zažívajúce domáce násilie musia prekonávať.

Pracovať pri riešení tejto témy so zamestnancami a zamestnankyňami, členmi a členkami správnej rady a dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami

Je vhodné vypracovať príručku pre zamestnancov a zamestnankyne, ktorá by mala obsahovať antidiskriminačné politiky, ktoré zahŕňajú rodovú identitu, rodový prejav a sexuálnu orientáciu, spojenú s procedúrami na ohlásenie diskriminácie a obťažovania. Tiež je možné v nej popísať, čo robíť, ak dobrovoľníci a zamestnankyne budú násilní na pracovisku, alebo keď sa na pracovisku vyskytne násilie vo vzťahu k LGBT ľuďom. Politiky a procedúry by mali byť ľahko dostupné všetkým zamestnancom a zamestnankyniam a klientom a klientkam, mali by ich dostať aj písomne.

Vytvoriť v organizácii prijímajúce, inkluzívne prostredie

Odporúča sa vytvoriť komplexný zoznam informačných zdrojov pre LGBT ľudí, zahrnúť útulky, medicínske programy, podporné skupiny, právnu pomoc, krízové linky a iné špecifické zdroje pre LGBT ľudí, zahrnúť aj trans špecifické zdroje. Formuláre by mali byť modifikované, aby zahŕňali všetky rody, pretože jednoduchá voľba muž/žena nefunguje pre všetkých ľudí. Dajú sa modifikovať tak, aby boli vhodné aj pre transrodových ľudí a rodovo nekonformných ľudí. Napr. otázka: Pohlavie

⁸³ Podľa Aleksandrs G., Phillips T. Victorian Royal Commission into Family Violence safe steps Family Violence Response Centre and No To Violence joint submission: Family Violence and LGBTIQ Communities, 2015. Dostupné na: <http://www.rcfv.com.au/getattachment/B2048039-CD3F-4DD8-B1AB-9735AF5D58B3/Safe-Steps-Family-Violence-Response-Centre>

pripísané pri narodení: muž/žena a zároveň otázka: Súčasná rodová identita: muž, žena, trans muž, trans žena, genderqueer, iné. U transrodových ľudí treba používať nimi preferované mená, ktoré môžu byť odlišné od mena v občianskom preukaze v závislosti od toho, v akom stupni tranzície sa nachádzajú. Záchody by mali byť bezpečné a dostupné pre trans ľudí a rodovo nekonformných ľudí, napr. použitie záchodu s jednou toaletou, značky, kde sa nachádza. Dostupné by mali byť LGBT knihy, zdroje a letáky pre obeť násilia. Odporúča sa tiež nechať LGBT časopisy, noviny, brožúrky o službách v čakárňach/v knižnici organizácie. Tiež je vhodné použiť LGBT inkluzívne plagáty a obrazy v komunikácii organizácie.

Priama prax poskytovaných služieb

Advokácia

Návrhy, ako právnici a právničky a iné osoby pracujúce v priamych službách môžu pracovať s LGBT osobami, ktoré zažívajú domáce násilie rešpektujúcim spôsobom.

- Používať rodovo inkluzívny jazyk na všetkých úrovniach práce, vrátane tých na telefóne, pri osobnom stretnutí, vo formulároch. Používanie nesprávnych pojmov na opísanie sexuálnej orientácie alebo rodu obetí (alebo ich partnerov/partneriek) môže spôsobiť to, že osoba sa necíti bezpečne, cíti sa neviditeľne a neprijatá. Iný spôsob, ako reagovať je zrkadlenie jazyka, ktorý ľudia používajú na označenie seba.
- Byť oporou voči homofóbii, bifóbii, transfóbii a heterosexizmu, vedieť, ako sú sociálny systém a súdy ovplyvnené týmito predsudkami. Voliť za LGBT klienta/ku na úrady a reagovať na predsudky, keď s tým má niekto problém, alebo sprevádzať ju na úrady. Rozprávať sa s LGBT osobou, ktorá zažíva násilie o tom, ako reagovať na diskriminačné a znevažujúce komentáre.
- Pomôcť LGBT klientom a klientkam tým, že ich pripraví na komunikáciu s poskytovateľmi služieb, ktorí môžu byť predpojatí. Dať odporúčania, ktoré programy pracujú lepšie s LGBT ľuďmi a ktoré nie.
- Prerušiť a konfrontovať homofóbiu, bifóbiu, transfóbiu a heterosexizmus. Ak tieto typy poznámok nebudú pomenované, LGBT ľudia sa môžu cítiť zranení, poníženi, nahnevaní, ohrození, rozrušení. Navyše osoba, ktorá povie poznámku, alebo vytvorí nepríjemnú situáciu môže nadobudnúť pocit, že je akceptovateľné sa takto správať.

Plánovanie bezpečia: špeciálne požiadavky LGBT osôb

LGBT osoby zažívajúce domáce násilie musia brať do úvahy, že sa stretnú s homofóbiou, bifóbiou a transfóbiou, keď sa rozhodnú využiť zdravotné služby, právnu pomoc, sociálne služby, alebo keď len budú na verejnosti. Nemajú podporu od členov rodiny, alebo sa boja negatívnej reakcie, keď budú outovaní. To znamená, že LGBT klienti a klientky majú málo zdrojov a potrebujú dodatočnú emocionálnu podporu. O to väčší problém môže byť, ak ide o LGBT mladého človeka, ktorý nemá 18 rokov, tam treba presne zisťovať, kedy sa klient/ka môže kontaktovať s pracovníkom/čkou služieb a za akých podmienok (napr. či sa vyžaduje súhlas rodičov a čo robiť, ak ho nie je možné získať a je ohrozená bezpečnosť klienta/ky práve zo strany rodičov).

Právne aspekty

Použitie neodkladných opatrení, právna advokácia a sprevádzanie na súd môžu byť extrémne nápomocné.

Útulok, bezpečný dom

LGBT osoby zažívajúce domáce násilie by mali mať možnosť ubytovať sa podľa ich sebaidentifikovaného rodu a/alebo ich potrieb bezpečnosti. Počas prijímania, zamestnanci a zamestnankyne bezpečného domu by sa mali s LGBT osobou rozprávať o ich bezpečnostných požiadavkách a súkromných potrebách. Môže byť ponúknutá posteľ alebo izba, ktorá je blízko zamestnancov, ktorí majú nočnú alebo izba pre jednotlivca. V zariadení treba udržať súkromné informácie ako dôverné (ako napríklad medicínske informácie alebo klientovu identifikáciu ako

LGBT človeka). Toto minimalizuje riziko diskriminácie a ďalšieho násilia. Zamestnanci a zamestnankyne by sa nemali zaujímať o špecifická tranzície transrodového klienta, mali by zisťovať len tie informácie, ktoré sú potrebné, ako napr. lieky, ktoré potrebujú klienti a klientky zabezpečiť, alebo iné špecifické fyzické a psychické potreby. Dary pre transrodové ženy by mali zahŕňať žiletky a väčšie čísla ženského oblečenia. Neumožniť transrodovým ženám, aby sa holili ich môže ohroziť a môžu sa cítiť nepríjemne. Dary pre gejov, bisexuálnych a transrodových mužov by mali zahŕňať rodovo vhodné oblečenie.

Potrebné sú tiež dostupné informácie o špecifických programoch pre LGBT ľudí. Transrodoví ľudia, ktorí využívajú hormóny musia mať k nim prístup počas ubytovania v bezpečnom dome. Ak nemajú predpis, bezpečný dom by mu mal odporučiť, kde môže dostať vhodné služby. Zamestnanci a zamestnankyne by mali byť informovaní a mať rešpekt k zámenám, ktoré klient alebo klientka chce, aby používali. Treba zabezpečiť bezpečnú kúpeľňu a sprchovanie, hlavne u transrodových klientov a klientok, aby sa tam cítili bezpečne, môžu mať osobitný čas na sprchovanie, ak im to tak vyhovuje, ale nemali by byť nútení k tomu, aby používali osobitné sprchy. Predsudky druhých ľudí nie sú relevantným dôvodom pre odmietnutie transrodovej osoby, aby mohla byť ubytovaná.

Podporné skupiny

Podporné skupiny, ktorých súčasťou sú aj LGBT ľudia by mali byť realizované v dôverných časoch a na bezpečných miestach. Pravidlá podporných skupín by mali mať jasné a striktné hranice o dôvernosti, tiež by mali obsahovať antidiskriminačnú politiku. Útočné, nátlakové komentáre alebo správanie by malo byť v rámci skupiny pomenované a malo by sa tam riešiť.

Vyhľadávanie a médiá

Treba rozmyšľať o tom, ako problematiku zapojiť do cieľov a misie organizácie na pomoc obetiam domáceho násilia, najmä gejovia, bisexuálni a transrodoví muži majú pocit, že nie sú pre nich. Informácia o tom, že organizácia slúži aj LGBT obetiam domáceho násilia by mala byť na letákoch, brožúrach, na webe, vo výročnej správe, v iných publikáciách, mal by tam byť použitý rodovo inkluzívny jazyk, zahrnuté príbehy o LGBT ľuďoch. V médiách o tejto skupine hovoriť rovnako ako o iných obetiach. Odporúča sa tiež návšteva na LGBT eventoch, Pride eventoch, divadelných predstaveniach, športových súťažiach, tanečných workshopoch, rodičovských skupinách.

4 ZÁVER

Kedže situácia v problematike násilia na LGBT ľuďoch je vo všeobecnosti málo zmapovaná, veríme, že táto štúdia bude významným príspevkom do osvetlenia ich skúseností a zážitkov v tomto smere, špecificky vo vzťahu k rodine. Zároveň poskytuje návod, ako sa začať venovať problematike a tejto cieľovej skupine pre pomáhajúce profesie a organizácie, ktoré sa venujú problematike domáceho a rodovo podmieneného násilia. Do budúca je vhodné realizovať prieskum na širšej vzorke, ako aj v rámci pomáhajúcich profesií a aplikovať odporúčania do praxe.

ZDROJE A LITERATÚRA

Aleksandrs G., Phillips T. Victorian Royal Commission into Family Violence safe steps Family Violence Response Centre and No To Violence joint submission: Family Violence and LGBTIQ Communities. 2015 Dostupné na: <http://www.rcfv.com.au/getattachment/B2048039-CD3F-4DD8-B1AB-9735AF5D58B3/Safe-Steps-Family-Violence-Response-Centre>

American Psychological Association. Guidelines for Psychological Practice With Lesbian, Gay, and Bisexual Clients. American Psychological Association, January 2012, American Psychologist, vol. 67, No. 1, 10–42 DOI: 10.1037/a0024659 . Dostupné na: <http://www.apa.org/pubs/journals/features/amp-a0024659.pdf>

Babicová, P.; Franeková, K.; Smitková, H.; Sokolová, K.; Tornóczyová, L.: Etický rámec pre prácu s LGBT klientelou. Queer Leaders Forum, Bratislava 2012.

Baird, V.: The No-Nonsense Guide to Sexual Diversity. New Internationalist, Oxford 2007, s. 74 – 76. ISBN-10: 1904456642.

Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv príloha č. 8 LGBTI (terminológia). Dostupné na: <http://www.radavladyp.gov.sk/celostatna-strategia-ochrany-a-podpory-ludskych-prav-v-sr/>

Franeková, K.: Vybrané témy psychologického poradenstva v Q-centre. In: Správa o situácii LGBT ľudí. Queer Leaders Forum, Bratislava 2015, s. 42 – 43.

Gender matters. A manual on addressing gender based violence affecting young people. Council of Europe 2007, s. 64 – 65. Dostupné na: http://www.eycb.coe.int/gendermatters/pdf/GenderMatters_EN_2013.pdf

Institute of Medicine. Violence Affecting LGBT Youth. Georgetown University, Institute of Medicine, 2013. Dostupné na: <https://nam.edu/wp-content/uploads/2015/06/Case-Challenge11.01.2013.pdf>

Jablonická Zezulová J., Kuruc, A. 2015. Metodika predchádzania homofóbie a transfóbie v školskom prostredí. Iniciatíva Inakosť 2015 . Dostupné na: http://inakost.sk/docs/Andrej_Kuruc,_Jana_Jablonicka_Zezulova_-_Predchadzanie_homofobii_a_transfobii_prostrednictvom_vzdelavania.pdf

Mesochoritsová A. et al.: Analýza prostredia MVO pracujúcich v oblasti eliminácie a prevencie násilia páchaného na ženách. Možnosť voľby, 2014. Dostupné na: http://moznostvolby.sk/wp-content/uploads/2014/11/AnalyzaMVO_MV_web.pdf

Model Policies. Virginia Antiviolence Project. Dostupné na: http://lgbtq2stoolkit.learningcommunity.ca/wp/wp-content/uploads/2014/12/VAVP_LGBTQ-Inclusive_Model_Policies-1.pdf

National Recommended Best Practices for Serving. LGBT Homeless Youth. Dostupné na: http://b.3cdn.net/naeh/gedec5bddd88ceao3d_yum6be7c4.pdf

Prieskum Životné partnerstvo, Iniciatíva Inakosť, 2015.

Smitková, Hana; Kuruc Andrej: Odporúčania a podnety pre psychologov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými / gejskými / bisexuálnymi / transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava, 2012. Dostupné na: http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_Prirucka_1_72dpi.pdf

Smitková H. a kol. Kapitoly z poradenskej psychológie. Univerzita Komenského 2014. Kapitola Rod v psychologickom poradenstve, s. 279. ISBN 978-80-223-3525-6.

Schlesinger R. ed.: Správa o situácii LGBT ľudí – Q-centrum. QLF, 2015. s. 53. Dostupné na: <https://qcentrum.sk/sprava-o-situacii-lgbt-ludi.pdf>

Rozhovor s Romanou Schlesinger: <https://www.aktuality.sk/clanok/448305/romana-schlesinger-otec-dal-dceru-znasilnit-lebo-sa-jej-pacili-dievcata/>

Transfúzia, slovník: <http://www.transfuzia.org/kniznica-archiv/slovník>

Webové stránky:

Zo stránky fóra pre LGBT kresťanov a kresťanky:

<http://forum.gaychristians.sk/viewtopic.php?f=2&t=1282>

<http://www.sietovka.sk/?p=2980>

<http://thefenwayinstitute.org/research/iom-report/>

<http://www.wcsap.org/lesbian-gay-bisexual-transgender-queer-community>

<http://www.brokenrainbow.org.uk/>

<http://fra.europa.eu/DVS/DVT/lgbt.php>

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-eu-lgbt-survey-main-results_tk311364oenc_1.pdf

PRÍLOHA

Vzor nevyplneného online dotazníka

Výskyt domáceho násillia voči LGBT ľuďom zo strany rodinných príslušníkov

Radi by sme vás požiadali o vyplnenie dotazníka, ktorý je určený ľuďom, ktorí sa identifikujú ako LGBT (lesby, gejovia, bisexuálni a transrodoví ľudia). Cieľom dotazníka je základné zmapovanie problému, ktorému čelia mnohí LGBT ľudia vo svojich rodinách v súvislosti so zverejnením svojej identity (coming out). Neraz sa mnohí mladí ľudia stretávajú nielen s neprijatím zo strany blízkych, ale horšími dôsledkami ako je vyvíjanie psychického tlaku, vyhrážanie sa a dokonca zažívajú aj fyzické násillie. Spracované príbehy z poradenského Q-centra pre LGBT komunitu (qcentrum.sk) poukazujú na fakt, že ide len o vrcholky ľadovca a v skutočnosti veľa mladých LGBT ľudí prechádza v čase coming outu ťažkým a komplikovaným obdobím. Služby, ktoré sa v takom čase snažia vyhľadať, často reprodukovujú predsudky a mýty o homosexualite a LGBT ľuďoch vo všeobecnosti. Preto sme sa rozhodli zmapovať situáciu a na základe zistení pripraviť opatrenia a odporúčania pre pomáhajúce profesie (sociálni pracovníci/čky, psychológovia a psychologičky, a pod.), ako toto obdobie coming outu mladým LGBT ľuďom uľahčiť a poskytnúť podporu.

Ďakujeme veľmi pekne za čas, ktorý nám venujete:

Som:

- Muž
- Žena
- Transrodová žena
- Transrodový muž
- Iné

Vaša sexuálna orientácia:

- Lesba
- Gej
- Bisexuálny/na
- Iné

Vek (vypíšte, prosím):

Označte, k akej národnosti sa hlásite:

- Slovenská
- Maďarská
- Rómska
- Česká
- Nemecká
- Rusínska
- Židovská
- Iná

Aké je vaše náboženské vierovyznanie?

- Rímskokatolícke
- Evanjelické
- Gréckokatolícke
- Židovské
- Pravoslávne
- Źiadne

- Iné

Napíšte, aký je najvyšší dosiahnutý stupeň vášho vzdelania:

- Základný
- Stredoškolský bez maturity
- Stredoškolský s maturitou
- Vysokoškolský prvého stupňa (Bc.)
- Vysokoškolský druhého stupňa (Ing., Mgr.)
- Vysokoškolský tretieho stupňa (PhD.)

Označte veľkosť obce, v ktorej ste sa narodili:

- menej ako 2 tisíc obyvateľov
- 2 – 5 tisíc obyvateľov
- 5 – 20 tisíc obyvateľov
- 20 – 50 tisíc obyvateľov
- 50 – 100 tisíc obyvateľov
- nad 100 tisíc obyvateľov

Označte samosprávny kraj, v ktorom ste sa narodili:

- Bratislavský kraj
- Trnavský kraj
- Trenčiansky kraj
- Nitriansky kraj
- Žilinský kraj
- Banskobystrický kraj
- Prešovský kraj
- Košický kraj
-

Prostredie, v ktorom ste vyrastali je silno nábožensky založené:

- Áno
- Skôr áno
- Nie
- Skôr nie

Ako v súčasnosti bývate?

- Sám/sama
- S rodičmi
- S partnerom/partnerkou
- U inej blízkej rodiny
- Na internáte
- V podnájme
- Iné

Na škále označte, v akom rozsahu vedia o vás nasledovní ľudia, že ste LGBT:

- Mama: áno, nie, čiastočne, nie je relevantné
- Otec: áno, nie, čiastočne, nie je relevantné
- Súrodeneц/súrodenci: áno, nie, čiastočne, nie je relevantné
- Starí rodičia: áno, nie, čiastočne, nie je relevantné
- Širšia rodina? áno, nie, čiastočne, nie je relevantné

Ako reagovali vaši blízki, keď ste im prvýkrát o sebe povedali, že ste LGBT:

- Mama: veľmi dobre, dobre, nijako, zle, veľmi zle, nie je relevantné
- Otec: veľmi dobre, dobre, nijako, zle, veľmi zle, nie je relevantné
- Súrodeneц/súrodenci: veľmi dobre, dobre, nijako, zle, veľmi zle, nie je relevantné
- Starí rodičia: veľmi dobre, dobre, nijako, zle, veľmi zle, nie je relevantné
- Širšia rodina: veľmi dobre, dobre, nijako, zle, veľmi zle, nie je relevantné

Zažili ste niekedy násilie na základe svojej sexuálnej orientácie alebo rodovej identity?

- Áno
- Nie
- Nevieť posúdiť

Ak ste zažili násilie na základe sexuálnej orientácie alebo rodovej identity, v akom prostredí sa to stalo? (je možné označiť viac odpovedí):

- Na verejnom priestranstve
- Doma
- V práci
- V škole
- Nezažil/la som

Ak ste zažili takéto násilie doma, bolo to zo strany (je možné označiť viac odpovedí):

- Mamy
- Otca
- Súrodencia/súrodencov
- Partnera/partnerky
- Iných rodinných príslušníkov
- Nezažil/la som

Aké druhy fyzického násillia ste zažili zo strany rodičov či blízkych príbuzných v súvislosti s vašou sexuálnou orientáciou či rodovou identitou? (je možné označiť viac odpovedí):

- Facký
- Bitka
- Kopance
- Škrtenie a dusenie
- Udieranie predmetom
- Sácenie a trasenie
- Ohrozovanie zbraňou
- Ničenie osobných vecí
- Nezažil/la som
- iné

Aké druhy psychického násillia ste zažili zo strany rodičov či blízkych príbuzných v súvislosti s vašou sexuálnou orientáciou či rodovou identitou? (je možné označiť viac odpovedí):

- Kričanie
- Urážanie
- Zosmiešňovanie
- Vydieranie
- Nadávky a dehonestujúce výrazy ako „teploš, buzerant, mužatka“
- Posielali ma liečiť na psychiatriu
- Nezažil/la som

- iné

Aké druhy sociálneho násilia ste zažili zo strany rodičov či blízkych príbuzných v súvislosti s vašou sexuálnou orientáciou či rodovou identitou? (je možné označiť viac odpovedí):

- Nechceli ma púšťať von s priateľmi
- Zobrali mi mobil
- Znemožnili mi prístup na internet
- Neustále ma kontrolovali, čo robím a s kým
- Domáce väzenie
- Rôzne tresty domácimi prácami
- Vyhodili ma z domu
- Nezažil/la som
- iné

Aké druhy ekonomického násilia ste zažili zo strany rodičov či blízkych príbuzných v súvislosti s vašou sexuálnou orientáciou či rodovou identitou? (je možné označiť viac odpovedí)

- Nedávali mi vreckové
- Vyhrážali sa vydedením
- Prestali platiť moje výdavky (na školu, krúžky, hobby a pod.)
- Prestali mi kupovať veci
- Donútili ma, aby som sa začal živiť sám/sama
- Nezažil/la som
- iné

Zažili ste zo strany rodinných príslušníkov v súvislosti s vašou sexuálnou orientáciou či rodovou identitou aj sexuálne násilie? Označte, prosím, čo sa stalo?

- Obchytávanie
- Chytanie a tlačenie na intímnych miestach
- Sexuálne narážky
- Znásilnenie
- Donútenie k orálnemu styku
- Nezažil/la som
- Iné
-

Ako často dochádzalo k tomuto násiliu? (tak, ako je opísané v bodoch č. 18 - 22):

- Išlo o jednorazovú záležitosť
- Dvakrát
- Trikrát
- Štyrikrát
- Päťkrát
- Viac ako päťkrát
- Viac ako desaťkrát
- Nezažil/la som

Násilie zo strany rodinných príslušníkov (vyplňte jednu z možností):

- Stále prebieha
- Je to ukončená záležitosť
- Zastavilo sa mojim odchodom z domu
- Nie je relevantné

Ktoré prejavy násilia zo strany rodinných príslušníkov kvôli vašej sexuálnej orientácii/rodovej identite hodnotíte ako najzávažnejšie? (ak sa vás netýka, odpovedzte stručne: nie je relevantné)

Označte, ktoré z týchto problémov vás trápia a či si myslíte, že súvisia s neprijatím vás ako LGBT zo strany rodinných príslušníkov (ak sa vás netýka, zaškrtnite možnosť "nie je relevantné")

- Zažívacie problémy: veľmi súvisí, čiastočne súvisí, skôr nesúvisí, vôbec nesúvisí, nie je relevantné
- Neverím si: veľmi súvisí, čiastočne súvisí, skôr nesúvisí, vôbec nesúvisí, nie je relevantné
- Trpím úzkosťami a depresiami : veľmi súvisí, čiastočne súvisí, skôr nesúvisí, vôbec nesúvisí, nie je relevantné
- Pijem v zvýšenej miere alkohol: veľmi súvisí, čiastočne súvisí, skôr nesúvisí, vôbec nesúvisí, nie je relevantné
- Experimentujem s drogami: veľmi súvisí, čiastočne súvisí, skôr nesúvisí, vôbec nesúvisí, nie je relevantné
- Mám nechránený pohlavný styk s anonymnými ľuďmi: veľmi súvisí, čiastočne súvisí, skôr nesúvisí, vôbec nesúvisí, nie je relevantné
- Striedam sexuálnych partnerov/partnerky: veľmi súvisí, čiastočne súvisí, skôr nesúvisí, vôbec nesúvisí, nie je relevantné
- Utiel som/utiela som z domu: veľmi súvisí, čiastočne súvisí, skôr nesúvisí, vôbec nesúvisí, nie je relevantné
- Nikde sa necítim bezpečne: veľmi súvisí, čiastočne súvisí, skôr nesúvisí, vôbec nesúvisí, nie je relevantné
- Mám finančné problémy: veľmi súvisí, čiastočne súvisí, skôr nesúvisí, vôbec nesúvisí, nie je relevantné

Ak ste zažili násilie zo strany rodinných príslušníkov, u koho blízkeho ste našli podporu? (vypíšte)

Ak ste zažili násilie zo strany rodinných príslušníkov, čo ďalšie vám pomohlo prekonať to?

V prípade, že ste zažili niektorý z opísaných druhov násilia, u koho ste vyhľadali odbornú pomoc? (je možné označiť viac odpovedí)

- Nevyhľadal som
- Linka dôvery
- Psychológ/psychologička
- Organizácia, ktorá poskytna pomoc obetiam násilia
- Iné
- Nie je relevantné

Poskytla vám pomoc aj LGBTI organizácia?

- Áno
- Nie
- Nie je relevantné

Aké služby pomoci a podpory by ste privítali na riešenie týchto problémov a domáceho násilia voči LGBT ľuďom?

Koordinačno – metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie

Naším poslaním je v súlade s Národným akčným plánom na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2014 – 2019 vytvoriť, implementovať a koordinovať komplexnú celoštátnu politiku pre danú oblasť.

Predchádzanie a znižovanie násilia na ženách a domáceho násilia je jednou z hlavných priorít ochrany a podpory ľudských práv. Aktuálnym medzinárodným štandardom, ktorý demokratické a právne štáty vytvorili v záujme predchádzania násiliu na ženách a domácejmu násiliu, je Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu. Na úrovni Európskej únie ich reflektuje Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov. Pre KMC sú tieto normy základným štandardom a aspiráciou pre dosiahnutie zníženia násilia a zvýšenia ochrany a podpory žien vystavených násiliu a obetí domáceho násilia.

Vízia KMC

Zabezpečiť kvalitu systémovej ochrany a podpory ženám zažívajúcim násilie a obetiam domáceho násilia.

Zvýšiť úroveň citlivosti a porozumenia hlavných aktérov, médií a verejnosti na tému rodovo podmieneného a domáceho násilia.

Znížiť výskyt násilia na ženách a domáceho násilia z dlhodobého hľadiska.

Ciele KMC

Vytvoriť a implementovať nástroje pre zabezpečenie efektívneho systému prevencie a eliminácie násilia na ženách a domáceho násilia, vrátane špecifickej legislatívy na elimináciu a prevenciu násilia na ženách a domáceho násilia.

Vytvoriť podmienky pre rýchlú a efektívnu ochranu a podporu všetkých žien a obetí domáceho násilia vystavených násiliu, alebo hrozbe násilia.

Predchádzať vzniku násilia a akejkoľvek situácii, ktorá prispieva k vzniku a tolerancii násilia.

Vytvoriť dostatočnú poznatkovú bázu o násilí na ženách a domácom násilí, aby bolo možné zvyšovať dostupnosť, kvalitu a účinnosť intervencie a prevencie v prípadoch násilia.

Rodovo podmienené násilie

„...je namierené voči určitej osobe z dôvodu jej pohlavia, rodovej identity alebo rodového vyjadrenia alebo ktoré neprimerane postihuje osoby určitého pohlavia a môže obeti spôsobiť telesnú, sexuálnu, psychickú ujmu alebo majetkovú škodu“⁸⁴. Zahŕňa násilie páchané blízkou osobou, sexuálne delikty, obchodovanie s ľuďmi, otroctvo a rôzne formy škodlivých praktík, ako napríklad nútené manželstvá, mrzačenie ženských pohlavných orgánov a takzvané trestné činy spáchané v mene cti.

Domáce násilie

Zahŕňa „...rôzne skutky fyzického, psychického, sexuálneho a majetkového násilia, ktoré je charakteristické najmä tým, že násilie pácha osoba, ktorá s obeťou je, alebo bola, v manželskom alebo partnerskom zväzku, alebo je iným rodinným príslušníkom obete bez ohľadu na to, či páchatel s obeťou žije, alebo žil v spoločnej domácnosti.“⁸⁵

Kontakt:

Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie

Kuzmányho 3/A, 811 06 Bratislava

Tel: 02 20 442 500, www.zastavmenasilie.sk

84 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, ods. (17)

85 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, ods. (18)